SAYI: 23 FİYATI: 1000 TL. (K.D.V. dahil)

EKONOMİ VE POLİTİKADA

Görüş

AY

Şilan kadın. Çok yaşlı değil aslında. Ama Baas rejimine karşı özgürlük kavgasının derin çizgileri yer etmiş yüzünde. Yıllardır peşmergelerin ardından o dağ senin, bu dağ benim dolaşıp durmuş. Ama artık "kimya-i bomba" var. Şilan kadın şimdi Silopi'de. Tel örgülerle çevrili, askerlerin devriye gezdiği bir kampta. Ölümden kurtuldu, esaretten kurtulamadı.

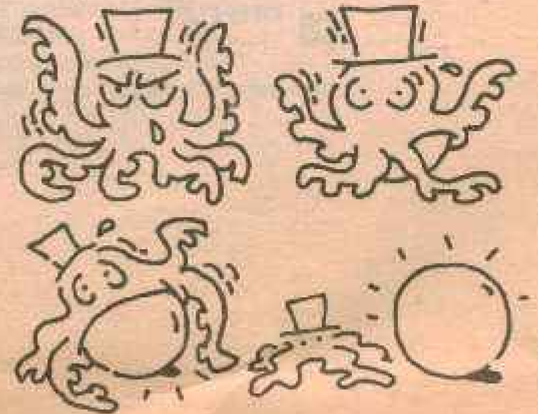
M.SEMİH GEMALMAZ İLE SÖYLEŞİ: İŞKENCE

ÖZAL DÖNEMİNDE HUKUK DOKUMUZ DEĞİŞTİ Mİ?

"Osmanlı döneminden gelen geleneksel bir yaklaşımla, hukuktaki yenileşmenin birincil amacı, toplumsal ilişkileri daha elverişli biçimde düzenleyerek bireyin yaşam ve özgürlük alanını genişletmek değil, 'devleti kurtarmak'tır. Hukuksal payandalarla kurtarılan, yeniden organize edilerek güçlendirilen devletin, güçlenir güçlenmez, bireyi de kurtarmaya soyunacağı ve onun mutluluğunu sağlayacağı varsayılmak-

DÜNYAMIZ NEREYE GİDİYOR?

İÇİNDEKİLER

YARGIÇLARIN ÇIĞLIĞI

Son yıllarda, adalet yılının başlaması ya da yüksek mahkemelerin kuruluş yıldönümü törenleri yargıçların önemli konuşmalarına sahne oluyor. 12 Eylül'ün ve 1982 Anayasası'nın yarattığı hukuk düzeninin sancıları yargıçlarca derinden duyuluyor. Yargıçlar, ANAP iktidarının sorunlara çözüm bulmaktan ne denli uzak olduğunu vurguluyorlar.

Anayasa Mahkemesi Başkanı Mahmut Cuhruk, mahkemenin kuruluş yıldönümünde temel hak ve özgürlükleri güvence altına alması gerekirken buna tepki olarak otoriteyi güvence altına almayı yeğleyen anayasada değişiklikler yapılması gerekliliğini vurguluyor, somut değişiklik önerilerini sıralıyordu.

Şimdi de Yargıtay Başkanı Ahmet Coşar'ın adalet yılını açış konuşması, eleştirilere bir çığlık gibi ekleniyor.

Yargıtay başkanı, önce hukukun toplumsal yaşamdaki yerini öğretici bir biçimde vurguluyor. Devletin temel faaliyetlerinin "ancak ve ancak hukuka dayanılarak ve hukuksal kurallara bağlı kalınarak" yerine getirilebileceğini belirtiyor.

Yargıtay başkanı çağını yakalayabilmiş ve yaşadığı toplumun değişme gereksinimi içinde olduğunu kavrayabilmiş hukukçuların, toplumun gelişiminde etkin bir rol oynayabileceklerini söylüyor:

Bu bağlamda, Yargıtay başkanı, toplumu cumhuriyetin gerisine götürme çabası içindeki akımlara karşı açık tavır alıyor. Söz konusu olan laiklik anlayışına karşı akımlardır. Başkan, laik devlet anlayışından sapmaları ve dini eğitimi çağdışı ve gerici buluyor.

Askeri yargı konusundaki görüşleri tartışmalara yol açan Yargıtay başkanı, askeri yargının çağdaş devlet ve çağdaş hukuk anlayışıyla bağdaşmadığını, yargı işlevinin devlet örgütlenmesi içinde askeri bir işlev olmadığını belirtiyor. Bazıları, Yargıtay başkanının askeri yargı konusundaki görüşlerini törpülemeye çalıştılar. Sorunu, askeri yargının bağımsızlığının sağlanması sorununa indirgediler. Oysa, Yargıtay başkanı, askeri yargının niteliği gereği bağımsız olamayacağını söylüyor, demokratik devlet yapısı içinde ve geleceğin Türkiyesi'nde askeri yargı birimine gerek olmadığını belirtiyor.

Bu bağlamda, devlet güvenlik mahkemelerinde asker üyelerin bulunması ve bu mahkemelerin sıkıyönetim ilan edilen yerlerde sıkıyönetim askeri mahkemesine dönüşmelerini eleştiriyor.

Yargı bağımsızlığı ve yargıç güvencesi konusunda, Yargıtay başkanı tümüyle katıldığımız görüşler ileri sürüyor: "Yargıç güvencesi ve yargıç bağımsızlığı, yargıdan ve yargıçtan önce devletin, toplumun ve bireyin güvencesidir. Bu bir siyasal tercih sorunu değil, aksine olması gerekendir, hukuk devletiyim diyebilmenin en az koşuludur."

Son olarak, ceza hukuku alanında yapılması istenen değişikliklerin bu kez de Yargıtay başkanının ağzından tekrarlanması, demokrasi mücadelesine emek verenlerde memnuniyet uyandırıyor. Başkanın somut önerilerinden bazıları şunlar:

▶"Siyasal suç kavramına açıklık getirilmesi ve bunun sınırlarının daraltılması.

▶"Eyleme dönüşmemiş düşüncenin suç niteliğinin ortadan kaldırılması, bu amaçla eylem kavramının ölçü ve sınırlarının belirlenmesi.

▶"Günümüzde artık bütün çağdaş devletlerin terkettiği hazırlık soruşturmasının gizliliğine ilişkin yargılama yönteminden vazgeçilmesi ve hazırlık aşamasından itibaren avukatların görev yapmak üzere devreye sokulması.

▶"Ceza ve tutukevlerinin insan onuruna ve sağlığına yakışır bir yapıya kavuşturulması..."

Yargıtay Başkanı Ahmet Coşar, konuşmasının sonlarında, "Geçen yargı yılının başında yaptığım o konuşmamda sorun olarak ortaya getirdiklerimin tümünün çözümlenmemiş olması tek üzüntümdür" diyor.

Yargıtay başkanının üzüntüsünü paylaşanların, bu mücadelede onu yalnız bırakmamaları gerekiyor. ■

İllüstrasyonlar: Uğurcan Ataoğlu
Kapak Fotoğrafı: Erdoğan Köseoğlu

EKONOMİ VE POLİTİKADA
Görüş
AYLIK DERGİ

Ekim 1988

▶**Sahibi:** *Şükrü Çelikyapı* ▶**Yayın Yönetmeni:** *Çağatay Anadol* ▶**Yazı İşleri Müdürü:** *Burhanettin Kök* ▶**Yazışma:** *GÖRÜŞ Nuruosmaniye Cad. 5/2 Cağaloğlu-İstanbul* ▶**Fiyatı:** *Yurt içi 1000.-TL Yurt dışı 3 DM.* ▶**Yıllık Abone Ücreti (12 Sayı):** *Yurt içi 9000.-TL. Yurt dışı 35 DM. Abone bedelleri Yayın-Dizgi Merkezi'nin Yapı ve Kredi Bankası Çemberlitaş Şubesi'ndeki 002846-4 numaralı hesabına yatırılmalıdır.* ▶**Dizgi:** *Yayın-Dizgi Merkezi Tel: 527 03 40* ▶**Ofset Hazırlık:** *SOS Ofset Tel: 511 25 36* ▶**Baskı:** *Teknografik* ▶**Genel Dağıtım:** *GAMEDA*

Çağatay Anadol

Referandum sonuçları

ÇALILARA TUTUNMAK

Özal yokuş aşağı kayıyor. Şimdilik yavaş yavaş. Tüm gayreti, bacaklarını yamaca dayayıp, elleriyle çalılıkları kavrayıp bu kaymayı frenlemeye yönelik.

Referandum sonuçları belli oldu. Özal % 35 aldı, karşıtları ise % 65. Belli ki Özal'ın 1987'deki % 36'lık oyunun çok altına düşmemesi aslında çok net olan bir mağlubiyeti gölgeleyecek. Zaten referandumun ertesi günü bu satırları yazarken okuduğumuz gazetelerde "Kaybedenin Kazandığı Gece", "Herkes Yerini Koruyor", "Seçmen Dengeli Davrandı" gibi başlıklara rastlanıyordu. Oysa mağlubiyet gerçekten net. Özal oylama öncesinde stratejisini seçmeni istikrarsızlıkla korkutmaya dayandırdı. "Ben gidersem 12 Eylül öncesine döneriz. Yokluklar, kuyruklar başlar. Kan gövdeyi götürür. Ülke sonu belirsiz bir maceraya sürüklenir" sözleri bu stratejinin temel motifleriydi. Böylece Evet-Hayır sözcükleri, referandumun seçimleri öne alıp almama karşıtlıklarını yansıtmak yerine, Özal'a Evet-Hayır kutuplarını ifade eder hale geldi. Öyle ki seçimlerin bir bölümü "hayır" derken gereğinde yokluk ve kuyrukları, politik istikrarsızlığı göze almış olacaktı. Yurttaşların % 65'i "hayır" kutbunda toplanarak "Evet, 12 Eylül öncesine dönmek istiyoruz" dedi. Sayıları 15 milyona yaklaşan bu insanlar arabesk şarkıdaki gibi "her türlü acının tiryakisi" olmadıklarına göre süregelen faşist rejimden kurtulmak anlamında bir 12 Eylül öncesi özlemi göstermişlerdir.

Şunları söyleyen Özal'dı:

"Özal, '80 sonrasının istikrarlı, hızla gelişen güçlü Türkiyesi'ni temsil ediyor. O giderse, 80 öncesi felaket devrinin o eski siyaset kurtları eski yerlerini alacaklarını hesap ediyorlar..... Özal'ın gitmesi önemli değildir. Önemli olan, Türkiyemiz'e 80 öncesi zihniyet mi geri gelecektir. Türkiyemiz'de istikrarsızlık ve çok başlı koalisyonlar yeniden mi başlayacaktır?" (Turgut Özal'ın 18 Eylül 1988'deki televizyon konuşmasından.)

"...Bu referandumda evet demelisiniz. Beyazı tercihini vurmalısın... Türkiye'yi sonu belirsiz bir maceraya götürme. 80 öncesini hatırla..." (Turgut Özal'ın 23 Eylül 1988'deki televizyon konuşmasından.)

Seçmenlerin % 65'i Özal'ın isteğinin aksine oy verdikten sonra şunları söyleyen de Özal oldu:

"(Sonuçlar) fevkalade sevindiricidir. Halkımız, kalkınmayı, istikrarı, ilerleyen Türkiye'yi 80 öncesine tercih etmiştir. Referandumdan çıkan sonuç budur." (Turgut Özal'ın referandum sonuçlarının belli olmasıyla verdiği ilk demeçten. 26 Eylül 1988 saat 01.00.)

Demek ki "halkımız" seçmenlerin % 35'iymiş. Çünkü "ilerleyen" Türkiye'yi 80 öncesine tercih edenlerin oranı ancak bu kadar.

Özal'dır, söyler.

Referandumdan çıkacak sonuca göre başbakanlıktan istifa edip, politikayı bırakacağını söyleyen de oydu.

"Sonuçlar bizim için **fevkalade** tatmin edicidir" diyen de odur. Eğer anayasa değişikliği referandumda % 50'yi geçerek onaylansaydı Özal '**fevkalade**'den daha güçlü anlamı olan hangi sözcüğü kullanacaktı?

Sanki bir anayasa değişikliğini referanduma sunan o değildir. Sanki bu değişiklik önerisini halkoyuna sunarken kaybetme amacıyla hareket etmektedir. Sonuçlar başka nasıl "fevkalade tatmin edici" olabilir?

Referandum sonuçlarında başarıya ulaşmak için, daha dört yıllık bir çoğunluğun olduğu halde iktidardan çekilme tehdidini, hükümet bunalımları dönemini açma tehdidini, "Evet" kutbunun arkasına koy...

Gerçekten başarılı bir sporcu olan Naim Süleymanoğlu'nun rekor kırışını televizyondan seyredenlere hafakanlar bastıracak kadar sık yayınla, "1 milyon dolar verdim" diye, döviz sıkıntısı çeken bir ülkenin parasını dağıtmakla övün, "Naim benim manevi evladım, yarın başbakanlık uçağı ile Ankara'ya geliyor" diye televizyondan ilan et, (kendi deyimiyle takdir-i ilahi uçağı bozsun da oylamadan bir gün önce tüm ülkeyi bir isteri havasına sokmayı başarama)...

"Cesur bir insanım, Allah'tan başka kimseden korkmam, günde 16 saat çalışırım. Bu beş senede 3 defa ameliyat oldum. Bir de kurşun yedim. Bunlar bana vız gelir" diye övünerek vücudundaki bıçak yaralarıyla ve ameliyatının dikiş sayılarıyla övünen lumpen kültürüne yanaş...

Ve sonuç olarak oyların % 35'ini al.

Ne büyük başarı!

Belli ki % 30'un biraz altında bir ANAP oyu.

Artı Naim'le estirilen milliyetçilik kasırgasından bir kaç puan.

Artı hükümet bunalımından, istikrarsızlıktan, çok nazik dengelerdeki ekonominin teklemesinden korkan ehveni şercilerin oylarından bir kaç puan.

İşte Özal'ın % 35'i.

Bakalım, isteyip de referandum yenilgisiyle erkene almayı başaramadığı, Mart 1989 mahalli seçimlerinde Millet Meclisi seçimleriyle aynı seçmen bazına sahip İl Genel Meclisi seçimlerinde % 30'u tutturabilecek misin? Tutturamazsam duruma göre giderim, desen de artık bu silah bir işe yarar mı?

Özal yokuş aşağı kayıyor. Şimdilik yavaş yavaş. Tüm gayreti, bacaklarını yamaca dayayıp, elleriyle çalılıkları kavrayıp bu kaymayı frenlemeye yönelik. Ama koca gövdesini durduramıyor. Ne kadar "ben her zamankinden daha güçlüyüm" diye böbürlense de şu gerçekleri saklayamayacak:

▶ ANAP'ın temsil ettiği rejim ve temsil ettiği iktisat politikası erozyona uğramaktadır. Özal bunu bildiği içindir ki Mart 1989'da daha fazla ufalanmış bir şekilde seçimlere girmekten çekinmiş, çok yıpranmadan mahalli seçimleri öne almak istemiştir. Özal bu isteğini gerçekleştirememiştir. Seçimler Mart 1989'da yapılacaktır. REFERANDUM SONUÇLARI ÖZAL'A KARŞIDIR.

▶ Özal Mart 1989'da alacağı düşük oylarla 1989 sonundaki cumhurbaşkanlığı seçimlerine zayıf kozlarla gireceğini bildiğinden seçimleri cumhurbaşkanlığı seçimlerinden bir yıl kadar öne almak ve alacağı muhtemel kötü sonuçların 12 Eylül rejiminin devamında stratejik önemi olan cumhurbaşkanlığı seçimlerinde olumsuz etki yaratmasını engellemek istemiştir.

▶ Özal bu isteğini de gerçekleştirememiştir. 1989'da mahalli seçimlerden altı ay sonra daha yıpranmış bir şekilde cumhurbaşkanlığı seçimlerine gitmek zorunda kalacaktır. REFERANDUM SONUÇLARI ÖZAL'A KARŞIDIR.

▶ Özal siyasi hayatında bir kere kullanabileceği "Ben giderim" kozunu kullanmış, tüketmiştir. Halk bu resti görmüş, gidersen iyi olur, demiştir. Böylece elindeki silahı boşalttığı yanında kalmış, istediği sonuca ulaşamamıştır. REFERANDUM SONUÇLARI ÖZAL'A HAYIR DEMEKTİR.

▶ Özal referandumu anayasa değişikliğine evet mi hayır mı kutupsallığında tutamamış, muhalefetin getirmek istediği yere, rejimin ve Özal'ın oylanması noktasına gelmesi, bugünü kurtarmak için dayandığı temelleri zayıflatmıştır. Halkı, hayır derseniz 12 Eylül öncesine evet demiş olursunuz, şeklinde korkutmaya çalışmış ve halktan "Evet! 12 Eylül öncesine dönmek istiyoruz" yanıtını almıştır. Özal ne yapsa seçmenlerin % 65'inin Özal ve 12 Eylül rejimini istemediği gerçeğini saklayamayacaktır. REFERANDUM SONUÇLARI 12 EYLÜL'E KARŞIDIR.

Rejim geri sayıyor. 10, 9, 8....

Ritmini demokrasi mücadelesi belirleyecek! ■

Özal ne yapsa seçmenlerin % 65'inin Özal ve 12 Eylül rejimini istemediği gerçeğini saklayamayacaktır. Referandum sonuçları 12 Eylül'e karşıdır.

Aydın Aybay

ÖZAL DÖNEMİNDE HUKUK DOKUMUZ DEĞİŞTİ Mİ?

Özal döneminde yapılan hukuk düzenlemelerinin özü, belli çıkar çevrelerinin ve dış kaynaklı reçetelerin isteklerine uyan kuralları koymak, bunlara ters düşenleri kaldırmaktır.

Başbakan Özal'ın açık açık dile getirdiği hedeflerden biri "tabuları yıkmak". Bunu çekinmeden söylüyor ve **"icraatının"** bunu da kapsadığını belirtiyor. Tabular arasına yerleşik hukuk düzeni de dahil. Germanofil Enver Paşa'nın **"yok kanun, yap kanun"** deyişiyle özetlenen tavıra benzeyen bir yaklaşımla, önüne çıkan hukuksal engelleri, gözünü kırpmadan yokedeceğini bildiriyor. Yasama organındaki sayısal gücünü kullanarak kendi anlayışına ya da amacına uygun düşen yasaları yıldırım hızıylı çıkartıveriyor. Tabuları yıkmak şeklindeki aksiyon planının destekçileri arasında parlamentoda kümelenmiş ve öndere bağımlılıkları bilinen nedenlere dayanan kişiler dışında, yazarlardan, iktisatçılardan, ciddi bilim adamlarından oluşan bir grup adam da var. Bu grup, daha önceki iktidar sahiplerinin etrafında kümelenen ve işlevleri "şef"in kerametlerine "hık" demekten ibaret olan **"yağcılar orkestrasından"** oldukça farklı bir grup. Bu kez önderin dediklerini yağlayıp ballayıp tekrarlamaktan ibaret olmayan bir işlev anlayışıyla, grup "fikir üretmeye" çabalıyor. "Beyaz tren", "jandarma dayağı", "metres tutma", "bay yüzde on" gibi tartışma konuları yerine, Cumhuriyet döneminin gelişme çizgisini izleyerek, kapalı toplumdan açık topluma geçmenin koşullarını ve alternatiflerini bulmaya çalışıyorlar. Çoklukla da Özal'ın pragmatik "icraat"ının, tarihsel gelişmeye ve zamanın gereklerine göre doğru yönde olduğu sonucuna varıyorlar. Buna karşı çıkanlar da "tabu yandaşları" olarak damgalanıyor. Sonuçta, Özal ile birlikte, ekonomik yapıda gerçekleştirilen devrimsel oluşumun, ülkeyi özgürlük ve mutluluk rayına oturttuğunu ve artık bundan dönüş olamayacağını ilân ediyorlar.

Burada, alternatifsizliği çok tartışma götürür bu sürecin tümü üzerinde değil, bunun bir öğesini oluşturan **"hukuksal değişim"** konusu üzerinde duracağız. Uygulamaya konan ve pragmatik temelinden başka açıklaması olmayan aksiyon planı içinde hukukun yeri ve konumu nedir? Özellikle yıkıldığı öne sürülen tabular arasında hangi hukuksal tabular yer almaktadır.

Türkiye'de Cumhuriyet döneminde oluşan hukuksal dokunun, daha önceki dönemde ülkede yürürlükte bulunan hukukun bütünüyle inkârı üzerine kurulduğu okur yazar çevrelere yıllardanberi benimsetilmiş bir hipotezdir. Bu varsayımın tastamam doğru olduğu kanısında değilim. Gerçi, Cumhuriyetin kurucularının böyle bir "iddası" ya da "hedefi" vardır. Özellikle 1925'ten sonra sözü edilmeye başlanan **"Türk İhtilali"**nin "toplumu toptan ve kökten değiştirerek, yenileştirme" hedefine, kuşkusuz, hukuksal yapının bu yoldan değiştirilmesi de dahildir. İsviçre'den alınarak yürürlüğe konulmuş **Medeni Kanun** başta olmak üzere, bu dönemde yapılan yasalar bu hedefe yönelik adımlardır. Ne ki, şimdi, geriye bakılarak yapılacak toplu bir değerlendirmede, yapılan değişikliklere karşın, seçilen hedeften epey uzak kalındığı gözlenmektedir. Aslında bu gözlem 19. yüzyıl ortalarından başlayan hukuksal yenileşme hareketinin tümü için doğrudur. O zamandan bugüne kadarki gelişme çizgisi izlenirse, gelişme içindeki radikal atılımların, tüm toplumsal değişim sürecinde **"sırası ve zamanı gelen"** dönemeçler olduğu söylenebilir. Hemen belirtelim ki, bunu, Cumhuriyetin kurucu kadrolarının bir "zaafı" olarak ileri sürmüyoruz. Onlar için toplumsal yenileşme ve değişme iddiasının ya da hedefinin sınırları ne ise, hukuksal yenileşme ve değişimin de sınırı odur. Onlar devrimi "herşeyi yıkarak yeniden kurma" şeklinde değil, eskimiş parçaları çıkararak yerine yenilerini koyma tarzında algılamışlardır. Belki de bundan dolayı, başlangıçta kullanılmasında sakınca görülmeyen **"ihtilal"** sözcüğü, başka çağrışımlar yaptığından terkedilerek, bunun yerine **"inkılap"** sözcüğü kullanılır olmuştur. Bu terim daha "munis" ve gerçek hedefi anlatan bir sözcüktür. En ileri içeriği ile bu sözcükle anlatılmak istenen, batı dillerinde kullanılan **"reform"** teriminin anlattığıdır.

Hukuksal değişimi amaçlayan bu reform hareketi içinde, Cumhuriyet öncesi yenileşme süreci de dahil olmak üzere gözlemlenen önemli bir olgu vardır: Bütün hukuksal düzenlemenin merkez öğesini oluşturan insan kavramı ile, bu düzenlemenin uygulanacağı toplumsal ilişkilerde yeralan insan **"özdeş"** değildir. Yapılan yeni yasaların düzenlediği ilişkilerin "tarafları" olarak öngörülen bireyler, çoklukla, toplum içinde eylemsel olarak yaşayan gerçek insanlarla benzeşmeyen **"hayaletler"**dir. Bunun bir sonucu olarak da, gerçek insanlar arasındaki ilişkilerle, yasaların öngördüğü hayalet kişiler arasındaki ilişkiler birbirine uymamakta, başka bir deyişle, yasal gerçek, toplumsal gerçeğe tekabül etmemektedir. Bunun nedeni şöyle açıklanabilir: Hukuksal yenileşmede seçilen hedef, mevcut toplumsal ilişkilerde köklü bir değişiklik öngörülmeden, sadece insanların değiştirilmesidir. Bunun bir yasa maddesi ile gerçekleşmesi olanaksız olduğundan, yasadaki insan ile, gerçek yaşamdaki insan farklı şeyler olarak kalmaktadır. Bu süreçte gözlemlenen başka bir olgu da şudur: Yine Osmanlı döneminden gelen geleneksel bir yaklaşımla, hukuktaki yenileşmenin birincil amacı, toplumsal ilişkileri daha elverişli biçimde düzenleyerek bireyin yaşam ve özgürlük alanını genişletmek değil, **"devleti kurtarmak"**tır. Hukuksal payandalarla kurtarılan, yeniden organize edilerek güçlendirilen devletin, güçlenir güçlenmez, bireyi de kurtarmaya soyunacağı ve onun mutluluğunu sağlayacağı varsayılmaktadır. Yüz-

yılı aşkın süredir anayasa sorununun birincil sorun olarak tartışılır olmasının nedeni ya da kaynağı, bence, budur. Her anayasa değişikliği atılımında, önce, devletin zaafa düştüğü fiksiyonu ile işe başlayıp, yeniden örgütlenme konusuna ağırlık verilmesi de bundandır.

Bu temel çizgi içinde insan öğesini öne çıkaran, özgürlük sorununu birincil sorun olarak gözlemleyen 1961 Anayasası ilginç bir istisna oluşturmaktadır. Yenileşme tarihinde ilk kez, hukuk düzeni içinde, toplumda eylemsel olarak yaşayan insan tipine uygun düşecek bir "hukuksal kalıp" yaratılmaya çalışılmıştır. Bunun "öteki yüzü", yüzyıldır hedeflenen "güçlü devlet" kavramının bir mitos olmaktan çıkarılmasıdır. 1961 Anayasasında öngörülen devlet **"Leviathan"** değil, **"hizmet veren"** ve sırf bu amaçla örgütlenen devlettir. Temele ilişkin bu farklı düzen anlayışı nedeniyle 1961 Anayasası, bir anlamda, ihtilalci bir yasadır. Ne var ki, bu yasanın getirmek istediği yeni çözümlerle, kemikleşmiş siyasal yapı arasında ortaya çıkan savaşım, yine, toplumda eylemsel olarak yaşayan gerçek insanın yenilgisiyle sonuçlanmıştır. 1982 Anayasası bu yenilginin "mütareke" belgesidir. Buna bağlı olarak da, yine, gerçek insanı dışlayan, onun özgürlük alanını "güçlü devlet" lehine alabildiğine sınırlayan, "hayalet birey"i, "yaşayan birey"e yeğleyen hukuk düzeni, yeni takviyelerle yürürlükte bırakılmıştır.

Özal döneminin iddialı **"tabuları yıkma"** aksiyonunu bu çizgi içinde değerlendirmek gerekir. Yıkıldığı ya da yıkılacağı ileri sürülen ve toplumun **"açık toplum"**, insanın da **"özgür insan"** haline dönüşmesini sağlayacak olan tabuları yıkma operasyonu içinde, hukuk düzenindeki tabuların kaldırılması da var mıdır? Yukarıda açıklanmaya çalışılan gelişim çizgisi içinde hukuksal tabular sorununun, insanların özgürleşmesine engel olan ve sırf "güçlü devlet" yaratma amacına dönük kurallardan kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Bunun somutlaşmış halleri, kişisel güvenlik, düşünce ve örgütlenme özgürlüğü, sendikal haklar, basın özgürlüğü gibi alanlardaki kurallaşmada görülür. Bugün yürürlükte olan kurallara göre bu hak ve özgürlükler, bazılarında özü tamamen ortadan kaldıran derecede olmak üzere, aşırı ölçüde sınırlandırılmıştır. Bunun aksini iddia etmek ve bizde Batı'dakiler kadar özgürlük bulunduğunu ileri sürmek için gülünç olmayı göze almak gerekir. Öyleyse, toplumsal gelişmeyi engelleyen bütün engelleri kaldırmak ve buna karşı çıkanları da "tabu yandaşları" olarak damgalamak akımının taraftarları, öncelikle özgürlüğü sınırlayan kuralların da kaldırılmasından yana olmak zorundadırlar.

İşte, Özal döneminin ilerici **"teorisyenlerinin"** göremedikleri nokta budur. Ekonomi alanında dış kaynaklı "reçeteler"e dayanarak, sonuçta yasalardaki "hayalet insan" tanımına uyan bir avuç gerçek bireyin çıkarlarına hizmet etmekten başka bir anlamı olmayan tedbirleri "tabuları yıkma" anlamında algılayan bu grup, asıl tabuları oluşturan yasaklı hukuksal dokuya niçin dokunulmadığını anlayamamaktadırlar. Bunun nedeni ise gayet açıktır: Ne Özal'ın, ne de onu yönlendiren çevrelerin böyle bir derdi vardır! Tam tersine, bunların daha da sıkıştırılarak muhafaza edilmesinden yanadırlar. Amaçlanan toplumsal değişimin kişinin özgürleşmesi ya da mutluluk alanını genişletmesi ile ilgisi yoktur. "Güçlü devlet" yapısında da bir değişiklik öngörülmemektedir. Çünkü, "hayalet insan" öğesi üzerine kurulan çıkar mekanizmasının işlemesi, ele geçirilen iktidarın kullanılmasını kolaylaştıracak güçlü bir devlet örgütüne bağlıdır. Yargıyla, demokratik kurum ve kuruluşlarla, özgürleştirilmiş bireylerle denetim altında tutulabilecek bir devlet bu işe yaramayacaktır. Onun için, mevcut yasaklı düzeni olabildiğince ayakta tutmak, özgürlüğün "yabancı peynir ya da sigara almak", "cebinde yabancı para bulundurmak" gibi serbestlikler olduğuna yurttaşı inandırmak, yeterince yabancı sermaye gelirse ülkenin kalkınma yolunda sayılacağını herkese kabul ettirmek, tabuları yıkma operasyonunun "münhasır" hedefleridir. Başka bir deyişle tabular, belli bir küçük çevrenin çıkarlarını bozan, ticaret serbestliklerini sınırlayan engellerden ibarettir. Bunların kaldırılmasına karşı çıkanlar, "devlet yönetmekten aciz kişiler"; insanların özgürleştirilmesini isteyerek hukuksal yasakların kaldırılmasını savunanlar da "1980 öncesi kargaşanın geri gelmesini isteyen" kötü niyetli hainlerdir.

Bu tablodan çıkan sonuç, gerçekten yenilenmiş ve özünü insanın oluşturduğu bir hukuk dokusunun oluşumu ile, Özal döneminin ve bu dönemin pragmatik aksiyon planının uzaktan yakından bir ilgisinin bulunmadığıdır. Beş yıldır uygulamaya konulan bu planın, halkla ve onun özgürlük özlemleriyle bağlantısı yoktur. Bu planda hukukun yeri ve işlevi, sistemin içine çöreklenmiş çıkar gruplarının çıkarlarını "maksimize" etmelerine elverişli ortamı yaratmak, bu ortamda devlet mekanizmasının nasıl kullanılacağının kurallarını formüle etmektir. Bunun ötesinde, yaşayan gerçek birey için tabu olan herşey, hukuksal tabular olarak kesinkes muhafaza edilecek, toplumun özgürleşmesini engelleyen hukuk dokusunun yırtılmasına hiç bir şekilde izin verilmeyecektir. Örneğin, yüzyıllık tütün tekeli kurumu bir gecede parlamentodan geçirilerek, yabancıların bu alandaki "özgürlükleri"ni sağlayan yasayla yokedilecek ve bu eyleme "tabuyu yıkmak" denecek; ama, öte yandan, sendika ya da dernek özgürlüğü için küçücük bir adım bile atılmayarak, bu konunun anayasa ile çözüldüğü ileri sürülecektir.

Sonuç olarak, yazının başında ortaya attığımız sorunun yanıtı şudur: Özal döneminde, yüz küsur yıllık yenileşme akımı içinde, birkaç istisnası ile sürüp gelen hukuksal değişim sürecinde önemli bir değişiklik olmamıştır. "Liberalleşme" adıyla da anılan bu döneme damgasını vuracak bir hukuksal yenilik yoktur. Bu alanda yapılanlar ne yasalardaki hayalet insanı gerçek insana çevirecek eylemlerdir, ne de devlet makinasını toplumun çıkarına ve mutluluğuna yönelik hizmet üreten bir makina haline getiren işlemlerdir. Yapılan hukuksal düzenlemelerin özü, belli çıkar çevrelerinin isteklerine ve dış kaynaklı reçetelerin isterlerine uyan kuralları koymak, bunlara ters düşenleri kaldırmaktır. Bunlar dışında, tarihsel çizgiye ve içinde yaşadığımız çağın ve çevrenin gereklerine göre, **"zamanı ve sırası"** çoktan gelmiş yenileşmeleri gerçekleştirmek, "liberal" sözcüğünün kapsamındaki asıl düzenlemeleri yapmak konusunda hiçbir kıpırdama yoktur. Tam tersine, bunların hiç yapılmaması için önlemler alınmasına çalışılmaktadır. Bu açıdan bakılınca, zamanı ve sırası çoktan gelmiş lireballeşme atılımının, yakında sona ereceği anlaşılan Özal dönemi sonrasına kaldığı anlaşılmaktadır. ■

İNSAN HAKLARI DERNEĞİ

CEZAEVLERİ İLE DAYANIŞMA KAMPANYASI

Ülkemizin yıllardan beri süregelen utancı cezaevleri ve cezaevi koşulları 12 Eylül ile birlikte kamuoyunun önemli bir odağı durumuna geldi. Bu gelişme, yıllardır cezaevlerini toplumun gözünden kaçırma, unutturma, cezaevine kapatılan insanları her yönden yalıtma ve toplumdan koparma politikasının kırılmasında ciddi bir adımdır. Bugün, bu alandaki ilgi ve duyarlılığı sürdürme, cezaevlerinde bulunan insanlarımızla sıcak ve sürekli ilişkiler kurma görevi ile karşı karşıya bulunuyoruz.

Bir yandan İnsan Hakları Derneği olarak gündemde tuttuğumuz "Genel Af ve Ölüm Cezalarının Kaldırılması" istemimizin yaygınlaştırılması ve sonuca ulaştırılması için çalışırken, diğer yandan cezaevlerindeki insanlık dışı koşulların ve uygulamaların kısa bir süre içerisinde ortadan kalkmayacağının bilinciyle, cezaevlerindeki insanlarımıza ve haklarına sahip çıkmak, insanca bir yaşam ortamına kavuşturulmaları mücadelesini vermek zorundayız.

Cezaevlerinde insanlık onurunu yok etmeye çalışan uygulamalar olmasına karşın, insanlar onurlarını koruma mücadelesi veriyorlar, vermektedirler. Bu uygulamaların bir bölümünü küçültücü ve onur kırıcı nitelikte tek-tip elbise giyme zorunluluğu, dayak, işkence, hücre cezası v.b. oluşturmaktadır. Bunlar, kamuoyunun duyarlı olduğu, tepki duyduğu, ortadan kaldırılması için bugün hep birlikte mücadele ettiğimiz, utanç verici şiddet ve baskı uygulamalarıdır.

Bizler, cezaevlerinde, kişinin özgürlüğünden yoksun bırakılması yetmiyormuş gibi insanlık dışı birtakım uygulamalara girişilmesine ve tüm kısıtlamalara karşı çıkıyoruz. Bu duyarlılığı tüm topluma yaymak ve cezaevlerindeki baskı ve işkenceleri teşhir etmek amacıyla bir dizi etkinlikler sürdürüyoruz.

Cezaevlerindeki koşulların iyileştirilmesi ve insanlık dışı uygulamaların ortadan kaldırılması yönünde sürdürmekte olduğumuz etkinliklere bir yenisini ekliyor ve CEZAEVLERİ İLE DAYANIŞMA KAMPANYASI'nı başlatmış bulunuyoruz.

CEZAEVLERİ İLE DAYANIŞMA KAMPANYASI, cezaevlerinde bulunan insanlarımızın dışarıyla iletişimlerinin ve ilişkilerinin sağlanmasına, bilgi edinme ve kültürel etkinliklerde bulunma, giyecek, sağlık, beslenme v.b. maddi ve manevi gereksinimlerini karşılamaya yardımcı çalışmaları içeriyor. Tüm bu çalışmaların İnsan Hakları Derneği Ankara Şubesi öncülüğünde tüm demokrat kesimleri kucaklayacağını umuyoruz. Kampanyamız, katılmak isteyen tüm kesimlerin ortak, özverili çabalarıyla gelişecek, olgunlaşacaktır. Bu nedenle, doğrudan Şubemiz ile ilişki kurarak yapacağınız katkı ve desteklerinizi bekliyoruz.

İNSAN HAKLARI DERNEĞİ ANKARA ŞUBESİ Konur Sok. No: 15/3 Yenişehir ANKARA Tlf: 118 10 71

İŞKENCENİN ÖNLENMESİ...

İşkencenin sistemli yapılmadığını savlamak, işkencenin yapıldığını itiraf olduğuna göre, tek güvence insan haklarına dayalı, demokratik bir rejimi inançla savunan yargıdır.

Görüş'ün Ağustos 1988 sayısında yayınladığımız yazısında, M.Semih Gemalmaz, BM'nin İşkencenin Önlenmesi Sözleşmesi metninin ve çekince kaydının yayımlanmadığını vurguluyordu. Söz konusu metin ve çekince kaydı 10.8.1988 tarihli Resmi Gazete'de yayımlandı. Bu gelişme üzerine, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğretim Görevlisi M. Semih Gemalmaz ile görüştük.

▶ BM İşkencenin Önlenmesi Sözleşmesi bağlamındaki son gelişmeler nasıl özetlenebilir?

BM'in İşkencenin Önlenmesi Sözleşmesine Türkiye 25.1.88'de imza koydu, 29.4.1988'de Resmi Gazete'de bu sözleşmenin onaylanmasının uygun bulunmasına ilişkin yasa yayımlandı ve nihayet 10.8.1988 tarihli Resmi Gazete'de sözleşmenin (yasanın) metni ve çekince kaydı da yayımlandı. Böylece, 1.8.1988 tarihli Cumhuriyet'e yaptığım açıklamada belirttiğim temel sorun olan, yasayı işlevsizleştiren içerikten yoksunluk aşıldı. Artık somut bir temelde, bu yasa hükümlerinin uygulanması sorunu üzerinde durmanın koşulları olgunlaşmıştır. Örnek olsun, gerek duruşmalarda, gerekse de duyurular aracılığı ile yargıçlardan bu yasayı uygulamaları isteminde bulunulmasının maddi ve hukuki temeli oluşmuştur.

▶ Sizce bu aşamada, yasanın etkinleşmesi bakımından, başlıca sorunlar nedir?

İki başlık altında toplamak olası. İlki, bir uluslararası sözleşmenin yasa hükmünü kazanması, yani uluslararası bir belgenin iç-hukuktaki etkisi sorunudur. Türk hukuk sistemine göre, 1961 ve 1982 anayasalarının ilgili düzenlemeleri uyarınca, usulüne göre yürürlüğe konulmuş uluslararası antlaşmalar "yasa" hükmündedir. Bu noktanın tartışılabilir bir yönü yoktur. Daha teknik konursa, sözü geçen düzenleme, bir referans normlar bütünü işlevine indirgenemez; doğrudan ve hatta tek başına bile uygulanabilir.

Ancak asıl sorun ikincisidir. Bu da, Türk yargıçlarının genel donanım ve eğiliminin ve buna bağlı Türk yargı kararları pratiğinin, yalın bir anlatımla, bu tür hukuk araçlarını kullanmaya yabancı kalmış olması, giderek bir karşı direnç göstermesidir. Bu saptama alt derece mahkemeleri kadar, yüksek mahkemelerimizin pratikleri bakımından da geçerlidir. Bunun nedenleri arasında, bilgi yetersizliği, ulusalüstü hukuk karşısında muhafazakâr yaklaşım ve özellikle 1980 sonrasında yargının siyasallaşması ile temel demokratik güvencelerden yoksun bırakılması sayılabilir. Bütün bu olumsuz etmenlere karşın Türk yargısı bu kıskacı aşabilme potansiyelini taşımaktadır.

▶ İşkencenin önlenmesinde BM Sözleşmesi üzerinde ısrarla durulmasını nasıl değerlendiriyorsunuz?

İmdi bakın sorunun özü şudur. Özellikle son sekiz yılda sistemli ve yoğun biçimde yapılan işkence uygulamalarını durdurmak çabası harcanıyor. Dolayısıyla, bu süreçte, bütün olanaklardan, hukuksal araçlardan yararlanmak düşüncesi ağır basıyor. Ancak, olayın vahim boyutlarda olması ve yaşamsal önem taşıması gibi nedenlerle mağdurlar, demokratikleşme savı ve uluslararası düzlemde yer bulma girişimi ile de siyasal erk, soğukkanlılıklarını yitirerek siyasa üretiyorlar.

Siyasal erkin bu alandaki siyasasının içtenli olduğunu savlamak olanaksız. Bunu bir yana bırakalım. Mağdurlar bakımından ise şu saptamalar yapılabilir. Bir kez, güncelleşmesi nedeniyle, son BM sözleşmesi örneğinde izlendiği gibi, bazı belgeler üzerinde yoğunlaşılıyor. Kanımca, basının da bu alandaki haklı yoğunlaşması ile, özelde 12 Eylül yargısı, bir tür "biz bildiğimizi okuma gücüne sahibiz" psikolojisine sokuluyor.

Sözü edilen atmosferden sıyrıldığında ancak, olanaklar bir bütün olarak görülebilir. Örnek olsun, Türk hukuk düzeninde işkence, bir suçtur. Ama yargı kararları pratiği ile, somutlayalım, TCK. md. 243'ün dokusu tam örülememiştir. Ölçütler, metin düzeyinde eksikleri olsa bile içtihadlarla tamamlanıp geliştirilebilecek hükümler, evrensel insan hakları standartlarıyla çelişmektedir. Öncelikle bu çelişkilerin bilimsel olarak saptanıp yargıçlara gösterilmesi gerekir. Bunları göstermek gerekir ki, örneğin 4.3.1988 tarihli Cumhuriyet'te çıkan bir haberdeki Dev-Sol Davası yargıcının "bizi Avrupalılar'a yargılatamazsınız" tümcesindeki mantık aşılabilsin.

▲ *Gemalmaz. BM sözleşmesi üzerinde duruyor.*

Dönelim BM sözleşmesine. Uluslararası Adalet Divanı'nın yetkisine çekince konmuştur. Sözleşmenin öngördüğü mekanizmaların işleyişi ise zaman alıcı niteliktedir. Ve en önemlisi, bir hukuk belgesinin işlevselleşmesinin, aynı anlama gelmek üzere somutlaşmasının anlatımı olan, kararlar pratiğine konu olması bakımından henüz yolun çok başlangıcında bulunulmaktadır. Oysa bazı diğer uluslararası belgeler, bu açıda daha işlevsel bir konuma sahiptir. Sonuç olarak, BM sözleşmesinden yararlanmanın yolu zorlanmaya devam edilmekle birlikte, adeta bu metin üzerinde fırtınaların koparılmasına neden olacak biçimde onda takılıp da kalınmamalıdır. Başka deyişle, işkenceye karşı olanlar, her düzlemde üretecekleri hukuksal ya da politik tutumlarında bu sözleşmeyi başlıca ya da biricik olanak olarak görmekten sıyrılmalıdırlar.

▶ Bu veriler karşısında önerdiğiniz diğer hukuksal olanaklar nelerdir?

Bu olanakların başında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi gelmektedir (AİHS). Bu sözleşme genel niteliktedir ve işkence yasağı tek bir maddesinde (md.3) düzenlenmiştir. İşkence yasağına özgülenen bir metin olmamasına karşın, gerek BM sözleşmesinden gerekse de işkence yasağına özgülenmiş Avrupa sözleşmesinden daha elverişli araç niteliğindedir.

Bu noktayı açmadan önce, özellikle basınımızda sık sık yanlış bilgilerle tanıtılan İşkenceye Karşı Avrupa Sözleşmesi'nin, bir uluslararası insan hakları belgesi olarak henüz yürürlüğe girmesi için gerekli sayıda devlet tarafından onaylanmadığını anımsatmak isterim.

AİHS (md.3)'de geçen "işkence", "insanlıkdışı" ve "aşağılayıcı" MUAMELE ve CEZA yasakları terimleri, bugüne dek gerek AİH Komisyonu ve gerekse AİH Mahkemesi kararlar pratikleri ile netleştirilmiştir. Daha açık söyleyişle, bu terimler, idari ajanla-

▼ *İşkence devam ediyor. Gazetelerde gün geçmiyor ki işkence görenlerin haberi çıkmasın. Bunu önlemenin yolları bulunmalı.*

...edeksubay eğitimini sürdürürken Edirne'de gözaltına alınan Gülmez, hücrede "kendini astı"

İntiharda cinayet kuşkusu

...şkence davasında 93 aylık rötar

...yılu, savunmasında iddianamenin ülke vatandaşlarına tuzak kurma anlayışına dayandığını söyledi

...Sorgum sırasında işkence yapıldı'

Gözaltındakilere işkence iddiası

rın şikayet başvurusuna konu olan tasarruflarının Avrupa İnsan Hakları Hukuku çerçevesinde değerlendirilmesiyle somutlaştırılmış, sınırları belirlenmiş ve bu yolla standartlar ortaya konmuştur.

Bu verilerin önemi nedir? Bir kez, insan hakları standartlarının ortaya konması, hem hukuk metinleri düzeyinde hem de uygulama düzeyinde aykırılıkların saptanmasını kolaylaştırmaktadır. Dikkat çekmek isterim ki, sonuçlarının siyasal yönleri elbette bulunmakla birlikte, bu saptama hukuksal niteliktedir ve maddi ve manevi ödenceden iç hukukta mevzuat değişikliklerine, uluslararası kamuoyunun maddi temellerinin oluşmasına dek bir dizi sonuca yol açar. Öte yanda, Türkiye, AİHS çerçevesinde bireysel başvuru hakkını kabul ettiği için, pratikte bu mekanizmanın çalışması yolu açılmıştır. Ve nihayet AET'ye tam üyelik başvurusu nedeniyle Türkiye, istese de istemese de, bu standartları benimsemek, kendi egemenlik yetkisi alanında kurumsallaştırmak yükümlülüğü ile karşılaştığı bir evrededir. Bu evrede, 12 Eylül yargısı kamburu, insan haklarının Avrupa standartlarının zorunlu biçimde öğrenilmesinin başlıca nedeni olacaktır.

O halde yapılması gerekeni, AİHS hükümlerini, özelde işkence ve bütün kötü muamele ve cezalara, genelde ise tüm insan hakları ihlallerine karşı bir ulusalüstü güvence manzumesi olarak kullanmak bilgi ve alışkanlığını kazanmak olmalıdır. Türk halkı, insan haklarını ulusalüstü hukukla koruyan olanakların daha yeni farkına varmaktadır. Bu nedenle, örnek olsun, AİH komisyonuna, Türk vatandaşlarının bireysel başvuru yolunun açılmasından sonra "dul maaşının bağlanması" ya da "kiracısının tahliyesi" (Hürriyet, 16/4/1988, sf:3) istemi gibi kabulü olanaksız başvurularda bulunmaları olgusu karşısında birincil sorun, sözü geçen hukuk olanak ve usulleri hakkında doğru bilgiye ulaşmaktır. İşte bu ortamda her türlü yanlış bilgi, kalıcı olma tehlikesini daha fazla taşıdığı için, ilgili herkesin daha titiz bir sorumluluk bilinciyle devinmesini beklemek zorundayız.

▶ **Son olarak söylemek istediğiniz...**

BM sözleşmesi ve özellikle üzerinde durduğum AİHS dahil hukuk araçlarının tümünden yararlanmak gerekir. Bu bir. İkincisi, örneklenen metinler iç hukukumuzda, herhangi bir yasa değil, en hafifinden güçlendirilmiş (anayasaya aykırılığı ileri sürülemeyen) yasalardır. Kaldı ki bunlar, uluslararası kamuoyu ile doğrudan köprüler kurar niteliktedir. Vicdani delil sistemi kurumu arkasına sığınarak bu metinlere yabancı kalanlara bu sistemin keyfilik demek olmadığını ve en önemlisi ortada açık bir yasal düzenleme varken bir yargıcın bunu uygulamaktan kaçınamayacağını, en yumuşak ifade ile, bunun bir bozma nedeni olacağını belirtmek gerekir. Dikkat çekmek gerekir ki, işkenceye karşı olup olmama bir ahlaki ya da ideolojik sorun olarak burada değerlendirilmiyor. Teknik hukuk sorunu olarak, yargıç yasayı uygulamak, idari ajanlar yasalara uymak zorundadır. İşkencenin, sistemli, yoğun ve sürekli yapılmadığını savlamak, özünde, işkencenin yapıldığını itiraf olduğuna göre, geriye tek güvence yargı kalmaktadır; insan haklarına dayalı bir demokratik rejimi inançla savunan bir yargı. ■

AREN'İN GÖRÜŞÜ

Sermayenin has partisi ve işçi hakları

▶ **12 Eylül askeri darbesinin gerekçeleri arasında işçi ve sendika eylemleri olmadığı halde, 12 Eylül yönetimi en ağır darbeyi işçi sınıfına ve onun sendikalarına vurmuştur. Bu konuda ne düşünüyorsunuz?**

I İnsanlar hem maddi hem de kültürel varlıklarını sürdürmek, geliştirebilmek için bazı maddi mallara gereksinme duyarlar. Bunları elde etmenin yolu da üretim yapmaktır. Bu nedenle insan yaşamının çok önemli bir bölümü üretim yapmakla geçer. Ancak, sınıflı toplumlarda üretici emekçiler ürettikleri malların bütününe sahip olamazlar. Egemen sınıflar, geliştirdikleri bazı mekanizmalarla, bu malların bir bölümüne el koyarlar. Üretilen malların el konulan bölümüne artıürün (artı-değer) bu elkoyma işlemine de ekonomik sömürü diyoruz. Maddi ve kültürel varlıklarını sürdürmek ve geliştirmek bakımından, emekçiler için üretim yapmak ne kadar önemli ve yaşamsalsa, egemen sınıflar için de sömürmek o kadar önemli ve yaşamsaldır.

II Ekonomik sömürü, hırsızlık ve eşkıyalıktan farklı olarak, düzen açısından meşru bir olaydır. Bu meşruiyetin gerekçesi, düzenin ancak bu sömürü sayesinde işleyebiliyor olmasında yatar. Gerçekten örneğin, kapitalist bir toplumda sömürüdür diye kârı ortadan kaldırırsanız tüm üretim durur ve sistem çöker. Çünkü kapitalizmde üretim kâr için yapılır. Bu nedenle kapitalizmin çökmesi, beğenildiği ya da yerine geçecek sosyalist sistem henüz hazır olmadığı için, istenmiyorsa kapitalist sömürünün, yani kârın, faizin ve rantın meşru kazançlar olarak kabul edilmesi zorunluğu vardır.

III Demek oluyor ki, egemen sınıfların gelirleri toplumsal üretimin el koyabildikleri bölümünden, yani artı değerden ibarettir. Bu nedenle de bu bölümü sürekli artırmak, bunun için de üretici emekçilere kalan bölümü sürekli azaltmak (oransal olarak) isterler. İşçilerle patronları arasındaki bu çıkar çekişmesi ya da paylaşım kavgası, aynen küçük üreticilerle (küçük köylü, küçük esnaf ve zanaatkarlarla) onların patronları durumunda olanlar arasında da vardır. Bundan ötürüdür ki, ülke içinde olduğu kadar ülkeler arasında da gördüğümüz tüm anlaşmazlıkların, kanlı-kansız tüm çekişmelerin temelinde bu çıkar çatışması, bu ekonomik paylaşım kavgası yatar. Bu açıdan bakmadıkça ne ülke ne de dünya sorunlarını doğru bir biçimde anlayamayız.

IV Hatırlanacağı üzere 12 Eylülden önce işçi ve sendika hareketleri canlıydı. Bu sayede işçiler yeni yeni haklar kazanıyor, ücretlerini de göreli olarak artırabiliyorlardı. Bu, patronlar açısından, bir taraftan işyerlerinde söz haklarının azalması, diğer taraftan da kârlarının olabildiğince artırılamaması demekti. 12 Eylülden sonra işverenler sendikası başkanı Halit Narin bu durumu "eskiden bizler ağlıyorduk şimdi de onlar (işçiler) ağlasın" diyerek ifade etmiştir. Egemen sermaye sınıfları böyle bir durumun sürüp gitmesine tahammül edemezlerdi. Durumu tersine çevirecek bir şeyler yapılması gerekiyordu. İşte 12 Eylül askeri darbesi bunu yaptı.

V 12 Eylül darbesi, sermaye düzeni yararına yapılmış bir sermaye eylemidir. Sermaye, her şeye olduğu gibi, 12 Eylül öncesi anarşi, terör ve irtica hareketlerine de çıkarları (kârı) açısından bakıyor ve bunları olumsuz olarak değerlendiriyordu. Bu nedenle, 12 Eylülde bunları bastırdıktan sonra asıl amacına, ücretleri baskı altına alıp kârların yükseltilmesine yönelmesi doğaldı. Böyle yapmaması, asıl bunu anlamak güç olurdu.

Diğer bir deyişle, 12 Eylül darbesinin temel görevi, egemen sermaye sınıfları yararına olarak sömürüyü artırmak ve bundan böyle de aynı biçimde sürdürülmesini güvence altına almaktı. Anarşiye, teröre ve bu bahane ile tüm sola karşı uygulanan baskı ve şiddet önlemleri, asıl bu temel görevi yerine getirmenin hazırlık eylemleridir. Nitekim işçi eylemlerine darbenin gerekçeleri arasında ima yoluyla bile yer verilmemiş olduğu halde askeri yönetim önce bütün hışmıyla işçiler ve özellikle de DİSK'li işçiler ve sendikacılar üzerine yürümüş onları perişan etmiş, sonra da ilk ekonomik önlem olarak ücretleri denetim altına almıştır.

VI. 12 Eylül askeri yönetiminin işçileri ve sendikalarını baskı altına alıp kârları artırmak biçimindeki temel görevini, onun devamı niteliğinde olan ANAP iktidarının da sürdürdüğünü görüyoruz. Gerçekten ANAP iktidarı bugüne kadar içten ve dıştan (İLO) yapılan tüm baskılara rağmen işçi haklarında en küçük bir iyileştirme yapmamış, yani kârlardan en küçük bir ödün vermemiştir. Zaten ANAP'tan sermayenin has partisi olarak başka türlü hareket etmesi de beklenemezdi.

Bu vesileyle şu gerçeği bir kere daha vurgulayalım ki, 12 Eylülün toplumsal yaşamımızın tüm alanlarında yapmış olduğu büyük tahribatı düzeltebilmek için her şeyden önce onun devamı ve dolayısıyla koruyucusu da olan ANAP iktidarından kurtulmak gereklidir. ■

Geleceğe bakmak

2010 yılında yönetimi devralacak öylesine mekanik, ruhsuz, bencil ve dar kafalı insanlar yetiştirilmesinin hazırlığını yapıyorlar ki bir kez bu kadrolar iş başına geldi mi bu millet artık hiç iflah etmez.

Günübirlik yaşamak içimize işlemiş. Bu, göçebe atalarımızdan bu yana vazgeçemediğimiz bir alışkanlık. Günübirlik yaşamak, günübirlik düşünmek... Nerde akşam orda sabah. Günü kurtardık mı kendimizle birlikte Türkiye'yi ve dünyayı da kurtarmış gibi de kasılmak. Toplum olarak teker teker ve topluca hepimiz için önemli olan günü kurtarmak, günü gün etmek, günü yaşamak ve yarınları düşünmeyi başkalarına bırakmak.

Bu kişisel yaşamımızda olduğu gibi toplum yaşamımızda da böyle, politik yaşamımızda da, ekonomik yaşamımızda da... Teker teker ve topluca dünyalarımızı böylece çerçevelemişiz. Bugünlerden yarınlara bakmayı, yarınları düşünmeyi hiç mi hiç sevmiyoruz. Alışmamışız buna. Geçmişimizle övünmeyi seviyoruz da günümüz ve yarınımız için kaygı duymayı aklımıza getirmiyoruz. Sanırsınız ki yarınsız bir toplumun insanlarıyız. Her şey bugün için. Yarınlar ne getirirse getirsin umurumuzda değil. Umurumuzda olan tek şey günümüz.

İç politikanın güncel sıcaklığı, azıcık dedikoduya dönük polemikler en sevdiğimiz şey. Varsa da yoksa da güncel politika: Özal demiş ki, Demirel demiş ki, Erdal bey demiş ki...

İki aya yakın süredir, yerel seçimler kasımda mı yapılsın martta mı konusundaki halk oylamasının dışında tartışıp konuştuğumuz hangi ciddi konu var? Ya da enflasyon ve hayali ihracat hikayeleri dışında ekonomide bir başka tartışma konumuz var mı öncelik alan? Kültür yaşamımız, düşün yaşamımız da böyle değil mi?

Hep bugünden yarına lâflar. Daha öteki günün sorunları yok... Hatta daha öteki günü akla getirmek bile yok.

Bu salt iktidarın, salt muhalefetin hastalığı da değil. Toplum olarak hepimizin hastalığı, hepimizin alışkanlığı. Hep güncelle uğraşıyoruz.

Bu böyle olunca da geleceğimize ilişkin planları ve programları yapmak, geleceğimizi yönlendirecek temelleri atmak hep bizden başkalarına, yabancılara düşüyor. Eh, elin oğlu da bizim kara kaşımıza kara gözümüze hayranlıkla çalışacak değil ya, bulmuş bir sürü, kendi çıkarına göre yönlendiriyor. Ekonomik hegemonyası ile yönlendiriyor, kültür emperyalizmiyle yönlendiriyor, politik istemleriyle yönlendiriyor. Yönlendiriyor oğlu yönlendiriyor... Beyinlerimizi yıkayarak yönlendiriyor, ağızlarımızın tadını değiştirerek yönlendiriyor, alışkanlıklarımızı kışkırtarak yönlendiriyor, korkularımızı sömürerek yönlendiriyor, sırtımızı sıvazlayıp pohpohlayarak yönlendiriyor... Sen-ben kavgalarımızı geliştirerek yönlendiriyor... Borç vererek yönlendiriyor, borç taksidini erteleyerek ya da ertelemeyerek yönlendiriyor, insanımıza vize ya da malımıza kota koyarak yönlendiriyor...

Bakıyorsunuz, haşhaş ekme diyor, ekmiyoruz, ağır sanayi yerine tekstile, turizme, tarıma yönel diyor, yöneliyoruz, sen Batı'nın tahıl ve tarım ambarı ol diyor oluyoruz, ileri karakolumuz, atlama taşımız ol diyor oluyoruz. Kore'ye asker gönder diyor gönderiyoruz, üs ver diyor veriyoruz, ucuz asker depomuz ol diyor oluyoruz. İMF reçetelerini uygula diyor uyguluyoruz, AT'a başvur diyor vuruyoruz, geri çekil diyor çekiliyoruz. Falan yerde gözlemci, filan yerde arabulucu ol diyor oluyoruz. Gel diyorlar geliyoruz, git diyorlar gidiyoruz. Biraz demokrasiye yönel diyorlar yöneliyoruz, darbe yapılsın ve iktidar değişsin diyorlar uyuyoruz. Demokrasiyi yeniden dene diyorlar deniyoruz.

Bütün bunlar niçin?

Hep günü kurtarmak, günü birlik yaşamak için.

Bu arada, Barış Gönüllüleri, uzmanlar, azmanlar gönderiyorlar. Bizim adımıza geleceğimizi yönlendirecek planlar, programlar yapıyorlar. Konsorsiyumlar kuruyor, komiteler oluşturuyorlar. Üretim fazlalarını, tapon mallarını yardım diye, hem de parasıyla veriyorlar alıyoruz.

Hadi bütün bunlar günü kurtarmak için. Ama daha da ileri gidiyorlar. Yarınlarımızı ipotek altına alacak oyunlara girişiyorlar. Eğitim sistemiyle oynuyorlar. Laikliğin canına okuyorlar. Gelecek için öylesine kuşaklar yetiştirmenin planlarını ve hazırlıklarını yapıyorlar ki, her şeyin altından kalkılabilir de bunun altından kalkılamaz.

2000 yılında, 2010 yılında yönetimi devralacak öylesine mekanik, ruhsuz, bencil ve dar kafalı insanlar yetiştirilmesinin hazırlığını yapıyorlar ki, bir kez bu kadrolar iş başına geldi mi, bu millet artık hiç iflah etmez.

Türk-İslam sentezi dedikleri, asrı saadet hülyasına dayalı, imam hatip kökenli, müsbet bilimlerden nasipsiz, mantık ve felsefe eğitiminin e'sinden bile habersiz, bilgisayarlarda kuranın sırlarını çözeceklerini ve böylece bilim yaptıklarını sanan, gerçekteyse insan kılığında birer beyinsiz robottan başka şey olmayan insanlar yetiştirme yollarını zorluyorlar. Eğitim birliğinin yok edilmesi, okullarda din derslerinin zorunlu hale getirilmesi, Darvin kuramının tukaka ilanı, okuldan çok cami yapılması ve daha bunlar gibi yüzlerce ilk planda göze çarpmayan gelişmenin ard arda getirilmesini bir rastlantı mı sayıyorsunuz siz?

Ya sözüm ona sosyal demokrat ve de ilerici geçinen sözde muhalefetin tüm bu olgular karşısında tek söz etmemesi, bu gelişmeler karşısında biz iktidara gelirsek şunu ve şunu yapacağız dememesini, diyememesini de bir rastlantı mı sanıyorsunuz?

Aslında, muhalefeti de böylesine duyarsız bir ülkenin iktidarı da elbette ki böyle olur. Böyle olur ve günü birlik lâflarla bu ülke götürüle götürüle olsa olsa bir Suudi Arabistan ya da Arap Emirlikleri'nden herhangi biri düzeyine getirilir.

Günübirlik yaşamanın bizi götüreceği yer, daha başka bir yer olamaz. ■

Şili'de de plebisit var

BU FİLMİ GÖRDÜK!

Pinochet onbeş yıldır sırtından çıkarmadığı üniformayı birdenbire dolaba kaldırıp "sivilleşti". Ve daha "sivilleştiği" saat, demokrasi dersleri vermeye başladı.

Şili'de Ekim ayının ilk haftasında bir "plebisit" yapılacak. Plebisit faşist Pinochet cuntasının 11 Eylül 1980'de göstermelik bir oylamayla kabul ve ilan ettiği anayasa uyarınca yapılıyor. Plebisite kayıtsız şartsız tek aday olarak katılan Pinochet "evet" oylarının fazla çıkması halinde 1997'ye kadar devlet başkanlığını ilan etmiş olacak. "Hayır"ların ağır basması halinde ise önümüzdeki yıl devlet başkanlığı seçimi yapılacağı açıklandı.

Gayrımeşru anayasanın gereği olan bu plebisitle Pinochet onbeş yıldır gaspettiği devlet başkanlığı makamını bir sekiz yıl daha ve bu kez "seçilmiş" olarak işgal etmek düşüncesinde. Zaten bu niyetini daha 1980 anayasasını dayatırken, sürenin tam ortasında bir plebisit yaparak 16 yıl daha iktidarda kalma planlarını açığa vurarak belirtmişti. Görünüşe bakılırsa gelişmeler Pinochet'in "demokrasi takvimi"ne uygun düşüyor. Ama Şili sokaklarına şöyle bir göz atanlar durumun pek öyle olmadığını apaçık görüyorlar.

Oylama öncesindeki görüntüler aslında yabancımız değil. Pinochet onbeş yıldır sırtından çıkarmadığı üniformayı birdenbire dolaba kaldırıp, "sivilleşti". Ve daha "sivilleştiği" saat demokrasi dersleri vermeye başladı. Pinochet'in "evet" kampanyasının odağı malum tema: "11 Eylül öncesine mi dönmek istiyorsunuz?" 11 Eylül öncesi, yani Halk Birliği iktidarı dönemi ise "terör, kardeş kavgası ve ekonomik bunalım" olarak takdim ediliyor. "Evet" kampanyası kapsamında çekilen terör filmlerinde - aktörlerin oynadığı gerçek anlamda filmler bunlar - La Moneda başkanlık sarayı civarında arabalar devrilip, yakılıyor, sokaklarda barikatlar kuruluyor, kısaca anarşi kol geziyor. Mesaj açık: "Hayır" derseniz olacak olan budur! Bu mesaj daha çok orta yaşın üstünde, siyasetin tümüyle dışında kalmış, eğitimsiz, sokaklara sinen devlet terörünü "huzur" olarak algılayan seçmenlere yönelik. Faşist diktatörlük altında geçen onbeş yılın getirdiği manevi tahribat, psikolojik yıkım ve depolitizasyon koşullarında Pinochet cuntası sokakların hareketlenmesini, bir başka deyişle toplumsal muhalefetin yığınsal mücadelesinin gelişip güçlenmesini "anarşi ve terör" olarak göstermek ve sokaklarda keyfilik ve tedhişle sağladığı "istikrar"ı baş propaganda malzemesi yaparak oy toplama peşinde.

Plebisit öncesi beklendiği üzere muhalefet üzerindeki baskı ve kısıtlamalar sürüyor. "Sivilleşen" Pinochet, sıkıyönetimi kaldırdı, siyasi sürgünlerden bazılarına ülkeye dönme izni verildi, muhalefetin bir kısmına propaganda imkânı tanındı. Ne ki bunların plebisite "adil" görünüm kazandırmak üzere yasak savma girişimleri olduğunda dünya âlem hemfikir. Sol muhalefet üzerinde yasak ve baskılar olanca ağırlığıyla sürerken, burjuva muhalefete çizilen propaganda olanağı çerçevesi de alabildiğine sınırlı. Örneğin televizyonda propaganda yapma izni verilen muhalefet temsilcilerine tanınan süre 15 dakika, o da saat 22:45-23:15 arası, yani yatma saati. Pinochet'inkine kıyasla muhalefetin bu tür resmi olanaklardan yararlanma oranı otuzda bir. Öte yandan kitlesel gösteri ve mitingler dağıtılıyor, yasaklanıyor, katılanlar tutuklanıyor. Ancak Pinochet'in sokağı zapt-u rapt altında tutması artık imkânsız. Eylül'ün ilk günlerinde Santiago'da onbeş yıldan bu yana yapılan en büyük gösteri de bunu kanıtlıyor.

Sol ve burjuva muhalefetin örgütlendiği 18 kadar parti ve örgüt halkı "Hayır" demeye çağırıyor. Muhalefetle ilgili olarak birkaç noktaya değinmekte yarar var: Sol partilerin darbenin hemen ardından, burjuva partilerinin de 1977'de yasaklanmasından sonra ve faşist rejimin 1980 anayasasını takiben, 1986'ya dek tüm muhalefet partileri anayasaya karşı ve Pinochet'in gönderilmesi için yığınların seferber edilmesinden yana bir tavır gösteriyorlardı. Hatırlanacağı üzere Demokraikt İttifak'ta (AD) odaklaşan burjuva muhalefet ile sol muhalefetin başını çeken Demokratik Halk Hareketi'nin (MDP) birlikte hareketi sonucunda, 1986 Temmuz'unda büyük yankılar uyandıran iki günlük bir genel grev başarıyla gerçekleştirilmişti.

Ne ki Pinochet cuntasının muhalefet saflarını bölme taktikleri ve özellikle bazı partilere sınırlı da olsa yeşil ışık yakmasının da etkisiyle, burjuva muhalefetin giderek sol muhalefetle arasında çizdiği çizgiyi kalınlaştırdığı ve kitlelerin sokağa dökülmesini önleme tavrını belirginleştirdiği görüldü. Artık "yasal muhalefet" halkı "itidal"e davet ediyor ve solla, özellikle de komünistlerle birlikte davranmaktan kaçınmaya özen gösteriyordu. Buna karşılık solun toplumsal meşruiyeti tüm engellemelere, muhalefet saflarındaki tecrit girişimlerine rağmen kendini dayatıyor. Bu koşullarda "hayır"ların homojen olmadığı gerçek. Sağ ve merkez partiler "hayır"ların fazla çıkması ile askerlerle pazarlıkta daha güçlü bir konum elde etme ve Pinochet'i uzlaşmaya razı edebilme peşindeler. Sol ise "hayır"ı diktatörlüğe hayır olarak görüyor. "Hayır" oylarının ağır basması halinde Şili KP, Almeyda öncülüğündeki Sosyalist Partililer ve diğer beş sol partinin oluşturduğu Birleşik Sol, Pinochet cuntasının derhal çekilmesini, derhal serbest seçimlere gidilmesini sağlayacak bir geçici hükümetin oluşturulmasını talep ediyor. "Hayır"ların ardındaki düşünce farklı da olsa, siyasi sonuçları bakımından son derece önemli rol oynayacağı açık. ■

▲ **Faşist Pinochet sivilleşebilir mi?** Plebisit öncesi "sivilleşen" Şili cuntasının lideri muhalefetin bir kısmına propaganda imkânı bile tanıdı.

◀ **Almeyda.** Şili sosyalist partisi genel sekreteri, diğer sol partilerle beraber cuntaya "hayır" diyor.

ÖZGÜRLÜĞÜN KAPISINDA

Türkiye'de demokrasi gerçek anlamıyla ne zaman varoldu ki on yıllık dönemsel aralıklarla kesintiye uğrasın.

inasi, 1860'lı yılların başında, Büyük Reşit Paşa'yı "Ahali- i fazlın Reisicumhuru" olarak tanımlamış ama 1923'te cumhuriyeti kurmak sanıldığı gibi kolay olmamış. İşin gerçeği geride kalan altmış beş yıl süresince cumhuriyet sık kullanılan fakat bütün boyutlarıyla yaşama geçirilemeyen bir kavram olmaktan öteye geçememiş. Bir özlem olarak kalmış. "Hakimiyet kayıtsız şartsız milletindir" tümcesi "egemenlik ulusundur" biçimine indirgenmiş, sadece TBMM'nin kürsülerinin üzerini süslemiştir.

Nedir cumhuriyet kavramının sözcüklerdeki karşılığı? "Ulusun egemenliğini kendi elinde tuttuğu ve bunu kendi tarafından belirli süreler için seçilen milletvekilleri aracılığıyla kullandığı devlet şekli, devletin bir soydan gelen aile veya ailelerle değil, ulus tarafından seçilmiş bir başkanla temsil edilmesinden ibaret olan siyasal şekil" diyor Okyanus ansiklopedik sözlük. Diğerleri de benzer biçimde tanımlıyorlar cumhuriyeti.

Özgürlük kapısını sola kapatmışız, üstelik bunu demokrasi adına yapmışız. Hatta öyle dönemler olmuş ki, özgürlük, demokrasi kavramlarını sözlüklerin dışında kullanmaz olmuşuz.

Görülüyor ki cumhuriyet temsili demokrasinin özdeşi olarak kullanılıyor. Demokrasi bir toplumdaki bireylerin, onların da ötesinde sınıfların düşünceden örgütlenmeye kadar tüm özgürlükleri ve bunlara bağlı hakları noksansız kullanmasını hedefleyen devlet biçimidir. Demokraside özgürlükler ve temel insan hakları güvence altındadır. Olması gereken ya da özlenen de budur. Cumhuriyet kavramı nasıl demokrasi ile özdeşse, demokrasi de özgürlük yani hürriyet sözcüğünün eş anlamlısı sayılır.

"Hürriyet" Fransız devriminin estirdiği rüzgârın Osmanlı'ya armağanıdır. 1832 ile 1848 yığınsal hareketlerini izleyen, sonra da yaşayan genç Osmanlı aydınları hürriyet sözcüğünü kutsal muska gibi yüreklerinin üzerinde taşımışlardır. Fransız devrimi, o günlerin deyimi ile "ihtilal-i kebir" genç Türk hareketinin bayrağı olmuştur. 1908'de İkinci Meşrutiyet'in ilanını kutlarken "Marseillaise"'in nağmeleri salonları hatta meydanları inletmiştir. Analarımız, babalarımız 1908 yılını "hürriyet"'in köşe taşı olarak bilmişlerdir. 1908 onlar için hürriyetin ilan edildiği yıldır. Fransız devriminin ünlü sloganı "özgürlük-eşitlik-kardeşlik" 1908'in de belgisidir.

Bu yıl 1908'in sekseninci yıldönümünü kutladık. Birinci meclisin (23 Nisan 1920) açılışından günümüze tam 68 yıl geride kaldı. Cumhuriyet ise 65 yaşında. Özgürlük düşüncesinin bir savaşıma konu olmasının geçmişi yüzyıldan daha eskidir. Ama gene de onu "vuslatına erişilemeyen" bir sevgili gibi özlemle anıyoruz. Ulusun egemenliğinin "kayıtsız ve şartsız" olması gerektiğini hem unuttuk, hem de unutturduk.

Demokrasiyi, özgürlüğü sevdiğimiz de pek söylenemez. Hürriyet ve demokrasiden söz eden nice sağcı, bırakalım bir komünistle, bir sosyal demokratla bile bir bardak çay içmeyi istemez. Üstelik bu tutumuyla da övünür. Özgürlük kapısını sola kapatmışız, üstelik bunu demokrasi adına yapmışız. Hatta öyle dönemler olmuş ki özgürlük, demokrasi kavramlarını sözlüklerin dışında kullanmaz olmuşuz.

Birinci mecliste bireysel özgürlüklerin güvence altına alınması ve korunmasına ilişkin yasa tasarısı tartışılırken hürriyeti sözcüğün dar kalıbına hapsetme çabalarını görüyoruz. Cumhuriyetin ilk yılında basın özgürlüğünden işçi haklarına kadar görülen özgürlük girişimleri 1925'in baharında "Takrir-i sükun" ile boğulmuş. Sonra da tek parti, sıkı düzen, yapay demokrasi salınımı sürüp gitmiştir.

Demokrasinin var olup olmadığını ortaya koyacak bazı ölçüm taşları vardır. Bunlardan öncelikle aklımıza gelenleri şöyle sıralayabiliriz.

- Temel hakların güvence altına alınması,
- Basın özgürlüğü,
- Düşünce özgürlüğü,
- Örgütlenme özgürlüğü,
- Siyasal özgürlüklerin tümü,
- Sendikal haklar,
- En denetimsiz bir toplum vs., vs......

Demokratik düzenin bu ölçüm taşlarının Türkiye'de tam anlamıyla yaşama geçtiğini söyleyemediğimiz gibi az bir kısıntıyla da olsa varolduğunu ileri süremeyiz.

Temel hakların güvence altına alınması anayasa ve yasa metinlerinde yer almasına karşın, gene aynı yasalarda bir dizi kısıtlayıcı hükümde birlikte bulunmaktadır. Kişilerin keyfi gözaltına alınması ve tutuklanmasına karşın savcıların kendiliğinden (yani bir şikayete bağlı olmaksızın) harekete geçmesine olanak veren "Masuniyeti Şahsiye" yasası 1923 yılının Martında kabul edilmiş ve ne yazık ki uygulanamadan rafa kaldırılmıştır. Yasanın TBMM'de alkışlar ve "Yaşasın Hürriyetperverler" sedalarıyla kabülünden bir ay sonra hükümet savunma gereksinimlerini ileri sürerek yasayı değiştirmek istemiş ancak meclisin büyük bir çoğunluğu bu girişimi engellemiştir. Ne yazık ki 1923'ün ön yazında yapılan seçimler sonucu oluşan yeni mecliste yasaya sahip çıkacaklar çoğunluğa sahip olmadıkları gibi, "Takrir-i Sükun" yasası ile de demokratik kurumların ve bireylerin hiçbir konuda güvencesi kalmamıştır. "Takrir-i Sükun" yasası hükümete ve onun denetimindeki "İstiklâl Mahkemeleri"'ne öylesine yetkiler tanımıştı ki bu fırtına karşısında "Masuniyeti şahsiye"den, özgürlüklerden söz etmek komik kaçar.

"Takrir-i Sükun" yasası demokrasinin ABC'sini sildi, götürdü. Hedef demokratik yaşamın diri güçleriydi. Basın, sendikalar, düşünce özgürlüğü, muhalefet partileri bu yıkımdan nasiplerini aldılar. Ama asıl ezilen, susturulan sol düşünce ve sol siyasal hareketti. İşçi sınıfı ve onun yandaşları olmaya aday toplumun diğer katmanları, tabakaları ana hedefi oluşturdu.

1920'li yılların ikinci yarısı Halk Fırkası'nın ülke içindeki muhaliflerine açtığı amansız bir savaşıma tanık oldu. İttihatçılık, irtica, vb. gibi çeşitli, çoğu kez de dayanaksız suçlamalarla insanlar sindirildi. Tek parti egemenliği tüm boyutlarıyla yaşama geçti. Nihayet CHP'nin 4. Kurultayı'nda çok partili yaşamın çağ dışı olduğu açıkça belirtildi.

1930'lu yıllar "Takrir-i Sükun" sonrası tek parti ideolojisinin yükseldiği dönemdir. O yılların "Hakimiyet-i Milliye" ve sonradan "Ulus" gazeteleri bu yaklaşımın çeşitli örneklerini sergiler:

"Duçe (Mussolini) yalnız şeref değildir. Aynı zamanda bir insan ve cihan vatandaşıdır" (Falih Rıfkı, 12.9.1932)

"Türkiye, kendi içinde sınıf mücadelelerine sebep ve mahal bırakmayan bahtiyar memleketlerden biridir" (Zeki Mesut, 26.11.1932)

"... Her tarafta yeni içtimai nizamın gayesi sınıf kavgalarını ortadan kaldırmak olduğu gibi, demokrasi müessesesinin ıslahı için düşünülen başlıca tedbirlerden biri, milli menfaatlerin münakaşasını fırka kavgaları içinde oyuncak olmaktan kurtarmaktır" (Falih Rıfkı, 14.12.1932)

"Demokrasi, parlamento, hürriyet, müsavat, liberalizm, sosyalizm, komünizm, emperyalizm, enternasyonal.... Hepsinin aleyhte münekkidleri, lehte olanlardan daha kuvvetlidir. Şimdilik elde iki sarsılmamış mefhum var: hak ve milliyet. Her ağızdan sınıfsızlık ve milliyetçilik kelimeleri çıkıyor" (Falih Rıfkı, 28.7.1933)

Recep Peker (o dönemde CHP'nin genel sekreteriydi) partinin dördüncü kurultayına sunulan yeni programı açıklayan radyo ko-

nuşmasında şu noktaları öne çıkarıp vurguluyordu:

Artık her yerde son nefesini vermekte olan liberal devlet tipinin kucağında beslenip büyüyen çatışmalar zincirini kırıyor, sınıf kavgası yollarını sımsıkı kapatıyoruz...

"... Türkiye'de işverenle işçi arasındaki davalar aralarında uyuşma ile ve bu olamazsa devletin aralayıp barıştırıcı eli ile halledilecektir. Grev ve lokavt yasak olacaktır...

"... Biz proletarya-burjuva tasnifi içinde yaratılan sınıf kavgası, sınıf intikamı, sınıf tahakkümü fikirlerine yer vermediğimiz kadar, kontrolsüz geniş istihsalciliğin müstehlikleri istismar etmesi fikrini de beğenmiyoruz."

Peker, kurultay konuşmasında ise şu düşüncelerin altını çizmiştir:

".. Demokrasi bir nas, bir ayet değildir. Bir ruh, bir espri ve bir manadır. Yapılan işler akıl denilen bir süzgeçten geçirildikten sonra, muhit denilen bir kaba uydurulduktan sonra tatbik edilirse fayda verir, kök tutar. Zigana ağacının üzerine portakal dikilmez."

"Takrir-i Sükun" çıkışlı bir tek parti anlayışında demokrasinin ölçüm taşları diye saydığımız özgürlüklerin, hakların, güvencelerin varlığından söz etmek mümkün değildir. Güdümlü "Serbest Fırka" girişimi ise gelişimi, sonuçları itibarıyla traji-komik bir gösteridir. Sonuçsuzdur.

Savaş yıllarının (bir anlamda zorunlu) sıkı düzeni tek parti anlayışını daha bir güçlendirdi. Stalingrad ve El-Elameyn savaşın dönüm noktası olunca, yani demokrasi cephesi faşizm karşısında nihai zafere yaklaşınca ülkemizde de özgürlük, demokrasi rüzgârları esmeğe başladı. O günlerin siyasal kadrolarının temel sorunu bu rüzgârın nasıl dizginleneceğiydi. Ülkenin kaderini yirmi yılı aşkın bir süre elinde tutan, belirleyen tek partinin kadroları geleceğin siyasal yapılanmasını da tayin etmek istiyorlardı. İkinci Dünya Savaşı'nın koşulları içersinde iyice palazlanan ticaret burjuvazisi ile büyük toprak sahipleri kendi sınıfsal çıkarlarının doğrultusunda "yeni demokrasi"nin oluşmasından yanaydılar. Kısacası demokrasi aynı sınıfın çok partili bir tahterevallisi biçiminde algılanıyordu. Nitekim dernekler yasasında yapılan simgesel bir değişimden yararlanan işçi sınıfı, sendikalar ve kendi partileri çevresinde toplanmaya başlayınca buna ilk itiraz demokrat olma savındaki Hüseyin Cahit Yalçın'dan geldi. Tanin'de yazdığı "Kalkın ey ehl-i vatan" başlıklı makalesiyle üniversite öğrencilerini ve halkı sol düşünceye karşı kışkırttı. Tan gazetesinin matbaası, birçok kitabevi ve yayın organının büroları yakılıp, yıkıldı. Onbinlerce genç sokaklarda "Kahrolsun komünistler" diye bağırtıldı. Böylece "Devr-i Demokrasi"ye sola, sendikalara, düşünceye sınırlar konarak girildi. Sözde demokrasi, yapay demokrasi bu şekilde doğdu. Made in U.S.A. patentli iki partili tahterevalli kuruldu.

Demokrat parti döneminde bu tahterevalli demokrasisinin bile zorlandığı biliniyor. Rus salatasının Amerikan salatası olduğu bu dönemdir. 1961 Anayasası, Milli Güvenlik Kurulu'nun gölgesinde soldaki düşüncelere, siyasal oluşuma sınırlı bir serbestlik getirdi. Ne var ki 141, 142 vb. gibi TCK'nın maddeleri yürürlükten kaldırılmadı. TİP deneyimine ancak bir yasama yılı tahammül edilebildi. Sendikal haklara gerçi 274 ve 275 sayılı yasalarla belirli bir güvence getirildi. Ancak sendikaların politika ile ilgilenmesi, genel grev, dayanışma ve sempati grevi gibi en doğal savaşım ve direniş yöntemleri yasaklanmıştı.

1969'dan sonra sola yönelik kışkırtıcı davranışlar arttı. Bu arada solu kendi içinde ayrıştıracak ve tüm gücünü sergileyecek "seçici özgürlük" ortamı öne çıkarıldı. "Seçici özgürlük" yöntemi CIA vb. gibi emperyalist haber alma örgütlerinin gelişmekte olan ülkelerde sık sık başvurduğu, solu tasfiye amacına yönelik uygulamadır. Nitekim 12 Mart 1971 ve 12 Eylül 1980 düzenlemelerinde bir önce sözünü ettiğimiz "kışkırtıcı seçici özgürlük"ün meyvaları toplandı. Sol düşünce, sendikal haklar, örgütlenmenin her çeşidi yasaklandı, cezalandırıldı. Bu dönemler ayrıntılı biçimde anılarımızdadır.

Şimdi şöyle bir düşünelim, cumhuriyetin altmış beş yılı içersinde:

▶ Kişinin temel hakları hangi dönemde gerçek anlamında güvence altına alınabilmiştir? Yanıt korkarız ki 1923-1924 ve 1960 yıllarının bir bölümünde sınırlı güvenceden söz edilebilir şeklinde olacaktır.

▶ Sansürün olmadığı, basın özgürlüğünün noksansız yaşama geçtiğinden söz edebileceğimiz bir dönem var mıdır? Korkarım ki bu sorunun da yanıtı "Hayır yoktur" olacaktır.

▶ Siyasal örgütlenme özgürlüğü cumhuriyetin hangi döneminde noksansız olarak görülmüştür. Bu sorunun da tek ve kesin bir yanıtı var: "Hiçbir zaman."

▶ Sendikal haklar (en azından ILO standartlarına göre) cumhuriyetin hangi yılında noksansız yaşama geçmiştir? Yanıt tek kelimeyle "hiçbir zaman"-dır. Sadece 1923-24'te geniş bir serbesti, 1963-1980 arasında da sınırlandırılmış bir sendikal yaşamı görebilmekteyiz.

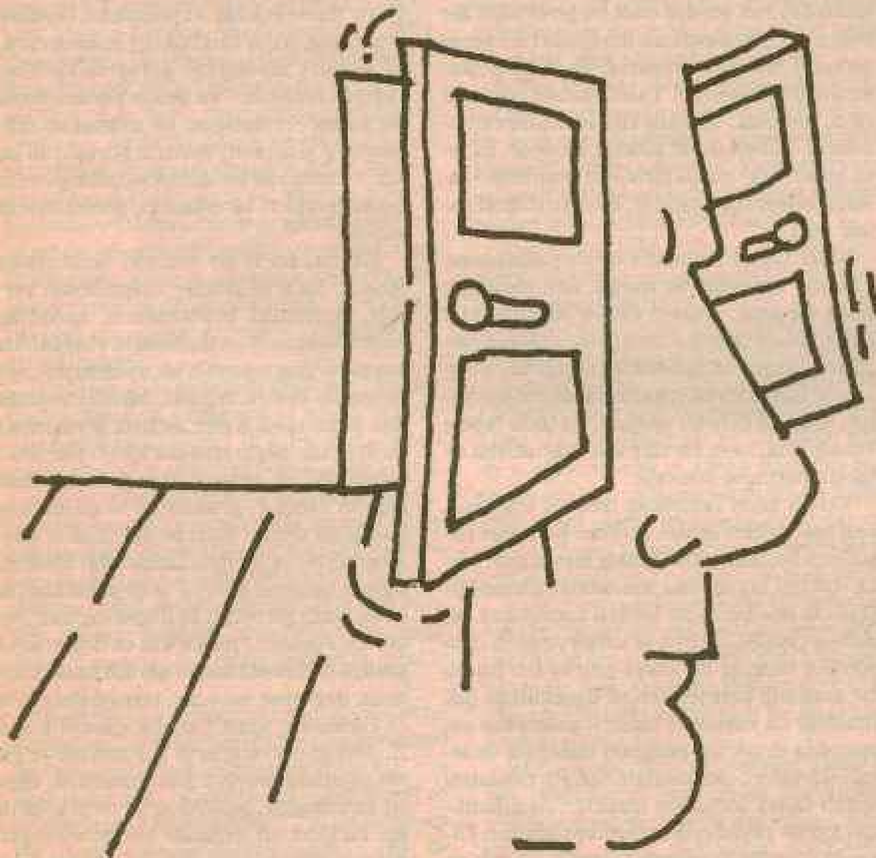
Savaştan sonra "Devr-i Demokrasi"ye sola, sendikalara, düşünceye sınırlar konarak girildi. Sözde demokrasi doğdu ve "made in USA" patentli iki partili tahterevalli kuruldu.

Son yıllarda, sık sık, demokrasinin on yılda bir askıya alındığı, kesintiye uğradığı söylenir oldu.. Buna kanıt olarak 1960, 1971 ve 1980 askeri müdahaleleri gösterildi. Oysa düşünüldüğünde şu gerçek tüm açıklığı ile ortaya çıkar: Türkiye'de demokrasi gerçek anlamıyla ne zaman varoldu ki on yıllık dönemsel aralıklarla kesintiye uğrasın. Sivil yönetimden ancak (o da bir ölçüde) 1950-60 döneminde bahsedilebilir. İşin gerçeği şu ki asker, 1908'den bu yana sürekli olarak iktidara ortak olmuştur.

1988'in şu son günlerinde bütün bunları anımsadığımızda ve de üzerinde düşündüğümüzde işçi sınıfımızın, aydınlarımızın, demokrasiye gönül vermiş insanlarımızın sorumluluğunun boyutu daha bir ortaya çıkar. Özgür düşünceyi, demokrasiyi önce kendi benliğimizde noksansız duymalıyız, özümsemeliyiz. Birey olarak, aile olarak, halk olarak ve dünya halklarının bir üyesi olarak ortak sorunlarımızın oransal ağırlığı her geçen gün daha da büyüyor. Demokrasi bu ortak sorunların temelini, çekirdeğini teşkil ediyor. Demokrasiyi amaçlayan mücadelede hedef bireysel çekişmelerin, kişilerin çok ötesindedir. Neye "hayır" diyeceğimizi, hangi konuya direneceğimizi çok iyi belirlemek durumundayız. Demokrasi savaşımına, belki de kendimizi yenilemekle başlamak daha doğru olacaktır. Oktay Rifat'ın yıllar öncesinde seslendiği gibi

Gel yurdumun insanı görün artık
, Özgürlüğün kapısında dal gibi

diyebilmenin yolu bu yenilenmeden geçiyor. Cumhuriyeti bir özlem olmaktan çıkartmak... Ne güzel bir umut, ama düş değil, vazgeçilemeyecek bir erek. ■

Yalçın Yusufoğlu

KESİRLER, BİRLİK VE YASAL PARTİ

Birlik sorununda kalıcı ve nihai çözüm yolunu açmak için, o oluşumda yer alacak herkesin bir araya geleceği, birleşeceği, birlik oluşturacağı bir zemini birlikte belirlemek gerekiyor.

Ülkemiz solunda yasal parti tartışmaları devam ediyor. Bu demektir ki, sosyalist siyasal hareket, yasal, yani yığınsal bir politik örgütlenmeye ulaşma, siyasal ve dolayısıyla toplumsal alanda etkili bir rol oynama, mevcut muhalefet boşluğu giderme ve politik dengeleri halk ve demokrasi güçleri lehine değiştirme doğrultusunda, kendisini yenilemek ve aynı zamanda yeni bir aşamaya ulaşmak için yol, yöntem arıyor.

Şu halde, karşı karşıya bulunduğumuz sorun hem örgüt sorunudur hem de birlik sorunudur;örgütlenmek için birleşmek ve örgütlenme içinde birliği örmek sorunudur.

Homojenliği ve monolitikliği kutsamayan, üyelerinin arasında görüş farklılıkları bulunmasını zaaf alâmeti saymayan bir anlayışa ihtiyacımız var

Birlik derken, bu sözden, **kesirlerin birleştirilmesini** anlamıyorum. Kuşkusuz ki, kesirlerin bir ortak paydada birleştirilmesi çok önemlidir, ama onun önemi en geniş birlik için bir kaldıraç görevi yapabilme potansiyelindedir. Şayet birliği salt kesirlerin birleştirilmesinden ibaret görürsek, onun tılsımlı bir değnek olduğunu sanırsak, kanımca yanılırız.

Kesirlerin birleştirilmesi, mutlaka ve mutlaka o kesirler içinde bulunmayan sayısız insanın, yeni oluşumda birliğini öngörmelidir. Oluşum sözcüğü burada hem bir **bileşimi** anlatıyor, hem de onun **oluşma sürecini**. Şu halde, o oluşum içinde yer alabilecek herkesin gönüllü ve aktif katılımını sağlayabilmek için, herkesin o oluşma sürecine başından kazanılmasını mümkün kılacak bir anlayış ve buna uygun yöntemler gerekiyor. "Ben oluşumu oluşturdum, bu oluşumun görüşleri, hedefleri, ilkeleri şunlar şunlardır, sen de gel bunları benimse, buna (yani bana) katıl" denirse, ya da eskaza öyle bir izlenim uyandıracak dikkatsizlikler yapılırsa, pek çok kimsenin de diyeceği "oluşumun sana mübarek olsun"dan başka bir şey olmayacaktır. Birleşen ve birleşecek olan kesirlerin kendilerini oluşumun asli sahibi gibi görmeleri, başkalarını ise o oluşturdukları görüşlere ve oluşumun kendisine katılacak, tâbi olacak öğeler gibi varsaymaları birlik anlayışındaki bir zaafın, ya da diyelim ki, eksik bir birlik anlayışının yansımasıdır; ve her eksikliğin de, yanlışlardan kaynaklandığını, başka yanlışlara da yol açtığını biliyoruz. Örneğin, birleşen kesirler, "biz birleştik, tekleştik, paydamız da şu programla, şu görüşlerle, şu prensiplerle belirleniyor, şimdi sıra tabelamızı asmaya geldi" derlerse, birleşerek tekleşmiş olanlar sadece **kendi** tek tabelalarını asmış olurlar, hareketin birliğinin tek tabelasını **değil**.

Üstelik böyle yapmakla kendilerinin belirledikleri paydayı empoze etmekle kalmazlar, aynı zamanda kendilerini de öncü ve yönetici ilan etme durumuna düşerler.

Öyleyse, birlik sorununun kalıcı ve nihai çözümünün yolunu açmak için, o oluşumda yer **alacak herkesin**, tek tek kişiler olarak bir araya gelecekleri, birleşecekleri, birlik oluşturacakları zemini, **yani paydayı**, birlikte belirlemelerinin olanaklarını yaratmak gerekmektedir. Her şeyden önce bu gereklidir. Bir başka deyişle, paydanın içeriğinin ona görüş getirecek herkesin tartışacağı bir süreçten geçmesini öngörmeliyiz. Tabela ancak böyle bir süreç sonunda, binlerce kişinin müşterek iradesinin ifadesi olarak asıldığı takdirde, şu veya bu kesirin - ya da birleşmiş kesirlerin - tabelası olmaktan kurtulur, birliğin ifadesi haline gelir.

Şayet tabela sorununa böyle yaklaşılırsa, o tabela kapsamlı bir içeriği, onu oluşturan geniş bileşimi, **amacın özünü** yansıtır, aksi halde, tabela meselesi bir noktadan sonra gerçekten tabelanın kendisine indirgenir, kaçınılmaz olarak terim fetişizmiyle de birlikte yürür, sonuçta öyle bir oluşum, ya daha tabela asıldığı gün, veya bir süre sonra gerçekten de tabela partisine dönüşür.

Tabela şayet hepimizin tabelası olacaksa, onu **hep birlikte** asmak gerekir. Bu süreci bugünden başlatmanın olanağı mevcuttur: birlik sürecini örgütlenme somutunda çözmek isteyen ve ona katılacak herkesi kapsayacak bir anlayış taşıyan, toplumda temsil yeteneği olan gönüllü insanlar bir araya gelirler (bu insanlar arasında kesirleri temsil durumunda bulunanlar da kuşkusuz vardır), çalışmalar sonucunda ortak bir program taslağına ve temel görüşleri, politikaları, işleyiş esaslarını içeren taslak metinlere ulaşırlar, hazırladıkları içeriği yayınlayıp tartışmaya açarlar. Ülkenin dört bir köşesinde insanlar tek tek ya da bir araya gelerek önerilenleri ve öngörülenleri tartışır, görüşlerini iletir. Çalışmaları başlatan kurul böyle bir çoğulcu tartışma sürecinden geçtikten sonra, metinler üzerinde çalışarak, onları olgunlaştırır, son haline getirir. Bu süreç içinde, oluşumun müşterek paydasıyla birlikte, merkezi düzeyde ve pek çok yerel birimde kurucu kurullar da şekillenmeye başlar; sonuçta, binlerce kişinin bir araya geldiği bir kuruluş toplantısıyla tüzel kişilik ilan edilir.

Tüzelleşme yeni bir niteliğin başlangıcı olacaktır; birlik, özgür bireylerin parti birliği olarak o partide belli bir süreç sonucunda kalıcılaşacaktır. Birliğin ve tekleşmenin kalıcılaşmasını kuşkusuz ki, partinin kalıcılaşmasından ve sürekliliğinden ayrı düşünemeyiz.

Birlik ancak böyle bir partiyle örülebilir, örülme tamamlandığında tekleşme gerçekleşmiş demektir. Birliğin örülme sürecinin harcı ise demokratizmdir. Süreç tamamlandıktan sonra da partiye hayatiyet verecek, onun dinamizmini gerçekleştirecek olan gene parti içi demokrasidir. Böyle bir parti homojenliği ve monolitikliği kutsamayan, üyelerinin aralarında görüş farklılıkları bulunmasını zaaf alâmeti saymayan, görüş farklılıklarına rağmen herkesin **"bu benim partim, hepimizin partisi"** diyebileceği bir anlayışı sürekli benimsetip geliştiren, üyelerin görüşlerini geliştirip ve inandırıcı bir demokratizmle güvencede görebilecekleri bir mozaiği, gerçekleştirebilmelidir.

Elbette, böyle bir mozaik, hizip çekişmelerinin, parti içi iktidar kavgalarının yer aldığı, geçmişteki bölünmelerin, ayrılıkların, karşıtlaşmaların ya da onların alışkanlıklarının parti içine taşındığı bir uyumsuzluk ve kaos ortamı demek değildir. Mozaik sözcüğünden de anlaşıldığı gibi, değişik görüşlerin demokratizm, özgür tartışma içinde yanyana varolabildiği ve partinin ahenginin korunabildiği bir canlılık, gönüllülük ve düşünce zenginliğinin siyasal parti birliği halinde somutlanacağı bir yapı öngörülmektedir. Sözünü ettiğimiz olumsuz anlayış ve alışkanlıklar, herkesin kendi görüşünü en doğru sayması (böyle olması doğaldır, çünkü kişi en doğru saydığı görüşü benimser) ama o görüşü mutlaklaştırması, değişmez sanması, tartışmalara kendini kapaması, buna karşılık kendisi gibi düşünmeyen sosyalistlerin görüşlerine ve giderek şahıslara hoşgörü gösterememesi, düşünsel tartışmaları, politikaya ya da pratiğe değgin farklılıkları örgütsel birliğe ve örgütün devrimciliğine aykırı görmesi gibi insana özgü zaaflardan, olgunluk eksikliklerinden kay-

naklanmakta, diğer yanıyla da dogmatik bir algılayışın, sektarizmin ve parti tapıncı yaratmanın ürünleri olarak ortaya çıkmaktadır. Bütün bunların panzehiri düşünsel canlılık, etkili bir demokratizm ve dinamik bir pratiktir.

Böyle köklü bir demokratik anlayışın ve işleyişin yerleşmesi sayısız zorlukları sabırla göğüslemeyi, bunda ısrarlı olmayı gerektirir. Zordur diye kolayına kaçmak partiyi darlaştırır ve gelişmesini önler, bu nedenle, zorluğun üstüne gitmekten başka çare yoktur. Birlik ancak bu şekilde örülebilir.

Öngördüğümüz oluşumun aynı zamanda bir oluşma ve olgunlaşma evresine ihtiyaç duyması bir geçiş süresi anlamına gelir. Çünkü hiçbir şey sıfırdan başlamayacaktır. Bir sürecin birdenbire bıçakla kesilmiş gibi sona ererek, yerini aynı anda bir başkasına terketmesi sürekliliğin bir ögesi olan geçiş kavramının ve realitesinin yok sayılması demektir. Yeni sürecin (oluşumun) başlatılması bir dönüm noktasıdır, fakat bu sürecin gelişime damgasını vurması, gelişimin kendisi olması, eskiyi tümüyle aşması, başlatılan nitel aşamayı nitel yapan etmenlerin güçlülüğüne ve de güçlendirilmesine bağlıdır. Şu halde yeninin, eskinin yerine ikame edilmesi belli bir süreye ihtiyaç gösterecektir. Çabaların hep birlikte yeniyi inşa etmeye yoğunlaştırılması, devam etmekte olanın yeniyi gölgelememesi, engellememesi, bu alanda ikilemlerin ve tereddütlerin yaratılmaması, buna karşılık da ''geçmişte hiçbir şey yoktu, olan da olumsuzluktan başka bir şey değildi, her şey ancak şimdi, bu yeniyle birlikte başlıyor'' yaklaşımına düşülmemesi sözünü ettiğimiz süreyi kısaltacaktır. Bu yazıdaki deyimle kesirler ve onları oluşturan görüş ve kişilerle tek tek kişiler ve görüşleri, en sağlıklı, en sancısız biçimde ancak bu yoldan birliğe ve bileşime varabilirler.

O noktaya varıldığında ise, kesirlerin de küsurların da varoluş nedeni ortadan kalkar. Yeni oluşum hareketi kucaklayıp götürmeye başladığında ise hareketin **tüm işlevlerini** yerine getirecek duruma gelmiş, dolayısıyla **örgüt** sorunu da **birlik** sorunu da çözümlenmiş demektir. Böyle bir nitelik ve işlevsellik, ayrı düşünsel ve siyasal alanda bulunduğu (türdeş olduğu) halde, ayrı bir varoluş halinde kendisini sürdürmekte ısrar edecek olan kesirleri de, küsurları da kadük hâle getirir, kimliksizleştirir. Çünkü, düşünsel, siyasal ve örgütsel kimlik ve dolayısıyla temsil yeteneği artık yeni oluşumun şahsında ve bünyesinde gerçekleşmiştir.

Böyle bir geçiş ve tekleşme sürecini öngörmeden, hareketi **sıfırlamak** ve sıfır noktasından başlatmak anlayışı öyle bir sıfır noktası mevcut bulunmadığı için doğru olamayacağı gibi, hem düşünsel hem de yapısal planda ortaya bir boşluğun çıkabileceği istenmedik ve beklenmedik olasılıkları hiç gözönüne almayarak, sürekliliğin kesintiye uğrayabileceğini peşinen kabul etmek anlamına gelir. Bu yüzden, bir sıfır noktası yaratmayı değil, geçiş süresini asgariye indirmeyi öngörmek gerekiyor.

Hep biliyoruz: Hayat çözemeyeceği sorunları önüne koymaz. Gündemimizin baş maddesi olan örgüt ve birlik sorununu da hep birlikte tartışarak, en uygun, en rasyonel yol ve yöntemleri de birlikte bularak **uzun olmayan bir erimde çözeceğimizden** kuşkum yok. ■

Birlik için ne dediler?

Geçen ay başladığımız birlik konusundaki soruşturmamıza gelen cevapları yayınlamaya devam ediyoruz:

Halit Çelenk: Birliğin sınırları genişletilmeli

▶ TBKP (TİP-TKP) ile TSİP'in başlattıkları birleşme çalışmalarını Marksist solun birliği açısından nasıl değerlendiriyorsunuz?

Ülkemizde sosyalist hareketin birliğini sağlamak, Türkiye solunun öteden beri çözüm bekleyen önemli bir sorunu olarak gündemde bulunmaktadır. Bu açıdan TBKP ile TSİP'in birleşme çalışmaları olumlu bir gelişme olarak değerlendirilebilir.

Bu birleşmeden önce, sosyalistlerin birliği konusunda, partilerin dışında bulunan kişilerin de görüşleri alınsaydı birlik açısından daha sağlıklı olabilirdi.

Sosyalist düşünce sahibi insanlardan bir bölümünün kimi partiler içinde, bir bölümünün de kimi dergiler çevresinde, dernekler ve değişik kuruluşlarda yer aldıkları bilinmektedir. Değişik partilerde, örgütlerde ve yayın organları etrafında yer alan sosyalistler arasında belli konularda görüş ayrılıkları olduğu da bir gerçektir.

Artık bu aşamadan sonra, birleşme çalışmaları sürdürülürken, olabildiğince, sözü edilen sosyalistler arasındaki görüş ayrılıklarının giderilmesine ve birliğin sınırlarının genişletilmesine çaba gösterilmesi gerekir.

▶ Söz konusu partiler ''yasallaşma ve yasal parti sorununda en geniş Marksist çevreler tarafından yürütülecek çalışmanın desteklenmesi''ni ifade ediyorlar. Yasallaşma ve yasal parti konularını sosyalist solun birliği açısından nasıl değerlendiriyorsunuz?

Sorunuzda sözü edilen ''yasallaşma'' ile ''yasal parti'' konularını birbirinden ayırarak değerlendirmekte yarar vardır.

Yasal olmayan bir partinin yasallaşması, yasallığa engel olan ve yürürlükte bulunan yasaların ve hukuk kurallarının ortadan kaldırılmasına ya da değiştirilmesine yönelik bir çalışma sürecini gerektirir, bu da hukuk alanında geniş kapsamlı ve süresi şimdiden saptanamayacak bir çalışma yapılmasına bağlıdır. Çok yönlü olarak yapılacak böyle bir çalışmanın sonuca ulaşmasında ülkemizdeki güçler dengesinin etkili olacağı da kuşkusuzdur.

Yasal partiye gelince: böyle bir partinin kurulması, yürürlükteki yasalara göre gerçekleştirilecek bir örgütlenmeyi gündeme getirir. Böyle bir parti varolan yasalara göre oluşturulacağı için hukuk açısından bir ön çalışmayı gerektirmemektedir.

Yasal bir partinin, demokrasi, insan hakları, düşünce ve örgütlenme özgürlüğünün gerçekleşmesi ve yaşama geçirilmesi doğrultusunda yapacağı çalışmalar, sonuçları yönünden, yasa dışı olarak nitelenen tüm parti ve örgütlerin bu durumdan kurtulmalarına ve ''hukuksallık'' kazanmalarına yardımcı olacağı ortadadır.

▶ Solun mümkün olan geniş kesimini kucaklayacak bir partinin hem birliği sağlayabilmesi hem de ülkemizin siyasal yaşamında etkili bir rol oynayarak güçler dengesinde emekçiler lehine değişiklik yaratabilmesi için hangi programatik hedefler, hangi temel politikalar benimsenmelidir?

Ülkemizde demokratik hak ve özgürlükler ve insan hakları öteden beri bir kenara itilmiştir. Özellikle 12 Eylül döneminde bir baskı rejimi kurulmuş ve değiştirilen ya da yeniden düzenlenen yasalarla bu rejim kurumlaştırılmıştır. Bu nedenle demokratik bir düzenin gerçekleştirilmesi, insan haklarına saygılı bir hukuk düzeninin kurulması bugün Türkiye'nin gündeminde birinci sırada yer almaktadır. Toplum gelişme halindedir. Bu gelişme er ya da geç ülkemizi daha ileri toplumsal aşamalara ulaştıracaktır. Demokratik kurallar çerçevesinde sosyalist bir toplumsal düzene ulaşmak, sol bir partinin sonal amacı ve hedefi olmalıdır. Bağımsızlık, özgürlük, demokrasi, barış vb. ilkeler böyle bir partinin temel nitelikleri arasında yer almalı, izlenecek politikalar da bu amaca göre düzenlenmeli ve programatik hedefler kurucu olarak görev alacak kişiler tarafından saptanmalıdır.

▶ Böyle bir partiyi özleyen, isteyen ve içinde yer alabilecek olan herkesin bu oluşuma azami katkısını ve etkin katılımını mümkün kılabilmek için ne gibi çalışmaları ve hangi yöntemleri benimsemek gerektiğini düşünüyorsunuz?

Kurulması düşünülen böyle bir partide yer almak isteyenlerin katılımını sağlayabilmek için olabildiğince geniş yörelerde ve çevrelerde görüşmeler ve toplantılar yapılmalı, ortaya çıkacak çeşitli görüş ve değerlendirmeler tartışılmalı ve gözönüne alınmalıdır. ■

Metin Çulhaoğlu: Birliğin de ''ama''sı olmalı

▶ TBKP (TİP-TKP) ile TSİP'in başlattıkları birleşme çalışmalarını Marksist solun birliği açısından nasıl değerlendiriyorsunuz?

Gündemde olan TBKP (TİP-TKP) ile TSİP arasında başlatılan süreçtir. Oysa en başta, TKP ile TİP'in kendi ayrı konumlarının tam anlamda sona erip ermediği konusunda benim net bir bilgim yok. Bu iki yapının tam anlamda birleşmesini içtenlikle diliyorum. Kadrolarının yönelimleri açısından bakıldığında bu iki yapının birleşememesi ▶▶

Üç yapı arasındaki birlik sürecini, geleneksel solun bütünü içindeki dinamiklerin bir parçası olarak ve onlarla birlikte anlamlı buluyorum.

için ciddi hiçbir neden bulunamaz. Artık iki ayrı ismin telaffuz edilemeyeceği bir kesinlikte birleşilmesi, geleneksel solda belirli bir anlayışın açıklık kazanmasına katkıda bulunacaktır. Bu olumluluğa bir ek daha yapılabilir: Ayrı konumların başka bir nedene değil de tek başına sınırlı bir tarihsel kesitteki deneyim farklılaşmasına dayanması sağlıksız bir durumun göstergesidir. Birleşme ile, ideolojik ortaklığın, gerektiğinde ve istendiğinde kadroların deneyim farklılıklarına üstün gelebileceği de kanıtlanmış olacaktır.

TSİP'in de katılımı ile başlayan sürece ise sanırım bir ölçüde farklı yaklaşmak gerekir. TBKP'nin halihazırdaki ideolojik konumuna, bugüne kadarki kimi yaklaşımları ve eleştirileri ile TSİP ne ölçüde ortak çıkabilecektir? Doğal olarak bunu bilemem. TBKP'nin konumuna yönelik eleştirilerinin bir bölümünde TSİP kadrolarının ortaya koyduğu teorik-politik nüansları büsbütün küçümseme eğiliminde değilim. Eğer bu saptama doğru ise, sonuçtan bağımsız olarak, yeni birlik süreçlerinin anlamlı tartışma ve gelişmelere sahne olması düşünülebilir.

Gerekçelerini de açmak isterim. TBKP açılımcılığı ve yenileşmeyi bile ne yazık ki yeni bir tür konformizme dönüştürme eğilimi sergiliyor. Bu kesimdeki kadroların siyasal pragmatizmleri ve kısa dönemdeki çıkışsızlıkları, çok verimli olabilecek bir yenileşme sürecini bile kısa sürede kimi şablonlarla dolduruverdi. "Yeni politik kültür", "global yaklaşım", "planeter bilinç" vb. tür kavramların içeriksiz biçimde, savurganca ve adeta "yeni bir iman" inşa edercesine kullanımını çok garip karşılıyorum.

İdeolojik konularda daha titiz, eleştirel ve "dolduruşa gelmek"ten daha uzak bir tutum içinde olduğu izlenimi veren TSİP'in bu şablonculuğa ne ölçüde etkide bulunabileceği (ya da aynı şablonculuktan ne ölçüde etkilenebileceği) ilginç bir soru olarak ortada durmaktadır. Ama şurası açıktır: Geleneksel soldaki yeni konformizmin dış ve yan etkilere direnç katsayısını ölçebilmek bile anlamlı bir kazanım olacaktır...

Eski-yeni, genç-yaşlı partili-partisiz sosyalist kadrolar bir yeniden harmanlama süreci yaşamadan ve sağlıklı unsurlar böyle bir zemin üzerinde işlevli hale getirilmeden, Türkiye hareketinin sosyalist hareketi bir bütün olarak hamle yapabileceğini sanmıyorum.

▶ Söz konusu partiler "yasallaşma ve yasal parti sorununda en geniş Marksist çevreler tarafından yürütülecek çalışmanın desteklenmesi"ni ifade ediyorlar. Yasallaşma ve yasal parti konularını sosyalist solun birliği açısından nasıl değerlendiriyorsunuz?

Önceki yanıtta daha çok bir bilinmezlikler demetinden söz ettim. Oysa aynı süreçle "ilgili" olarak ortada bir de yasal parti boyutunun olduğunu herkes biliyor. Bu boyutu önemsiyorum. Çünkü bununla, üçlü yapılanmanın toplam sınırlarını aşan daha geniş bir zeminde tartışmalara katılmak mümkün hale geliyor. Yasal parti boyutu ile, üçlü birleşme sürecini "özel" bir gündem olmaktan çıkarmak, sosyalist hareketin bütününü kapsayabilecek daha nesnel ölçütler kullanmak mümkün oluyor. Kimileri, sanırım bunu gördükleri ve pek de istemedikleri için iki, o da olmadı üç "giriş" ile kayıt defterini kapatma, sonrasını da böyle bir "birliğin" yasallaşmasından ibaret sayma eğilimini taşıyor.

İşte, herkesin dobra dobra konuşması gereken kritik nokta buradadır. Açık söylüyorum: Eğer dar anlamdaki bir birliğin öğeleri, mücadelede belirgin bir tarihsel sürekliliğin, kadrosal bir oturmuşluğun ve olgunluğun, pragmatizmden arınmış bir ideolojik tutarlılığın, gelişmelere ayak uydurmada şablonculuğu dışlayan bir yaratıcılığın temsilciliğini lâyığınca yapabilmiş olsalardı, bu konuda çevreye güven verebilselerdi, böyle bir birliğin yasallaşması savunulabilecek tek şey olurdu. Kimse alınmasın, ortada böyle bir yeterlilik görülmüyor.

Kuşkusuz bu yeterliliği bir başka odağa, ya da odaklara yakıştırıyor değilim. Altını önemle çizmek istediğim nokta şu: Dar anlamdaki bir "birliğin", kendi dışında kalan Marksist odaklardan ve **yorumlardan** büsbütün ayrık kalacak etkinlikleri, Türkiye ve özellikle de dünya sosyalist hareketinin bugünkü ortamında, daha uzun dönemde geri tepmesi kaçınılmaz kemikleşmelere yol açabilecektir. Bu olumsuzluk gerçekleştiği taktirde, bugün üstesinden gelinmeye çalışılan bölünmelere rahmet okutacak ayrılık ve kopmaların mantar gibi biteceğinden de kimsenin kuşkusu olmasın.

Sosyalizmin evrensel mirası ve geleceği açısından bakıldığında bugün gerçekten de çok önemli bir dönemeçten geçilmektedir. Bugün görülebilenler, daha çok eğilimler, varsayımlar, sınanması gereken perspektiflerdir. "Kalın çizgi"nin belirmiş olduğu ise, aldatıcı yönelimler dışında, söylenemez. İşte böyle bir dönemde, böylesine karmaşık, potansiyel olarak da çok yönlü bir bütünün "tamam nihayet bulduk" anlayışını aşmayan daracık bir açıdan değerlendirilmesi, böyle bir değerlendirme ile oluşacak modelin ülkedeki ideolojik, politik ve örgütsel yapılanmanın kalıcı temeli sayılması, bana son derece anlamsız geliyor.

Sonuç olarak, üç yapı arasındaki birlik sürecini, geleneksel solun bütünü içindeki dinamiklerin bir parçası olarak ve onlarla birlikte anlamlı buluyorum. TSİP'in de katılmasıyla boyutlanacak bir süreçte, "birlik öğeleri"nin, geleneksel solda olsun devrimci demokrat kökenli olsun aklı başında kesimlerin çok da uzağına düşmemesi sağlanabilirse bu da yararlı olacaktır. Bununla bir tür ortalamacılığı savunmak istemiyorum. Söylemek istediğim şu: Geleneksel solda, küçümsenemeyecek bir insan ve kadro birikiminin kendi kabuğu içinde kupkuru tekerlemelerle yetinmesinin kimseye yararı yoktur. Tartışmayı ve diyaloğu mümkün kılacak bir ortak zemin mutlaka kollanmalıdır.

Böyle bir zeminin en iyi karşılığı, yasal partileşme süreci olacaktır.

▶ Solun mümkün olan geniş kesimini kucaklayacak bir partinin hem birliği sağlayabilmesi hem de ülkemizin siyasal yaşamında etkili bir rol oynuyarak güçler dengesinde emekçiler lehine değişiklik yaratabilmesi için hangi programatik hedefler, hangi temel politikalar benimsenmelidir?

Böyle bir partiyi özleyen, isteyen ve içinde yer alabilecek olan herkesin bu oluşuma azami katkısını ve etkin katılımını mümkün kılabilmek için ne gibi çalışmaları ve hangi yöntemleri benimsemek gerektiğini düşünüyorsunuz?

Son iki soruya birlikte yanıt vermek istiyorum.

Eğer yasal partinin işi hepimizin bildiği "global sorunlar"a biraz IMF kötülemesi, biraz da 141-142 ve YÖK eleştirisi katmaktan ibaret görülüyorsa, bence zahmet edip tartışmaya hiç gerek yok. Ben Marksist bir partinin kurulması gerektiğine inanıyorum. Bence böyle bir parti iki ayak üzerinde duracaktır. Birincisi **Sosyalist Türkiye** projesinin genel hatlarıyla da olsa çizimini yapmak. Yani sosyalizm nedir, ülkeye ne getirecektir; bunu canlı, etkili, yaratıcı biçimde ortaya koyabilmelidir. İkinci ayağı da sosyalist mirasa yönelik ideolojik tasallutu kaytarmadan, "topu taca atmadan" göğüsleme misyonunda görüyorum. Partinin nitelikli kadrolara ve yeteneklere en geniş biçimde uzanabilmesini de özellikle bu açıdan gerekli buluyorum.

Özetle partinin temel siyasal görevi işçi ve emekçi kesimler için sosyalizm hedefinin netleştirilmesidir. Temel ideolojik görevin ise, sağ ve giderek palazlanan **liberal yeni sağ** tasallutu hedef alan "ortak karşı saldırı cephesi" kavramıyla açıklanabileceğini sanıyorum.

Eski-yeni, genç-yaşlı, partili-partisiz sosyalist kadrolar bir yeniden harmanlanma süreci yaşamadan ve sağlıklı unsurlar böyle bir zemin üzerinde işlevli hale getirilmeden, Türkiye sosyalist hareketinin **bir bütün olarak** ileriye hamle yapabileceğini sanmıyorum. ■

Rasih Nuri İleri: Sorun, yeniden yapılaşma ve birleşmedir

Sorularınızı yanıtlamağa uğraşacağım, şöyle ki:

12 Mart darbesinden sonra ve fakat genel afdan önce kurulan TSİP ile ikinci TİP aslında aynı kökeni olan kardeş partilerdi. Her ikisinde de doğal tartışmalar, çalkantılar hatta kopmalar oldu, bunların oluşu bence konumu değiştirmez, o çalkantılı dönemin yol arayışları olarak değerlendiriyorum hepsini, hiçbirini dışlamak istemiyorum. 12 Eylül darbesinden sonra solun yeniden yapılaşması, birleşmesi bence en güncel sorunumuzdur. Doğal olarak sosyal demokrasiyi sol olarak görmüyorum, onların bilimsel tanımlanışı aslında liberal-burjuva partisidir ve çok önemli bir fonksiyonları olduğu gibi solun en doğal yol arkadaşı olmalıdırlar demokrasi savaşımızda. Solun birliği artık bir zorunluluktur denilebilir. TKP-TİP birleşmesi süreci Sargın-Kutlu arkadaşlarımızın yurda dönüşleri ile dramatik olarak vurgulandı. TSİP'in bu oluşuma katılması en doğal bir ihtiyaçtır, bir zorunluluktur, bu oluşumun diğer sol partilerin ve

grupların da katılımı ile pekişmesini candan ümit ederim.

TBKP Program Taslağı, ismi üstünde bir taslaktır, gelişebilir, gelişecektir de, ancak onu genelde doğru bir diyalog temeli olarak değerlendiriyorum, bu geniş birliğin gereklerindendir. Kendilerine "sol" diyen, birçoğu gerçekten sol ve içten olan eleştiriler bazı ayrıntılar üzerinde durmamızı gerektiriyor. Kaldı ki şimdiden Sayın Kutlu ve Sargın'ın DGM'deki sorguları birçok noktaya açıklık getirmiştir.

29 Kasım günlü Yeni Gündem'de "Komünist Parti" yazımda konuya zaten değinmiştim: NATO ve AET hakkındaki eleştiriler yüzeysel olmakla birlikte program taslağında küçük farklar veya biraz daha açıklıkla önlenebilirdi. Aynı şekilde, bugün demokrasi deyimini ağızlarından düşürmeyen bütün güçlerle demokrasi savaşımında güçbirliği istenirken sanırım fazla ileri gidilmiştir, örneğin irticai ve şeriatçı akımların tehlikesini göz ardı edemeyiz, ancak yine de bu demek değildir ki, samimi dindarlarla güçbirliği yapılmayacaktır. Ancak belki vurgu az daha kesin olabilirdi. Aynı eleştiriyi DYP için de yapabiliriz: 60 ve 70 yıllarının Demirel'i'ni nasıl unutabiliriz, anarşinin bir kanadı ile beraberliği, 12 Eylül'ü hazırlayışı nasıl göz ardı edilebilir, onu bugün bambaşka bir kişi sanmak saflık olur, ancak yine de somut demokratik konularda onunla da güçbirliği edilebilinir.

Kendilerine Sol ve Marksist diyen geniş, çok geniş bir yelpaze ile de açıkça ve özveri ile hesaplaşmalıyız. Önce bir konuyu açığa çıkartmak gerek, yasal bir parti, ismi üstünde, ne kadar zorlama yapılırsa yapılsın, yasalara uymak zorundadır. Aşırı devrimci-yasal parti olmaz, ismi ne olursa olsun.

Kaldı ki devrimci gevezeliğin gerçek devrimcilikle ilişkisi olduğunu da sanmam. Devrim hiçbir partinin oluşturabileceği türden bir eylem değildir. Tarihsel şartlar -çok nadiren- devrimci olanaklar, durumlar yaratır, bu durumları bir ülkede kanalize edecek, zafere ulaştıracak güçlü ve doğru çizgide bir parti varsa devrim gerçekleştirilebilir, aksi halde sonuç yıpranma, yenilgidir. Devrim ne ithal edilir ne de yapay olarak tezgâhlanabilir.

Bugünkü aşamada Türkiyemiz'in gelişmesinin ilk koşulu demokratik bir ortamın yaratılmasıdır, özellikle 12 Eylül anayasal cenderesinden ulusumuzu kurtarmaktır. Sendika ve dernek özgürlüklerinin sağlanması, sosyalist partilerin çalışabileceği, basın ve yayının özgür olabileceği bir ortamın oluşması gelişmemizin ilk şartıdır; işkencesiz, fişsiz bir Türkiye gerçek bir ihtiyaçtır, sol için genel af şarttır. Dünya sol literatüründe bunun ismi vardır: Burjuva Demokratik Devrim. Yüzyıldır dünyamızda bunun savunucusu artık burjuvazi değil, işçi sınıfıdır, halktır. Bu bakıma program taslağında demokratik görevlerin vurgulanmasına şaşmamak gerekir. Bugün için ilk devrimci görevimiz budur, bu demek değildir ki, sınıf bilincini verme, sınıf savaşımını yönlendirme ikinci plana itilecektir.

Aşırı devrimci sloganlarla gerçek devrimcilik bambaşka şeylerdir. Sargın ve Kutlu arkadaşlarımızın attığı adımın doğruluğu yarattıkları tepki tarafından kanıtlanmıştır. Kaldı ki bugün bazı başka eğilimler de kendiliğinden sönmektedir, örneğin anti-Sovyetizm bunlardan biridir. Halil Berktay arkadaşımızın cesur özeleştirisi bunun önemli bir göstergesidir. Sosyalist Parti ise bir aşamadır, hatta bir bakıma gerekli, faydalı bir aşama çünkü yaptığı zorlama Anayasa Mahkemesi'nin bu konuda karar vermesini zorlamıştır, buna yol açmıştır. O arkadaşları da yabancı bulmuyorum, geniş bir birleşmenin dışında görmüyorum. Yurt dışı partileri için de aynı şey söylenilebilir. Dev-Sol, Dev-Yol için de öyle, onların eylemlerinin büyük bir bölümü 12 Eylül öncesi faşizmini dengeledi, hatta bir ölçüde onu durdurdu, ancak o eylemlerin bugünkü şartlarda bir doktrin olarak yorumlanması yanlış olur. Kaldı ki, dün Dev-Yol ortak savunmasında bu eylemlerdeki polis provokasyonu payı açıkça sergilenmiştir.

Stalinist, Troçkist, Maoist, Kastrocu, Enver'ci akımlar da var Türkiyemiz'de, bunlar hakkında da bir iki söz söylemek isterdim. Stalinizm ve Troçkizm Sovyetler Birliği tarihinde, 1922-1937 yılları arasında güncelliği olan bir sorundu, bugün ise ancak sosyal tarih yazmak bakımından önemleri vardır. Bunlar 1922'den sonraki Sovyet toplumunun gelişmesinde bir alternatif niteliği, bir yol ayrımı niteliği taşır, savaşımı Stalin kazanmış, tarih onun yolunu izlemiş, bugünlere erişilmiştir. Güncel olarak ikisinin yazılarını, polemiklerini, eylemlerini incelemek, arkalarında hangi sosyal güçlerin yer aldığını belirlemek başka birşey, bambaşka sosyo-ekonomik şartlarda ve tarihsel bir dönemde Türkiyemiz'in sorunlarını çözümlemek apayrı bir şeydir.

Mao, Kastro, Enver Hoca, hatta Tito belirli tarihsel rastlantılarda, belirli ülkelerde liderlik etmişler, devrimci görevlerini sürdürmüşlerdir. Hiçbirinin içinde bulundukları şartlar ve dönem bugünkü Türkiyemiz'in şartları ile uzaktan yakından ilişkili değildir. Koca Çin devriminden 38 yıl sonra Çin de insan başına milli hasıla 150 doları pek aşmayan geri bıraktırılmış bir ülke olma sınırını delememiştir, üstelik bugünkü haliyle Mao ile irtibatı tartışma konusudur. Kastro devrimi adeta bir "kaza" sonucu oluşmuştur, ABD emperyalizmi hareketi yanlış değerlendirmiş, gelişmesini engellememiştir. Kastro ise iktidara geçtikten sonra hareketin içindeki sağ kanadı ezip solu iktidara getirmiştir, o kadar ki, sağ kolu Guevera Bolivya'da aynı şeyi denemiş ve bir şey yapamamıştır. Enver hoca ise Avrupa'nın en geri, küçücük bir ülkesinde halkı için büyük işler başarmış ve herkese, hatta sosyalist ülkelere de kafa tutmuştur, o kadar ki hâlâ bugün Arnavut yöneticileri Sovyetler Birliği hakkındaki değerlendirmelerini teorik olarak değil, kendi iç politikalarının, özgün politikalarının savunması için yapmaktadırlar.

Bunları söylemekle, herbirinden, geçmişten ve sosyalist ülkelerin gelişmelerinden dersler çıkartmamız gereğini de vurgulamalıyız, bu şarttır, ancak Marksizm-Leninizm'i kendi ulusal şartlarımıza uygulamak, onu yöntem olarak kullanmak zorundayız. Marx, olaylar tarihte ilk kez dram olarak gelişir, yinelenmeleri ancak komedi olur, mealinde bir tümce kullanmıştı. Bizde Stalincilik, Troçkistlik, Maoculuk, Kastroculuk, Envercilik gayretkeşlikleri ancak komedi kapsamına girer. Sosyalizmde kopyacılık yoktur.

Her grubun savaşımına, içten savaşımına ancak saygı duyarım, ancak grup ve kişi nedenlerinin bir tarafa bırakılıp, ayrılıklar bir tarafa bırakılıp batmakta olan gemimizi kurtarmak için en çok özveriyi ve gayreti göstermemiz başarı için ilk adımı teşkil eder. Sosyalistler mutlaka asgari müşterekler etrafında birleşmeli, diğer sınıf ve zümrelerin temsilcileri ile olanak dairesinde demokratik geniş cephemizi kurmalıdır, bu 1919'ların, 1946'ların unutulmaz dersidir. Bu demokratik cephede, demokratik şartların oluşturulması için milletçe verilecek olan savaşımda etkin olabilmek için, savaşımın sonuna dek sürdürülebilmesi ve yarı yolda kalınmaması için mutlaka birleşik partimizi kurmalıyız. Bu oluşumun bayraktarlığını Sargın ve Kutlu en haysiyetli şekilde üstlenmişlerdir, söz konusu olan onlar değil doğru tavizsiz devrimci çizgidir. Asgari müşterekler etrafında en geniş cepheyi kurmak ve demokrasi savaşımında başı çekecek güçte olmak Türkiye'nin bugünkü durumunun zorunlu kıldığı bir görevdir bütün Türkiyeli sosyalistler için. ■

Celal A. Kanat: Yasallaşma ve birleşme süreci arasında kopmaz bir bağ var

Bugün TBKP çatısı altında birleşme yolunda önemli adımlar atmış bulunan TİP ve TKP ile TSİP tarafından yapılan 16 Haziran 1988 tarihli Ortak Açıklama, Marksist solun geniş kesimlerinin uzun bir zamandır beklediği ve uğrunda çaba harcadığı bir gelişmeyi duyurmaktaydı: TİP-TKP ile TSİP arasındaki birleşme süreci geri döndürülemez bir noktaya ulaşmıştır. Partiler, bu noktadan hareket ederek, anılan süreci hızlandırmak ve sonuçlandırmak yolundaki kararlılıklarını bir kez daha doğrulamaktadırlar.

TİP-TKP ve TSİP arasındaki birleşme süreci geri döndürülemez bir noktaya ulaşmıştır. Böylesi bir gelişmeyi olumlu karşılamamak bütün Marksistler açısından mümkün değildir.

Böylesi bir gelişmeyi olumlu karşılamamak, yalnızca bu partilerin taraftar ve sempatizanları açısından değil, bütün Marksistler açısından mümkün değildir. Kaldı ki, ilgili üç partinin bu yoldaki çaba ve katkıları veri alındığında, gelinen bu noktayı doğal görmemek ve hatta bununla da yetinmeyerek, birlik sürecini daha da derinleştirip, yaygınlaştırmak elden gelmeyecektir.

Böylesi bir sürecin henüz bitmemiş olduğu göz önüne alınarak, onun Marksist sol ve bir bütün olarak ülkemizin geleceği açısından içerdiği tüm olanakları şimdiden, bütün boyutlarıyla kestirmenin oldukça zor olduğu ortadadır. Ancak, bunlardan kimileri daha bugünden bile kendini duyumsatmakta, haber vermektedir.

Öncelikle, bu türden bir gelişme Marksist solun tüm potansiyelini ortaya serecek ve bu, ▶▶

katılan her bir parti ya da akımın güçler toplamından çok öte bir şey olacaktır. Bu yolla, Marksizm ülke politikasında ve toplum yaşamında ağırlığı duyulan, etkisi kaçınılmaz ve vazgeçilmez bir öğe olarak ortaya çıkabilecek ve yalnız iç politik yaşam, temel hak ve özgürlükler alanında değil, dış politika, ulusal güvenlik, silahsızlanma gibi bugün etkisinin çok sınırlı olduğu konularda da hesaba katılması zorunlu bir güç konumuna yaklaşacaktır.

İkincisi, bu süreç Marksist partilerin toplumsal meşruiyetinin temellerini sağlamlaştırarak, onların kamuoyu gözünde vazgeçilmesi, yasaklanması olanaksız kuruluşlar durumuna gelmesine katkı yapacaktır. Böylelikle, Marksist partilerin yasal meşruiyete, yasallığa kavuşma yolları genişleyecek, yasallık adeta ele geçirilmiş olacaktır.

Bununla bağlantılı olarak, Marksist solun gerçek anlamda yığınsallaştırılması olanakları da genişleyebilecektir. Bu durum, Marksist hareketin işçi sınıfı hareketiyle birleşme, buluşma yolunda yaptığı en etkin girişimi barındıran 1960'lı yıllardakine benzer, ancak nitel açıdan ondan çok daha derin bir sürecin yaşanmasını getirebilir.

Dördüncüsü, birleşme süreci doğruların sahiplenilmesi ve geliştirilmesinin yanı sıra, geçmişteki hataların ve eksikliklerin aşılmasını da içereceğinden, taraflarda ve sonuçta, bir bütün olarak Marksist solda özeleştirel yaklaşımların gelişmesi, bilimsel kuşkuculuğun yerleşmesi ve yanılmazlık kompleksinin ortadan kaldırılması mümkün olacaktır. Bu ise, bir yandan, sol kesimde daha iyi bir karşılıklı anlayışın olgunlaşmasına, yapıcı diyalog ve görüş alışverişinin gelişmesine ortam hazırlayacak, öte yandan da, böylesi bir ortam koşullarında, devrimci kuramın daha da geliştirilmesine, özgün ideolojik çalışmaların ve araştırmaların yapılmasına olanak sağlayabilecektir. Bunun bir yan ürünü ise, özellikle 70'lerin sonlarında ülkemizde ilerici, Marksist yönelimli aydınlarla devrimci sol arasında iyice zayıflamış olan iletişimin yeniden güçlendirilmesi olacaktır. Nesnel koşulları zaten yeterince var olan bu gelişme, Marksizmin uluslararası çapta başlattığı yeniden yapılandırma sürecinde, esasta tek ve bütünsel olan Marksizmin çok-biçimli uygulanmasının yaratıcı formülasyonlarını üretecek ve yeni perspektifler, yeni açılımlar sağlayacaktır.

Bence, somut ortak eylemlerden işe başlamak dostluk ve dayanışmayı, anlayış birliğini, kaynaşma düzeyini ve "birliği güçlendirmekten başka bir yol olmadığı" bilincini daha da güçlendirmek gerekiyor.

TİP-TKP ve TSİP, Ortak Açıklama'larında, gerçekten de, "işçi sınıfı siyasetinin özgür yasal çalışma yürütmesinin bu bakımdan özel bir önem kazandığı saptamasında birleşmekte" ve yasallaşma sorunu ile birleşik partinin işlevsel ve etkin olabilmesi arasındaki sıkı bağlara işaret etmektedirler.

Yasallaşmanın içerdiği ve yukarda da kısmen işaret ettiğimiz olanaklar biliniyor. TSİP Genel Başkanı A. Kaçmaz'ın da dile getirdiği gibi, yasallaşma ile yasal parti kurulması arasındaki ilişki de ortadadır.

Bence, yasallaşma ile birleşme süreci arasında kopmaz bir bağlantı vardır (en azından bugünkü koşullarda). Bu diyalektik ilişkidir ki, yasallaşma ve birleşme süreçlerinin ayrılmazlığını getirmiştir. Bunu betimlemek için, Marksist solda politik birliğe yönelik ilk adım olan TBKP girişiminin yasallaşma konusuna yaptığı etki irdelenebilir.

Bu girişim ve bunu gerçekleştirmek üzere ülkeye dönen iki politik liderin karşılaştığı durumun ve onlar aleyhine açılan dava sonucunda yükselen ve geniş boyutlar alan dayanışma hareketinin yasallaşma üzerinde ne denli olumlu bir etki yaptığı açık değil midir? Bu dayanışma ile birlikte, iki politik liderin kişiliğinde tüm politik tutukluların derhal salıverilmesi, Marksizme yasal etkinlik hakkı tanınması, insanlık dışı, antidemokratik uygulamaların sona erdirilmesi ve bu cümleden olarak, Sosyalist Parti üzerindeki baskı ve engellerin kaldırılmasına ilişkin istemler böylelikle tüm uluslararası kamuoyunun gündeminde ön sıralara yerleşmemiş midir?

Kişisel olarak ben, yasallaşma ile birleşme süreçleri arasındaki diyalektik ilişkide ağırlıklı, belirleyici yanın birleşme sürecinin sonuçlandırılması, en azından belli bir optimuma ulaştırılmasında yattığını düşünüyorum. Bunun birkaç nedeni vardır:

a) Politik birliğin anılan optimuma ulaştırılması savaşımı ve buna ilişkin eşgüdümlü eylemlerin yasallaşma özneleri olan partileri daha da güçlendirecek ve bunlara karşı antidemokratik girişimlerin geriletilmesine katkı yapacaktır.

b) Ağırlığın, belirleyiciliğin, "ilk hareket noktası"nın yasallaşmaya kaydırılması, daha doğrusu, bunun birlik sürecinden koparılması durumunda, böylesi bir yaklaşımın, henüz ayrı birimler durumunda bulunan parti ve akımlar için söz konusu olduğu düşünülerek, birleşme sürecini en azından zorlaştıracak bir "rekabet ortamı"na yol açabileceği öne sürülebilir ve bunun, boş bir kuruntu olmadığı da geçmişteki deneyimce doğrulanmıştır.

c) Politik birliğin belli ölçülerde de olsa sağlanmasının kamuoyu önünde uyandıracağı etkiler hesaba katılırsa, böylesi bir yapının yasallık kazanmasının görece hem daha kolay hem de daha kalıcı olduğu baştan söylenebilir.

Yinelemek pahasına belirtmem gerekiyor ki, bu ilişki, bu "sıralama" mekanik, her durum ve koşulda geçerli bir bağıntı olmaktan uzaktır. Günümüz ortamıyla bağlıdır ve herhangi bir Marksist akımın yasallaşma savaşımını ne engelleyici, ne de arka plana atıcı bir imayla yüklüdür.

Politik birlik sürecinin somut bir sonucu olup, solun mümkün en geniş kesimlerini kapsayacak bir partinin özellikle net bir ivedi istemler programına sahip olması zorunludur. Bu program, her şeyden önce, yalnızca işçi sınıfının değil, bu yönetimden acı çeken tüm insanların haklı ve ivedi istemlerini içermeli, bunları gerçekleştirecek bir politik yönetimi öngörmelidir. Yaşamın her alanında köklü demokratik dönüşümlerin gerçekleştirilmesi, bir avuç dev tekelin, dev holdingin ve bunlarla bağlı büyük bankanın güçlerinin sınırlandırılması, geniş halk kesimlerinin ekonomik ve toplumsal durumunun düzeltilmesi, temel insan hak ve özgürlüklerinin önündeki engellerin temizlenmesi, işçi sınıfı ile öbür çalışan insanların çalışma ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi, sendikal yaşamı kısıtlayan düzenlemelerin kaldırılması, antidemokratik uygulamaların derhal sona erdirilerek, tüm sonuçlarının giderilmesi, ülkemizi tehlikeli maceralara sürükleyebilecek emperyalist odakların etkinliklerine karşı duyarlılığın artırılması ve Türkiye'nin bu tür senaryolarda yer almasının önlenmesi, dünyada ve bölgede barışın, silahsızlanmanın, karşılıklı işbirliği, güven ve dostluğun egemen olduğu bir ortamın yaratılması, şovenist, ırkçı ve militarist çevrelerin etkisizleştirilmesi, kültür, çevre ve genel insanlık sorunlarına gereken özenin gösterilmesi, gençlerin, kadınların ve çocukların özgül sorunlarının köklü biçimde çözülmesi, aydınların, köylülüğün, esnaf ve zanaatkârların, teknik elemanların, kentsel katmanların, ülke ekonomisine katkı yapan iş çevrelerinin içinde bulundukları sıkıntıların aşılması için somut düzenlemeler getirilmesi, vb. vb. bu tür ivedi istemler arasındadır.

Bu tür istemleri programatize etmek, politik birlik sürecini derinleştirmek ve temel amaç olan sosyalizmi gerçekleştirme yolunda somut anlayışlar geliştirmek açısından, kuramsal ve ideolojik temelin daha da pekiştirilmesi zorunludur. Bu ise hem eğitsel hem de pratik etkinliklerin iyi düzenlenmesini getiriyor.

Bence, somut ortak eylemlerden işe başlamak ve böylelikle, karşılıklı dostluk ve dayanışmayı, anlayış birliğini, toplumsal - psikolojik kaynaşma düzeyini ve "birliği güçlendirmekten başka bir yol olmadığı" bilincini daha da güçlendirmek gerekiyor. Ortak etkinlikler çerçevesinde düşünülebilecek girişim modelleri olarak basın - yayın - dağıtım alanındaki işbirliği biçimlerini geliştirmek, Kutlu - Sargın davası ve tüm politik tutuklularla dayanışmanın daha da güçlendirilmesi, ortak toplantılar örgütlenmesi, yığın örgütlerindeki tutumların daha iyi uyumlandırılması, yurtdışındaki politik göçmenlerin daha etkin eylemler düzenlemesine katkı yapılması, uluslararası platformlarda ortak girişimlerde bulunulması, vb. düşünülebilir.

Ülkemizde Marksist solun geçirdiği deneyim ve verdiği kayıpların boşa gitmediğini göstermek için, birleşme ve yasallaşma süreçlerini akılcı bir tarzda sentezleştirerek, solun henüz kullanılmamış olan reel potansiyellerini harekete geçirmek ve ona ülkemiz politik yaşamında hakkı olan yeri sağlamak bence hem olanaklı hem de zamanı çoktan gelmiş, zorunlu bir görev niteliğindedir. ■

Gencay Gürsoy: En geniş Marksist çerçeve

▶ TBKP (TİP-TKP) ile TSİP'in başlattıkları birleşme çalışmalarını Marksist solun birliği açısından nasıl değerlendiriyorsunuz?

Önce, sürmekte olan davalar nedeniyle TBKP ile ilgili eleştirel görüşlerimi bütün açıklığı ile dile getiremeyeceğimi ve soruların sınırlarına sıkı sıkıya bağlı kalmayacağımı, örneğin "Marksist solun birliği" meselesini, Sa-

dun Aren, Kenan Somer ve Vedat Pekel'in geçen sayıda yayınlanan yanıtlarındaki ortak anlayışla birlikte ele alıp tartışacağımı belirtmem gerekiyor.

Sadun Hoca'da "Türkiye'de Marksist solu ya da geleneksel Marksist hareketi TKP, TİP ve TSİP'in temsil ettiği" şeklinde ifadesini bulan bu anlayış, Kenan Somer'de biraz daha keskinleşerek, söz konusu kompozisyonun adı "devrimci Marksistler" oluyor ve üzerinde tartışılan "yeni yasal parti"nin "devrimci Marksistlerin birleşme ve yasal partileşme sürecinin konjonktürel bir uğrağını oluşturacağı" vurgulanıyor. Kenan Somer bu oluşumu dışarıdan destekleyecekleri "uygun bir üslupla alaya almayı da ihmal etmiyor: "Destek veren altın bulsun". "Halâskâr münevveran grubu" vb.

Vedat Pekel'in yanıtında durum daha da berraklaşıyor: "Marksist sol kapsamına TKP, TİP ve TSİP girmektedir. Böyle bir yaklaşım ne sekterliktir ne de - az olsun benim olsun - anlayışıdır. Bu ülkemizin tarihsel gerçekliğidir" diyor Vedat Pekel ve TBKP-TSİP birliğinin oluşturduğu Marksist çekirdeğin "daha geniş bir birlik içinde erimesine (likidasyonuna) yol açabilecek birlik arayışlarından "titizlikle uzak durulması" gerektiğini vurguluyor.

Burnundan kıl aldırmayan, Marksist solculuğu TKP, TİP ve TSİP'in tekelinde gören bu blok tavır sonuç olarak Türkiye'de bu üç parti dışında; tanımlanan niteliklere sahip başka Marksist kaldı ise, onlara "gelin TBKP'ye iltihak edin" mesajını veriyor. Bu sıfata layık görülmeyen "solcu"ların görevi ise "TBKP'nin yasallaşması için demokrasiye giden yolları temizlemekten" ibaret. TBKP ve onun yakın çevresinin kendilerini hangi "devrimci Marksist" çerçeveye yerleştirdiklerini, programlarını nasıl bir "devrimci Marksist" anlayışla kaleme aldıklarını, uluslararası parti hiyerarşisinin ön sıralarında yer alan liderlerine düzenli bir şekilde "doğum günü kutlama" mesajları göndermek dışında hangi devrimci "Marksist geleneği" temsil ettiklerini bilmiyorum. Ama eğer onlar da "Marksist solun birliği" konusunda Sadun Aren, Kenan Somer ve Vedat Pekel'in açıkladıkları anlayışı paylaşıyorlarsa, TSİP de bu birliğin üçüncü ayağını oluşturacaksa, hem TSİP'e hem de Türkiye'deki Marksist solun daha geniş boyutlu işbirliği yolunda beslenen soluk umutlara yazık oldu demektir. Çünkü TSİP yöneticileri uzunca bir süredir TKP'den, (ve TBKP'den) oldukça farklı bir çizgiyi temsil ettiklerini yazılarıyla ortaya koymuşlar, TBKP'nin programına, yasal Marksist parti konusundaki tavrına, hatta "yasallaşma sürecinin" ilk adımı olduğu ifade edilen, "genel sekreterlerin dönüşü" eylemine karşı ciddi eleştiriler yöneltmişler ve bugünkü çerçevenin çok ötesinde bir işbirliği anlayışı içinde olduklarını belli etmişlerdi. Aslına bakarsanız TBKP ile TSİP'in "birleşme çalışmalarının" müjdelendiği günlerde de bu tavrı bir oranda sürdürmüşlerdi. Ahmet Kaçmaz'ın Görüş'ün daha geçen sayısında çıkan "Yasal Parti, Yasallaşma" başlıklı yazısında bile yaklaşım farkları ortaya çıkıyordu.

Şimdi, bütün bu yazılanlardan (ve söylenenlerden) sonra bu cephede nasıl bir birlik gerçekleştiriliyor, bilmiyorum.

▶ Söz konusu partiler "yasallaşma ve yasal parti sorununda en geniş Marksist çevreler tarafından yürütülecek çalışmanın desteklenmesi"ni ifade ediyorlar. Yasallaşma ve yasal parti konularını sosyalist solun birliği açısından nasıl değerlendiriyorsunuz?

Yine yanıtlardan yola çıkmak istiyorum. Çünkü daha kestirme olacak. Kenan Somer, ilk iki sorudaki "Marksist sol" ve "Sosyalist sol" deyimleriyle "yasallaşma ve yasal parti" kavramlarının "özünde yanlış olmayan" bir ayrımı vurgulamak için "özenle" seçildiğini ileri sürüyor. Anlaşılıyor ki, Kenan Somer'e göre, soruyu hazırlayanlar, Marksist sol derken, TBKP ve TSİP'i, sosyalist sol derken de bunların dışında kalanları (bizim gibileri herhalde) kastediyorlar. Somer bu ayrımı uygun buluyor ama "yasallaşma" ile "yasal parti" süreçlerini, aynı projenin kilometre taşları olarak görüyor.

Ben de aşağı yukarı bunların tersini düşünüyorum. Marksist sol ve sosyalist sol ayrımı yerine, "Sovyetçi ve Sovyetçi olmayan sol" ayrımı yapılsaydı, fazla bir itirazım olmazdı. Ancak o zaman da, "Sovyetçi sol" deyimi Gorbaçov öncesi dönemler için geçerli olan ve bugün artık "kadük" sayılması gereken bir deyim olarak günümüz gerçeğini yeterince anlatamazdı. Zira herkesin bildiği gibi, Sovyetler artık Sovyetçi değil (bu ifade Aziz Nesin'e ait). Soruyu hazırlayanların gerçekten bu "cinfikir" titizliği gösterip göstermediklerini bilemem ama, Kenan Somer böyle söylediğine göre herhalde bir bildiği vardır diye düşünüyorum. O zaman da bu dergiye sürekli yazı yazan biri olarak kendimi ister istemez-bazı şeyleri en son duyan safların safına yerleştirmem gerekiyor.

Yasal parti ve "yasallaşma" meselesine gelince, burada da Kenan Somer ve Vedat Pekel'in tersini düşünüyorum. Yasal sosyalist parti, bana göre, Türkiye'nin ve dünyanın bugünkü gerçekleri ışığında, işçi sınıfı ideolojisini, olabilecek en geniş Marksist çerçevede yaşama geçirmeyi hedefleyen, en geniş anlamda çoğulculuğa izin veren, sosyalist demokrasiyi belirsiz bir geleceğe ertelemeden kendi iç dinamiğinde yaratıp geliştiren, enternasyonalizmi ancak işçi sınıfı partilerinin eşit koşullardaki işbirliği temelinde dünyayı ve yaşamı değiştirme perspektifi olarak anlayan bir projedir.

TBKP'nin yasallaşmasının önündeki engellerin kaldırılması, iki genel sekreterin ve 12 Eylül adaletinin mahkûm ettiği tüm siyasal tutuklu ve hükümlülerin özgürlüklerine kavuşması elbet bu partinin demokrasi mücadelesinin ana hedeflerinden biridir ama herhalde amacı "emaneti" bir an önce TBKP çevresinde kurulacak bir partiye devretmek olmamalıdır. ■

Oya Baydar, Gönül Dinçer, Aydın Engin, Hasan Gürkan, Alaattin Kılıç, Zülal Kılıç: Çağdaş Marksist parti anlayışımız

Yukarıdaki imzalar, soruşturmamıza görüş ve önerilerini ortaklaşa oluşturduklarını bildirerek ortak bir metinle katıldılar.

Türkiye Marksist solu, uzunca bir süredir, legal birlik partisinin gereğini ve olanaklarını tartışıyor. Son dönemlerde yoğunlaşan tartışmalar sırasında, böyle bir partinin olanaklı ve gerekli olduğunu savunan hayli geniş bir Marksist sol çevrenin varolduğu ortaya çıktı. Artık, olanağı gerçekliğe çevirmek için neyin nasıl yapılacağının tartışılacağı yeni bir aşamanın koşullarının olgunlaştığı söylenebilir. Birlikte getireceği yeni sorun ve tartışmalar bir yana, TBKP (TİP-TKP) ve TSİP'in "birleşme" ve "legalleşme" yönünde artıkları son adımlar da, yeni bir aşamaya sıçramanın doğum sancıları, yeni arayışa verilmeye çalışılan bir cevap olarak görülebilir.

Konu üzerinde düşünmeye, tartışmaya, fikir geliştirmeye çalışan bizler de, çağımızın ve Türkiye'nin nesnel durumu ve koşullarının Marksist solun, gücünü çağdaş (yeni tip) bir partide birleştirmesini gerekli ve olanaklı kıldığı görüşündeyiz. Günümüzde solun örgütlenmesini gündeme getiren tüm çevrelerin, örgüt ve kadroların, hepimizin, güçlerin birleşmesini içtenlikle savunanların böyle bir sürece girememelerinin temel nedeni, bizce, kurulması hedeflenen yeni yapının ne olduğunu, onun yapılanması ve kimliğinden ne anlamamız gerektiğini yeterince tartışmamış ve belirlememiş olmamızdır. "Bir komünist partisi, bir de sosyalist parti mi olacak" türünden soruların da, TBKP-TSİP birleşme çalışmalarında ve bu partilerin yetkililerinin yazılarında ifade edilen bir yanda üç partinin birleşip "Çağdaş bir komünist partisi" oluşturmaları, öte yandan kurulacak bir legal sosyalist partiye destek vermeleri ikileminin de temelinde, "Çağdaş Parti" kavramının, açıklıkla tanımlanmamış olması vardır.

Çağdaş Marksist (komünist) parti kimliğini geleneksel parti kimliğinden ayıran nedir? Bizce tartışmalar önce bu konuya yoğunlaşmalı, yeni partinin kuruluş süreci bu tartışmayla başlatılmalı ve bu noktada varılacak açıklık üzerine inşa edilmelidir.

Kadroların askerleşmesini sağlamlık ve erdem sayan anlayışın yerine, farklı görüşlere eşit haklarla ve özgürce yer veren, ayrıntılarda birliği şart koşmayan bir yapının sürekli bölünme ve ayrışmaların panzehirini getireceği düşüncesindeyiz.

Bugün Türkiye'nin ihtiyacı olan, kitleleri hak ve özgürlükleri için, sosyalizm için mücadeleye sokabilecek ve alternatif gösterebilecek partinin "çağdaşlığı"nı nasıl kavradığımızı tartışma platformuna getirebilmek için, ▶▶

bunca yıllık örgüt deneyimlerimizden sonra neleri reddettiğimizi, Türkiye Marksist solunun neleri reddetmesi gerektiğini düşündüğümüzü açıklamak istiyoruz. Türkiye ve dünya komünist hareketinin tüm deney birikiminden yararlanmak ve tüm olumlu mirasına sahip çıkmak kaydıyla, reddetmemiz gereken bir miras da bulunduğu kanısındayız.

Türkiye sosyalist-komünist hareketinde örgütlerin ve kadroların gelişmesi üzerinde olduğu kadar sosyalist ahlâk ve insan üzerinde de büyük tahribata neden olmuş; mecbur kalınan bir korunma yöntemi olarak değil başlıbaşına bir yönetim biçimi, bir parti anlayışı olarak benimsenmiş konspiratif parti işleyişi; gizliliği partililerden, yani işin asıl sahiplerinden gizliliğe dönüştüren anlayış; gizlilik şemsiyesi altında keyfiliğin meşrulaştırılması, öncelikle reddetmemiz, artık kurtulmamız gereken bir "miras"tır.

Kadroları bir çarkın dişlilerinden ibaret gören, onların özgürce düşünme, tartışma, fikir geliştirmelerine ipotek koyan, onları mücadelenin özüne ve kendi örgütlerine yabancılaştıran ve tüm bunları içi boşaltılmış, biçimsel bir disiplin kavramı ve aslında bir araç olan partinin fetişleştirilmesine dayandıran örgüt anlayışını reddetmeliyiz. Bürokratik bir hiyerarşiyi parti bütününün yerine geçiren, kitleden, sınıftan, hatta parti gövdesinden kopmuş antidemokratik, Stalinist işleyiş; aşağıdan yukarı doğru oluşan kolektif iradenin yerini bürokratik buyrukçuluğun aldığı örgüt modeli, reddetmemiz gerektiğine inandığımız miras parçalarıdır.

Neleri reddetmemiz gerektiğine ilişkin düşüncelerimiz, aynı zamanda kurulacak partinin "çağdaş" kimliğinin bizce zorunlu öğelerini de belirliyor; çağdaş Marksist partiyi geleneksel Marksist partiden ayıran temel özellikleri, kuşkusuz öncelikle içinde bulunduğumuz tarihsel dönemin, çağımızın karakteristik özellikleri belirleyecektir. Gelişmelerin ve süreçlerin olağanüstü karmaşıklaştığı ve hızlandığı çağımızda, partinin çağdaşlığı ve devrimciliği, çağın karmaşık ve hızlı değişen süreçlerini kavrayıp bunlar üzerinde etkili olabilecek bir örgütsel yapı ve işleyişe sahip olmasıyla belirlenir düşüncesindeyiz. Bu yapı ve işleyişin nasıl olacağını, çağdaş partinin kimliğini, Türkiye Marksist solunun, mümkün olan en geniş katılımla kolektif biçimde saptaması gerektiğine inanıyoruz. Burada sadece, GÖRÜŞ Dergisi'nin sorularına cevap verebilmek için, konuya ilişkin ilk düşüncelerimizi tartışma platformuna sunmak istiyoruz.

Birlik çalışmaları içinde olan partiler, daha başlangıçtan, kurulacak yasal parti içinde ona katılacak her örgüt ve kadro ile eşit haklarla yer alıp erimeyi kabul edebilmeli, hatta bunu hedeflemelidirler.

Bugün Türkiye'nin ihtiyacı olan, Marksist solu marjinallikten çıkarabilecek, kitleleri kucaklayarak ülkeyi devrim ve sosyalizm yoluna sokabilecek partinin Marksizm temelinde sosyalizmi hedefleyen geniş güçleri toplayabilecek yasal ve açık bir örgütlenme olması gerektiği düşüncesindeyiz. Sosyalizmin ancak geniş yığınlarca kurulup gerçekleştirilebileceği, toplumun bugünden demokratikleştirilmesi çabalarıyla sosyalizm kuruculuğunun doğrudan bağlantılı olduğu düşüncelerinden hareketle, Marksist solun yeni partisinin toplumsal meşruiyeti kazanmayı ve geliştirmeyi hedeflemesi gerekir diyoruz. Egemen güçlerin, askersel darbelerin bir anda yasadışı ilan etmelerine dayanıklılık, ancak geniş güç ve kitlelerin partinin meşruiyetine inanmış olmalarıyla, ona sahip çıkmalarıyla sağlanabilir. Partinin yasallığını günümüz koşullarında bu amaca varmanın bir gereği olarak gördüğümüz için öneriyor ve yasallıktan, düşünce ve eylemlerini varolan hukuk düzeni içinde sınırlamayı değil bu sınırları genişletip aşmak için mücadele vermeyi anlıyoruz.

Marksist solun birlik partisinin, demokratik ve açık bir işleyişe sahip olması gerektiği düşüncesindeyiz. Demokratiklik ve açıklık kavramlarını, kamuoyuna, kitlelere açıklık olduğu kadar örgütün kendi iç işleyişinde açıklık ve en geniş demokrasi olarak kavrıyoruz. Bilimsellik temelinde, hiçbir konunun tabu sayılmadığı, özgür düşünce üretme, tartışma, kolektif yaratma ortamında, insan öğesinin ön plana çıktığı, şekilci bürokratik işleyişlerden arınmış, karar süreçlerinin özgür bir ortamda aşağıdan yukarı geliştiği bir yapı öneriyoruz. Herkesin aynı biçimde düşünmesini, kadroların askerleşmesini sağlamlık ve erdem sayan anlayışın yerine, farklı görüşlere eşit haklarla ve özgürce yer veren, dolayısıyla politik stratejiler ve programatik konularda ayrıntılarda birlikleri şart koşmayan, bunların parti içinde tartışılıp sürekli geliştirileceği bir yapının, kimilerinin sandığı gibi dağınıklık ve çözülme değil, aksine Türkiye Marksist solunun acısını çektiği sürekli bölünme ve ayrışmaların panzehirini getireceği düşüncesindeyiz.

Marksist solun legal birlik partisi için arayışlara, öncelikle çağdaş Marksist parti anlayışımızı tartışarak, kolektif biçimde oluşturarak yeni bir ivme kazandırabiliriz. Program ve politik stratejileri çok farklı Marksist örgütlerin tüzük ve işleyişlerinin olağanüstü benzerlikler taşıdığı, örgütsel yapı ve işleyişlerinin benzer sıkıntılardan muzdarip olduğu açıktır. Bu da ilk tutulacak halkanın hangisi olduğu konusunda bizlere ipucu vermektedir. Bu söylediklerimizden, Marksizm temeli ve sosyalizm hedefinde anlaşanların ideolojik-politik birlik arayışlarından vazgeçmelerini önerdiğimiz anlamı çıkarılmamalı, sadece programatik görüşlerin ayrıntılarının aynı partide birleşmeye engel olmayacağını düşündüğümüz anlaşılmalıdır.

Yeni partinin kuruluş biçiminin, onun yapısını, işleyiş biçimini, kimliğini doğrudan etkileyeceği, başka bir deyişle, Marksist solun birlik partisinin nasıl kuruluyorsa öyle bir çehre kazanacağı görüşündeyiz. Yasal, açık, demokratik bir Marksist partiye vardıracak kuruluş ve yapılanma süreci de, demokratik, açık, en geniş katılımı sağlayıcı olmak zorundadır. Mevcut hiçbir örgütün ve ne kadar saygın olursa olsun hiçbir kişinin damgasını taşımayan ama mümkün olan en geniş marksist çevrelerin ve kişilerin, şu anda bir örgüte mensup olsun veya olmasın böyle bir birliği amaçlayan her devrimci Marksist kadronun daha kuruluş aşamasından başlayarak tartışmalara ve oluşuma eşit haklı ve demokratik katılımıyla oluşacak bir parti ve ancak böyle bir parti, kuruluşundan sonra da çağdaş parti kimliği kazanabilir.

GÖRÜŞ Dergisi'nin soruşturmasında yer alan temel soruya bu düşüncelerimizin ışığında cevap vermeyi deneyecek olursak, bizce, legal birlik partisine giden süreci "örgütlerin birleşmesi" süreci olarak ele almak, mevcut örgütlerin yapı ve işleyişleri nedeniyle, Türkiye Marksist solunun mümkün olan en geniş kesimlerinin değil de birleşen örgütlerin yöneticilerinin katıldığı ve birleştiği bir sürece ve bu oluşum sürecine benzeyen bir partiye razı olmaktır. Böyle bir süreçten, olsa olsa, katılan örgütlenmelerin tüm sorunlarını ister istemez içine taşıdıkları "yukardan aşağı" kurulmuş bir örgütler koalisyonu çıkabilir. Öte yandan, birleşme çabalarına girişen, çalışmaları başlattıklarını açıklayan TBKP ve TSİP'in, bir yandan bu çabayı sürdürürken bir yandan da Türkiye'de kurulacak bir sosyalist partiyi desteklediklerini açıklamaları, konuya hemen açıklık getirilmezse önümüzdeki dönemde gereksiz yanılgı ve tartışmalara yol açacak olan, geçmişte zararını gördüğümüz, bir "asıl" komünist partisi, bir de ayrıca sosyalist parti gibi hiçbir çağdaş gerçekliği ve geçerliği olmayan suni bir iki başlılığa yol açacaktır. Bize göre, bir yandan TBKP-TSİP birleşmesi için çalışılırken öte yandan özellikle sosyalist aydınlardan beklenen bir yasal partinin kurulmasına destek vermek, kendi içinde çelişkili, gelecekteki iki başlılıkları bugünden hazırlayıcı bir tutumdur. Bugün yapılması gereken çalışma, verilmesi gereken mücadele, Türkiye Marksist solunun çağdaş birlik partisini yani tek bir partiyi oluşturma çalışması ve mücadelesidir. Birleşme sürecine girmiş partiler, o partilerin yöneticileri ve kadroları yeni bir parti içinde tüm Türkiye Marksist soluyla buluşmayı, o parti içinde erimeyi kabul ettikleri ölçüde sorunun çözümü kolaylaşacak ve bu partilerin aralarında oluşturacakları birliğe katılmaya nesnel ve öznel nedenlerle bugün için hiç de hazır ve yakın olmayan oldukça geniş Marksist çevre ve kişilerin de, aynı zamanda kendi eserleri olarak da görecekleri birlik partisi içinde yer almaları sağlanabilecektir. Peki bu söylediklerimizden, legal birlik partisinin kuruluş hazırlıkları sırasında, yani daha başlangıçta var olan örgütlerin hemen lağvedilmesini zorunlu gördüğümüz mü çıkıyor? Bizce bu aşamada, daha ilk adımda bunu istemek olanaklı ve gerçekçi değildir. Ancak, birlik çalışmaları içinde olan partiler, daha başlangıçtan, kurulacak yeni parti içinde ona katılacak her örgüt ve kadro ile eşit haklarla yer alıp erimeyi kabul edebilmeli, hatta bunu hedeflemelidirler. Attıkları adımları buna göre atmalı, Marksist solun geniş birlik partisi çalışmalarına ivme vermeli, ona katılmalıdırlar. Böyle bir yaklaşım bir kez kabul edilirse, sonrası büyük ölçüde teknik düzenleme ve çözümlere, böyle bir birliğin gerekliliğine inanan en geniş çevre ve kadroların oluşuma aktif katılmalarının yollarını üretmeye kalıyor. Sosyalist basında açık tartışmalar, konferanslar, toplantılar ve tabiî yukarda anlatmaya çalıştığımız genişlikte, birlik çalışmalarına tüm katılabilecekleri temsil edebilecek nitelik ve genişlikte bir "çalışmaları başlatma çağrıcıları kurulunun" yapacağı çağrı, bu çağrıyı izleyecek "çağdaş parti"nin yapısı, kimliği ve geniş hatlı programı konusundaki tartışmaları örgütleyip koordine edecek geçici yurt içi ve yurt dışı komiteler, kurulacak partiye ilişkin tüm konuların tartışılacağı bir platform yayını, ilk akla gelen yol ve araçlar oluyor. Kişi veya örgütler olarak vesayet alışkanlıklarından, örgüt şovenizmlerinden, düşünce bağnazlıklarından, bilimin değil alışkanlıkların yarattığı kalıpçılıklardan bir kez kurtulup da, doğrunun ve devrimciliğin tekelinin hiçbirimizde olmadığını, özgür ve yaratıcı düşüncenin gereğini içten kavrayabilirsek, Türkiye Marksist sol birikiminin geri kalan teknik düzenleme ve becerileri, cesaret, sabır ve direnci artık gösterebileceğinden, bunun için yeterli kadro ve deney birikimine sahip olduğundan kuşkumuz yok. ■

Amerika, Amerika-7

"AMERİKAN RÜYASI" VE GERÇEĞİ

Amerikan anayasası ilan edildiğinde büyük tepki yaratan bir eksikliği vardı: Temel hak ve özgürlükler yer almıyordu. Eksikliği tamamlayan emekçilerin direnmesi oldu.

Amerikan burjuvazisinin değişmez propaganda temalarından birisi ABD Anayasası'nın bu ülkenin "en önemli ihraç ürünü" olduğudur. Marx'ın insan haklarının ilk deklarasyonu olarak nitelediği bu anayasa gerçekten de kendisini izleyen hemen tüm burjuva anayasalarında şu ya da bu şekilde yansımasını bulmuş, ilkeleri ve burjuva devlet işleyişine değgin getirdiği düzenlemeler şu ya da bu oranda tekrarlanmış, ayrıntılandırılmış, geliştirilmiştir. 1787 Birleşik Devletler Anayasası esas olarak üç kaynaktan esinlenmiştir: Magna Carta, Fransız Aydınlanma düşüncesi, 13 Amerikan kolonisinin Britanya'ya karşı verdiği bağımsızlık savaşının kazanımları. Amerikan anayasasının yeni olarak nitelenen yönü ise esasen bunları sosyopolitik kurumlaşma doğrultusunda şekillendirerek bağlayıcı bir temel belgede somutlaması olmuştur. Dünya üzerinde anayasaya sahip ülkelerin neredeyse yarısının ülkenin siyasi ve hukuki yapısının temel taşını oluşturan bu belgeyi son otuz yıl içinde hazırladığı düşünülürse, ABD Anayasası'nın 200 yılını geride bırakmış olması gerçekten de dikkate değer bir olgu. Gelgelelim bu durum ne bu anayasanın kaynaklık ettiği siyasi sistemin ve onun sosyopolitik kurumlarının istikrarlılığına ve güvenilirliğine işaret ediyor ne de ihraç edilen - gerektiğinde zorla ithal ettirilen- "Amerikan usulü demokrasi" bu anayasanın ilkeleri ve lafzı ile bağdaşıyor.

Birleşik Devletler Anayasası her ne kadar **"We the People of the United States..."** (Biz, Birleşik Devletler Halkı...) diye başlıyorsa da onu kaleme alan, sınıf çıkarlarına sıkı sıkıya bağlı ve "çoğunluğun zorbalığı"na kesinlikle karşı çıkan **Founding Fathers** (Kurucu Atalar) oldu. Avrupa'ya kıyasla kapitalizmin tarihi olarak "Yeni Dünya"da bulduğu daha farklı ve daha uygun gelişme koşullarını siyasi yönden güvence altına almak ve kurumlaşmak ihtiyacı daha Bağımsızlık Savaşı'nın sona ermesinin hemen ardından kendini duyurmuştu. Anayasa'nın hazırlıkları son ana kadar gizli tutulmuş ve onaylanmasına nüfusun yüzde üçünden az bir bölümü katılmış da olsa, 1776 Bağımsızlık Deklarasyonu'nda yer alan, zorbalık karşısında başkaldırı hakkı gibi temel haklar budanmış da olsa ve nihayet "Kurucu Atalar"ın halk adına hareket etme yetkisi gerçek anlamda bulunmasa da 1787 Anayasası'nın Amerikan halkının bağımsızlık savaşının kazanımlarını taşıdığı gerçektir. Kaldı ki "Kurucu Atalar" anayasayı kapalı kapılar ardında ve halkı yönetimden uzak tutmak üzere formülleştirirken meydanı tümüyle boş bulmadıklarını da biliyorlardı. Daha bir yıl önce 1786'da ağır borç ve vergi yükünün ezdiği yoksul çiftçilerin ayaklanmasının getirdiği tedirginliği yaşıyorlardı. İlan edildiğinde anayasanın büyük tepki yaratan bir eksikliği vardı: Temel hak ve özgürlükler belgede yer almıyordu. Bu eksiği tamamlayan da işçilerin, çiftçilerin, zanaatkârların kısaca emekçilerin direnmesi oldu. Kişilik hakları ve siyasi hakları kapsayan ve Bill of Rights diye anılan ilk on ek hüküm 1791 yılında anayasaya eklendi. Bu hakların kağıt üzerinde olsun kazanılmasının ne denli zor olduğunu hatırlatmak için örneğin anayasa ilan edildiği sırada köleliğin hâlâ sürdüğünü, Washington başta olmak üzere "Kurucu Atalar" arasında çok sayıda köle sahibinin bulunduğunu, Kongre önünde 5 kölenin 3 özgür yurttaşa eşit sayıldığını tekrarlayalım. Köleliğin kaldırılması için anayasanın kabulünden sonra daha yetmiş yıl geçmesi gerekti. Mississippi Üniversitesi'ne ilk siyah öğrencinin kabulü 1962'de, St.Louis okullarında ırk ayrımına son verilmesi ise 1980'de gerçekleşti. Ekonomik ve sosyal haklar anayasada hâlâ yer almayı beklerken, tanınmış olan anayasal hak ve özgürlüklerin teminata sahip olmadığı da çok geçmeden görüldü.

Eşitlik ve özgürlüğü kağıt üzerinde kalmaya terkeden burjuvazinin anayasayı "kutsal" bir propaganda malzemesine dönüştürmesi çok sürmedi. Anayasanın bugün 200 yılı aşan varlığı Amerikan kapitalizminin, kapitalist gelişmenin genel yasalarından sözde bağımsızlığı fikrini savunan "emsalsizlik" teorilerine dayanak edildi. Bu teoriler Amerikan siyasi ve sosyal kurumlarını örnek alınması gereken kurumlar olarak yüceltirken, gerçekte ise toplum hayatının kuralları hiç de anayasada ifadesini bulan ilke ve erdemlere göre düzenlenmiyordu. "Amerikan usulü demokrasi"yi belirleyen bir anayasa değil, anayasa dışı bir mekanizma, bir "görünmeyen anayasa" oldu. Özetle, vitrine çıkarılan sözde hiç eskimeyen 1787 Anayasası, ihraç edilmek istenen ise ABD'nin sosyopolitik kurumlarına, iç ve dış politikasına damgasını vuran bu "görünmeyen anayasa" oldu. Amerikalılar'ın % 75'ten fazlası nükleer silahlanmanın durdurulmasını isterken Reagan yönetiminin alabildiğine tırmandırmasını, Beyaz Saray'ın Kongre'ye rağmen kontraları desteklemesini, tutuklama olaylarının % 90'ında yasa gereği olduğu halde tevkif emrinin bulunmamasını, "üçüncü partiler"e yolların kapatılmasını, Amerikan neonazilerinin 1980-86 arasında en az 102 kişiyi linç etmesini vb., kısaca anayasanın her gün yüzlerce kez ihlâl edilmesini açıklamak başka türlü nasıl mümkün olabilir?

Dizimizin yazılarında yaşanılan Amerikan gerçeğinin propaganda marifetiyle pazarlanandan ne denli farklı olduğunu çeşitli görüntülerle yansıtmaya çalıştık. Sermayenin demir ökçesinin Amerikan halkının demokratik geleneklerini korumaya ve geliştirmeye yönelik her adımı bastırmak, ezmek, etkisizleştirmek için her türlü yola başvurduğunun sayısız örneği var. "Özgür Amerika"nın özgürlüksüzlüğünde nice işçi önderinin, nice kıta yerlisinin, nice siyahın ve daha nicelerinin kanı döküldü. "Emsalsizlik" iddiası ise işçi sınıfının sendikal ve siyasi hareketine uygulanan şiddet açısından, demokratik hak ve özgürlüklere yönelik saldırılar açısından geçerliliğini hep korudu.

Yazı dizimizin başında da belirttiğimiz gibi, Amerikan kapitalizminin sunduğu, gerçeği tüm acımasızlığıyla yaşayanlar için "Amerikan Rüyası"nın vaad ettiği hiçbir şey yok. O, deniz ötesi topraklarda "Küçük Amerika" hevesIerini körükleyen kocaman bir yalan, dünyanın belki de en kuyruklu yalanı. ■

Iraklı Kürtler

ACILI TARİH

Kürtler'in uluslaşma süreçlerinin siyasal alandaki yansımaları bugüne dek sürekli olarak şiddet ve imha politikalarıyla, asimilasyon uygulamalarıyla karşılaşmıştır.

"Bizi Irak'a teslim etmeyin. Irak öldüreceğine, Türkiye öldürsün daha iyi". Yaşı 70'e yaklaşmış Kürt peşmergesi Salih Sait, SHP Milletvekili Mahmut Alınak'a gazetecilerin önünde böyle diyordu.

Yaşlı Kürt savaşçısının, herhangi bir şey kastetmeden söylediği bu sözler, gerçekte Orta Doğu'da geniş bir topluluk oluşturan Kürt halkının dramını ve bitmeyen acısını ifade ediyordu.

Eskiden Osmanlı ve İran imparatorluklarının sınırları içinde feodal birimler halinde yaşayan ve dil, kültür, toprak birliği öğeleri bakımından bir milliyet oluşturan Kürtler, Birinci Dünya Savaşı sonrasında bölgede yeni devletlerin kurulması ve ulusal çitlerin yükseltilmesiyle birlikte dört ayrı devletin uyruğunda yaşamak zorunda kalmışlardır. Bu durum, onların bağımsız ekonomik, sosyal, kültürel ve dolayısıyla ulusal gelişimlerinin önündeki başlıca engeli oluşturmuştur. Birinci Dünya Savaşı'nı izleyen 70 yıl içinde, özellikle İkinci Dünya Savaşı döneminde sömürge sistemi çökerken ve 70'i aşkın sömürge ya da bağımlı ulus kendi ekonomik, sosyal, siyasal statüsünü kendi ifadesiyle belirleme olanaklarına kavuşurken, Kürtler'in uluslaşma süreçlerinin siyasal alandaki yansımaları bugüne dek sürekli olarak şiddet ve imha politikalarıyla, asimilasyon uygulamalarıyla karşılaşmıştır.

Baas rejimi geçen Mart ayında Irak Kürdistanı'nın Halepçe yöresinde kimyasal silahlarla 5400 Kürdü topluca imha etmişti.

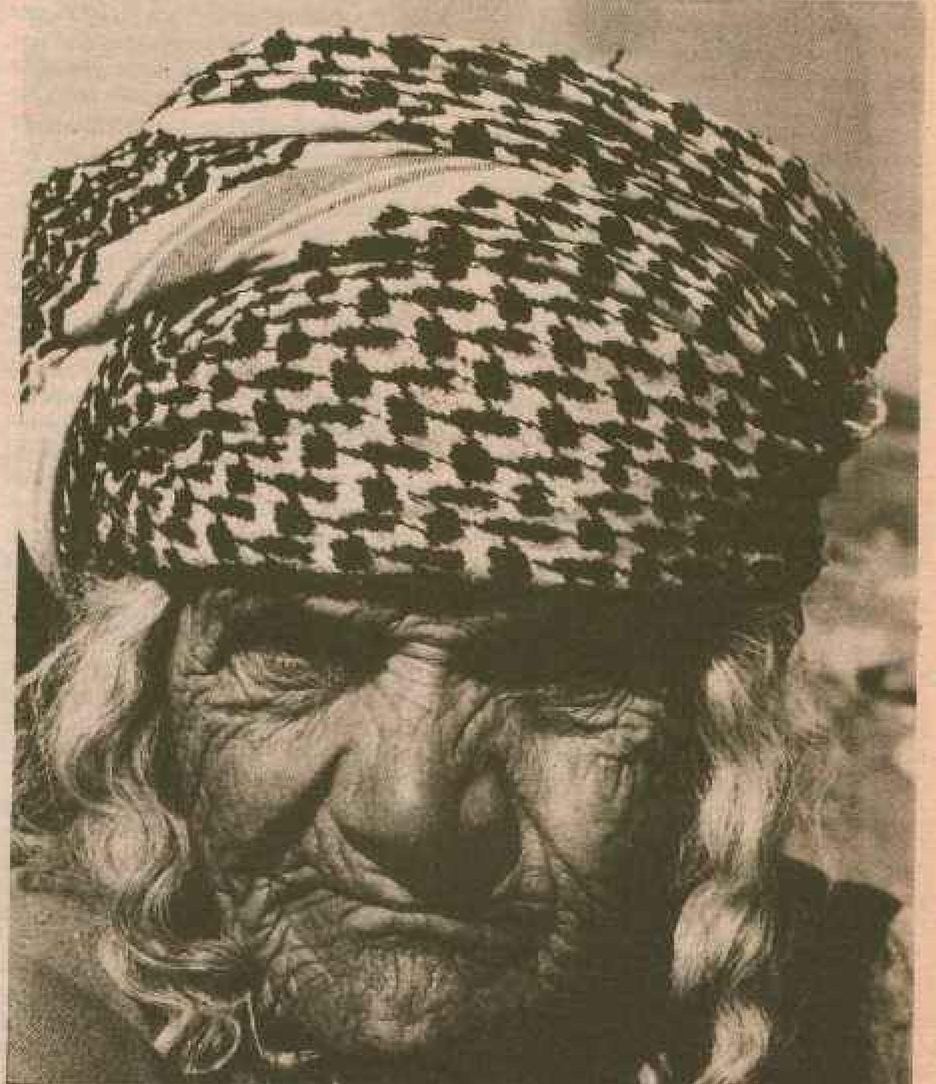
Irak Kürdistanı'ndaki insanların ulusal ve siyasal taleplerinden kurtulmak için Kürtler'den tamamen kurtulmaya kalkışan ve bu amaçla babasının çiftliği saydığı Kürt toprakları üzerindeki insanları toptan imha etmeye çalışan Saddam rejiminin hunharlığı ya da ondan kaçan yaşlı Salih Sait'in ölümlerden ölüm tercih etmeye razı olmuş hâli, 20. Yüzyılın sonunda ve "uygarlık dünyası"nda bir halkın ve bir milliyetin ulusal demokratik taleplerinin, özgürlük isteminin, en temel insan haklarının nasıl karşılandığını ve ezen ulus şovenizminin devlet terörünün hangi boyutlara kadar varabildiğini gösteren bir utanç tablosudur.

Saddam Huseyin'in başını çektiği Baas rejimi, geçen Mart ayında Irak Kürdistanı'nın Halepçe yöresinde kimyasal silahlarla 5400 Kürdü topluca imha etmişti: İsviçre, F.Almanya ve Belçika gibi "uygar" ülkelerden satın alındığı bildirilen kimyasal silahlar, Irak-İran savaşında ateşkes görüşmeleriyle birlikte kuzeyde daha geniş bir toplu imha harekâtına dönüşmüştür. Son saldırıda ne kadar çok insanın öldürüldüğü, Türkiye-Irak ve İran-Irak sınırlarını aşan insanların sayısının yüzbinli rakamlarla ifade edilmesinden bile bellidir. Konunun Türkiye kamuoyunda güncellik kazanması nedeniyle, Irak'taki Kürt hareketinin tarihçesi konusundaki bir özetlemeyi okurlarımıza sunuyoruz.

Çokuluslu işbirliği

Bugün Irak olarak bilinen bölge Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırları içinde, Arapların, Kürtler'in ve Türk azınlığının yaşadığı topraklardı. I. Dünya Savaşı içinde İngilizler'in Hindistan'daki sömürge ordusu Bağdat ve Basra eyaletlerini, Mondoros mütakeresinden sonra da Musul vilayetinin önemli bir bölümünü işgal etti.

1919'da ise Arabistan'daki İngiliz yanlısı Haşimi hanedanından Faysal'ın krallığında Irak adıyla kukla bir devlet kuruldu. Süleymaniye'deki Kürt aşiretleri Şeyh Mahmut Berezenci liderliğinde birleşerek bu devleti tanımayacaklarını açıkladılar, durumu yatıştırmak isteyen İngiltere ve Irak hükümetleri ortak bir deklarasyonla Irak Kürtleri'ne muhtariyet tanımayı ve bu özerk hükümetin yetkilerinin giderek genişleyeceğini kabul ettilerse de bu sözler kağıt üzerinde kaldı.

▲ *Bir tarih. "Bomba-i kimya"dan kaçtı. Ve ilk kaçışı da değil. 1960 ve 1975'te de evinden, yurdundan olmuştu. (Foto: E.Köseoğlu)*

Bir süre sonra Şeyh Mahmut ikinci bir ayaklanma başlattı, isyan B.Britanya Kraliyet Hava Kuvvetleri (RAF) tarafından bastırıldı; bir İngiliz mandası olan Bağdat hükümeti "Yabancı Lisanlar kanunu" çıkardı; bu yasaya göre Süleymaniye ve Erbil yöresinde anadilden eğitim yapılabilecek, Kürtçe yayın çıkarılabilecekti. Bu arada Irak hükümetine de Kürt bakanlar alınarak durum geçiştirildi.

1930'da İngiliz mandası kalkıp, Irak devleti şeklen siyasal bağımsızlığını alınca, Şeyh Mahmut Irak hükümetini ve Arap egemenliğini tanımayacağını açıklayarak silahlı direnişe geçti, bunu, Şeyh Ahmed liderliğindeki Barzan aşiretinin 1931 ve 1933 yıllarındaki ayaklanmaları izledi. Irak Kürtleri Cemiyet-i Akvam'a (bugünkü Birleşmiş Milletler'in o zamanki eşleniği) başvurup, uygulanmayan özerklik anlaşmasının Irak'a uygulattırılmasını istediler. Ne ki, özerklik planı uygulattırılmadığı gibi, sözünü ettiğimiz her üç ayaklanma da RAF aracılığıyla bastırıldı.

Daha sonra on yıl kadar süren bir sükunet dönemine girildi. Bu zaman içinde Türkiye, İran ve Irak aralarında imzaladıkları Saadâbâd Pakt'nda Kürtler'e karşı devletlerarası işbirliğini öngördüler (taraf ülkelerde "müesses nizamları yıkmak isteyen cemiyetlerin, teşkilatların veya silahlı eşkiya çetelerinin teşkiline ve faaliyetine karşı.." her üç devletin birlikte hareket etmelerini hükme bağlayan 7. madde).

1940'lı yıllarda Irak Kürt hareketinin inisiyatifi Barzan aşiretine geçti. Şeyh Ahmed'in genç kardeşi Molla Mustafa'nın aşiretiyle başlattığı 1942 ayaklanması iki yıl kadar sürdükten sonra, RAF'ın yardımıyla bastırıldı. Yenilgiden sonra Mustafa ve Şeyh Ahmed Barzani silahlı adamlarıyla birlikte İran Kürdistanı'ndaki Mahabad Kürt Cumhuriyeti'ne sığındılar. Mustafa Barzani, Mahabad'da Irak Kürdistan Demokrat Partisi'ni kurdu. Parti kendi hattını "Marksizm-Leninizm'den esinlenmiş" olarak niteliyor, Kürt ulusunun kendi kaderini tayin etme mücadelesini, Irak'ın emperyalizmden ve gericilikten kurtulmasını öngörüyor, "Irak'a demokrasi, Kürdistan'a özerklik" şiarını önüne koyuyordu.

1947'de Mahabad hükümetinin yıkılmasından sonra Barzani Sovyetler Birliği'ne sığındı ve 11 yıl süreyle orada kaldı. 14 Temmuz 1958'de Abdülkerim Kasım, Kral II. Faysal'ı devirip cumhuriyet ilan edince tekrar ülkesinde döndü. Kasım yaptığı anayasada Kürtler'in ulusal demokratik haklarını tanıdı. Mustafa Barzani'yi törenle karşıladı, Irak KDP'yi yasal parti olarak benimsedi. Böylece Irak'ta Kürtler'in yasal siyaset yapabilecekleri, görüşlerini yayabilecekleri yeni - fakat kısa - bir dönem başlıyordu. Bu süre içinde gerek KDP gerekse onun **Hebat** (Mücadele) adlı yayın organı ulusal ve yurtsever görüşlerin yayılmasında önemli bir rol oynadı. Partinin genel sekreteri ve Hebat'ın başyazarı, - kültürlü bir aydın olan- İbrahim Ahmed bu gelişimde önemli bir pay sahibiydi.

Ne ki, 1960'ların başlarında Baas rejimi Irak'ta Komünist Partisi'ne, Kürdistan'da ise KDP'ye karşı baskıya girişti. (Bu arada Kürt aşiretleri arasındaki ihtilaf ve çatışmalar da Baas'ın işini kolaylaştırıyor, hükümet kimi aşiretlerle işbirliği yapıyordu) İbrahim Ahmed tutuklandı, Mustafa Barzani ise Bağdat'ı terkederek kendi aşiretinin bulunduğu Barzan yöresine gitmek zorunda kaldı. Irak ordusu 1961 sonlarına doğru Barzan bölgesini bombalamaya başlayınca, Kürt tarihinde **"1961 hareketi"** diye bilinen yeni bir silahlı mücadele dönemi başlayacaktı.

1961 Hareketi'nin amacı gene "Kürdistan'a özerklik, Irak'a demokrasi" sloganıyla belirleniyor, Irak KDP'si hareketi kendi toprakları içinde tutmaya, Kürdistan'ın diğer parçalarına yaymamağa özen gösteriyordu.

Hükümet kuvvetleriyle Kürtler arasındaki sert çatışmalar sürerken, 1963 sonunda Baas dışından Abdüsselam Arif Irak Baas'ının en sağ kesiminin desteğinde iktidara geldi, cumhurbaşkanlığını ilân etti, gene Baasçı Hasan El Bekr'i başbakanlığa getirdi. Abdüsselam Arif ülkesinde oniki bin kadar komünist partisi üyesini öldürürken, İngiltere'den aldığı silahlarla Kürdistan'ın Kerkük ve Süleymaniye bölgelerinde sivil halka karşı yaygın bir jenosit hareketine kalkıştı. Bir süre sonra Baasçılarla ihtilafa düşerek, El Bekr başta olmak üzere geniş bir temizliğe girişirken, Mustafa Barzani ile 1974 Şubatında ateşkes imzaladı.

KDP'nin sol kanat liderlerinden İbrahim Ahmed ve Celal Talabani bu ateşkese karşı çıktıkları için Mustafa Barzani tarafından tasfiye edildiler. Sol kanat Bağdat rejiminin şiddetli iç çekişmeler içinde bulunduğunu, buna karşılık Kürdistan Devrim Ordusu'nun verilen tüm kayıplara rağmen giderek genişleyip güçlendiğini, böyle bir durumda mücadeleye ara vermenin Bağdat'a kendisini toparlaması, iç ihtilaflarını halletmesi için zaman vereceğini, Arif'in kısa bir süre sonra yeniden saldıracağını söylüyorlardı.

Olaylar bu tesbitleri doğru çıkardı ve Irak Kürdistanı'ndaki mücadele açısından tarihsel bir fırsat kaçırıldı: Kendi durumunu sağlamlaştıran Abdüsselam Arif bir yıl sonra, 4 Mart 1964'te Kürtler'e karşı çok ağır bir saldırıya girişti. Bu saldırı karşısında da Kürtler büyük kayıplar verdiler. Bu arada, Abdüsselam Arif şüpheli bir helikopter kazasında ölünce, yerine kardeşi Abdülrahman Arif geçti, Irak-Kürt çatışması bir süre daha sürdükten sonra 1965 Temmuzunda yeni bir ateşkesle sonuçlandı. Derken, Hasan El Bekr, Baas'ın yeni ve güçlü liderlerinden Saddam Hüseyin'le birlikte bir darbe yaparak yönetime gelecekti (ve daha sonraki yıllarda da Saddam tarafından tasfiye edilecekti).

11 Mart 1970 Özerklik antlaşması

Hükümet ile Kürtler arasındaki silahlı çatışmalar 1969 başlarında yeniden başladı ve ünlü 11 Mart 1970 antlaşmasına kadar sürdü.

15 Maddelik 11 Mart 1970 Antlaşmasına göre:

1- Kürt çoğunluğu bölgelerinde Kürtçe birinci, Arapça ikinci dil olacak, Arap bölgelerinde ise Kürtçe ikinci dil olarak okutulacaktı,

2- Hükümette ve hükümet dairelerinde, askeri komutanlıkta Kürtler Araplarla eşit haklara sahip bulunacaklardı,

3- Kürt halkının uzun süren savaşlar nedeniyle kültürel gelişim açısından kaybettiği zamanın telafisi için hükümet elinden gelen yardımı yapacaktı,

4- Kürt bölgelerindeki valiler, emniyet müdürleri, polis şefleri vb. gibi önemli devlet mevkilerine Kürtler atanacaktı,

5- Kürtler gençlik, kadın, öğretmen, öğrenci vb. örgütleri kurabilecekler ve bunlar tüm Irak çapındaki muadil (eşlenik) kitle örgütleriyle birlikte, fakat onlar içinde özerk olarak faaliyet göstereceklerdi,

6- Kürt tarafında çarpışmış olan sivil - asker işverenler, işçiler, memurlar vb. şartsız olarak eski işlerine dönebileceklerdi,

7- Kuzey İşleri Bakanlığı'na bağlı olarak kurulacak özel bir komisyon Kürdistan'ın kalkınması ve hızla gelişmesi için planlama yapacak ve bu plan için bütçeden önemli fonlar ayrılacaktı,

8- Kürt bölgelerindeki Araplar ve Arap bölgelerindeki Kürtler evlerine dönebileceklerdi. Böylelikle Kürdistan'a Arap yerleştirmek, ya da Kürtleri Arap bölgelerinde mecburi iskâna tabi tutmak şeklindeki asimilasyon politikasından vazgeçilecekti.

9- Kürdistan'da toprak reformu yapılacak, bir kısım yoksul köylüye toprak dağıtılacaktı.

10- Geçici Anayasa'ya iki önemli değişiklik maddesi getirilecekti:

a) Irak'ın başlıca iki ulustan, Arap ve Kürt uluslarından oluştuğu, her ikisinin birden Irak halkını meydana getirdiği, Kürtlerin ve diğer azınlıkların ulusal haklarına saygı gösterileceği,

b) Kürt bölgelerinde hem Kürtçe'nin hem de Arapça'nın resmi dil olarak tanınacağı,

c) Bu iki maddenin nihai anayasa metninde de mutlaka yeralacağı belirtiliyordu.

11- Kürtler tarafından savaşta ele geçirilen bir radyo istasyonu ile ağır silah ve mühimmat hükümete iade edilecekti.

12- Cumhurbaşkanı vekillerinden birisi Kürt olacaktı,

13- İdari yetkiler ve yasalar, antlaşmanın ruhuna uygun olarak yeniden düzenlenecekti,

14- Kademeli olarak özerkliğe geçilecek, değişik Kürt vilayetleri birleştirilecek, Irak Cumhuriyeti içinde Kürt özerk yönetimine ulaşılacak, bölgedeki yeraltı servetlerinden yararlanılması Cumhuriyetin yetkisi altında olacaktı.

15- Kürt halkı, toplam Irak nüfusu içinde taşıdığı oran kadar yasama organında temsil edilecekti.

Daha ileri ayrıntılarına girmediğimiz bu özerklik antlaşmasının ancak bir bölümü uygulandı. Örneğin KDP'nin gösterdiği beş Kürt bakan kabineye girdi, Kürt vilayetlerinde valiler ve kaymakamlar, diğer yöneticiler Kürtler'in öngördüğü kişilerden atandı.

Irak ordusu 1961 sonlarına doğru Barzan bölgesini bombalamaya başlayınca, Kürt tarihinde "1961 Hareketi" diye bilinen yeni bir silahlı mücadele dönemi başlayacaktı.

Ama metinde Kürdistan ve Kürt bölgesi olarak geçen tanımlamaların somutlanmasına gelince ihtilaf çıktı. Çünkü özerklik antlaşması hiçbir sınır göstermemek gibi bir muğlaklığa sahipti.

Özellikle nüfusu kozmopolit olan Kerkük büyük tartışmalara konu oldu. Irak hükümeti Kürtler'in çoğunlukta olduğu bu bölgede sayım ve referandum yapmayı geciktiriyordu. Esas amaç bu petrol yöresini özerk bölge içine katmamaktı.

Her düzeydeki Kürt okullarında Kürtçe okutulmasından ve kültürel haklar sorunundan, ortak komisyonların kurulmasına kadar bir dizi konuda antlaşma maddeleri hükümet tarafından askıda tutuldu veya eksik uygulandı. Gene bu dört yıllık geçiş süreci içinde Şah İranı'nın Basra Körfezi'nde Irak'a ait bazı adaları işgal etmesi üzerine, Irak rejimi misilleme olarak İran uyrukluları sınır dışı ederken, bunların çoğunu İran yurttaşı olan Kürtler oluşturuyordu.

CİA ve Şah'a bağlanan umutlar

KDP'nin Mustafa Barzani önderliği artık bu kez özerkliğin gerçekten de gerçekleşmiş olduğuna inanmıştı. Barzani özerk bir Kürt hükümeti için hazırlıklarını yaparken, parti programından ve literatüründen sol içeriği çıkardı, KDP'nin sol kanadını - fiziki tasfiye yöntemleri dahil - sol eğilimli peşmergelere varıncaya kadar tasfiye ederek, hareketi homojenleştirmek ▶▶

ve kendini güçlendirmek istedi. Aynı paralelde, Bağdat'a güven vermek için, kendi bölgesindeki silahlı-silahsız tüm Iraklı komünistleri sürüp çıkardı. Ne var ki, Irak Baası bir kez daha sözüne ihanet ederek 11 Mart Antlaşması'nın hiç bir maddesini uygulamadı. Bunun üzerine Barzani önderliği ABD Dışişleri Bakanı Kissinger'in 40'lar Komitesiyle (CIA'nın dışişleri bakanlığındaki organlarından biri) ve İran şahıyla anlaşarak 1974 Mart'ında yeni bir silahlı mücadele başlattı. Hem bölgedeki güç dengelerinde Barzani kartını oynamak isteyen Amerikan hariciyesine ve İran şahına güvenme yanılgısı, hem de hareketin tasfiyeler nedeniyle güçsüzleşmiş olması nedeniyle 1974 Hareketi - İran'la Irak'ın aralarında anlaşması, Irak'ın Şattülarap su yolundan İran'a da haklar tanıması sonucunda - bir yıl sonra ağır bir yenilgiyle sonuçlandı. Peşmergelerden ve sivil halktan onbinlerce kişi öldürüldü, geniş bir grup topraklarını terke mecbur bırakıldı (Hatırlanacağı üzere, 1975 ilkbaharında da peşmergelerin bugünküne benzer sığınma istekleri karşısında Sadi Irmak hükümeti sıkıyönetim ilan etmiş, fakat karar parlamentoda CHP-AP-MSP oylarıyla reddedilmişti.)

1976 Şubat ayında New York Times'da yayınlanan iki yazıda sözü edilen - 22.3.1974 tarihli - bir CIA raporunda Sovyetler Birliği'nin Bağdat ile Barzani arasında uzlaşmayı sağlamak için önerdiği özerklik planının ABD ve Şah'ın tavsiye ve güvencesiyle Barzani tarafından reddedildiği belirtiliyordu. Nitekim, Mustafa Barzani, daha sonra Başkan Carter'a yazdığı bir mektupta bu hususu teyid ederek "şayet ABD'nin söz vermesine tam anlamıyla güvenmeseydim halkımı bugünkü felaketten korumuş olurdum. Baas'ın politikasını desteklerdim veya onunla güçlerimi birleştirirdim. Amır bu, Amerika'nın menfaatlerine ters düştüğü gibi, Irak'ın komşularına da zarar verirdi" diyordu. Barzani aynı mektupta "Kürt halkının uğradığı felaketin nedeni onların Batı dünyasına duydukları dostlukları ve ABD ilkelerine olan bağlılıklarıdır" diyerek 40'lar Komitesi'nin kendisini aldattığını söylüyordu.

1975 yenilgisinden sonra, hareket içindeki kimi feodaller silahlarını hükümete teslim ettiler, topraklarının ya da koyun sürülerinin kendilerine bırakılması karşılığında Baas rejimiyle uzlaştılar. İran rejimi Irak'la yaptığı Cezayir Antlaşmasını ve onun içinde yeralan Barzani'yi desteklememe koşulunu Barzani'ye hiç bildirmemişti. Mustafa Barzani daha sonra Tahran'a sığındığında İran'ın bu tutumundan Şah'a şikayette bulununca Şah "bu antlaşma bizim çıkarlarımız açısından hayati önem taşıyordu" diye kestirip atacaktı.

1974 Hareketi ağır bir yenilgiyle sonuçlandı. Peşmergelerden ve sivil halktan onbinlerce kişi öldürüldü, geniş bir grup topraklarını terke mecbur bırakıldı.

Mesut ve İdris Barzani, biraderlerin Tahran'a mülteci olarak yerleşmeleri ve hareketten tamamen el etek çekmelerinden sonra, silahlı ayaklanmanın bazı sayılı komutanlarının başını çektiği, "Qıyade-i Muvakkat" (Geçici Komite) adı ile bir örgüt kuruldu. Qıyade-i Muvakkat'ın amacı dağılan KDP'yi yeni baştan organize etmekti. Ne var ki bu örgüt homojen değildi. Nitekim örgütün yapılan ilk kongresini Mesut Barzani taraftarları silah zoru ile kazandılar. Ve Sami Rahmani ile arkadaşlarını tasfiye ettiler. Mesut, yeniden parti genel sekreterliğine getirildi. Yanında 150 milyon İran Tümeni (para birimi) ile İngiltere'ye kaçarken yakalanan İdris ise İranlı Pastarlar (Devrim Muhafızları) tarafından serbest bırakıldı ve IKDP'nin politik büro üyesi oldu. Babası ise ABD'de ölmüştü. Talabani'ye gelince, birkaç Kürt örgütünü biraraya getirerek - kısaca Yekiti (Birlik) diye anılan Kürdistan Yurtsever Birliği'ni kurdu. Qıyade ile Yekiti taraftarları arasında zaman-zaman silahlı çatışmalar çıktı (örneğin 1978 yazında Soran bölgesine gitmek üzere Behdinan dağlarından T.C. sınırını aşan Yekiti partizanlarına karşı Türk istihbaratıyla ve Jirki Aşiretiyle işbirliği yapan Qıyade taraftarları, partizanları pusuya düşürüp öldürmüşler, bir kısmını da esir alarak Jirki Aşiretinde uzun süre süre hapsetmişlerdi; Celal Talabani bu hususu zamanın Başbakanı Ecevit'e bir mektupla bildirmişti).

▲ *Yüksekova kampında. Birgün çocuklar özgür olacak mı? (Foto: E.Köseoğlu)*

Şahlığın yıkılması ve Humeyni'nin İslam rejiminin kurulmasını izleyen dönemde İran-Irak ilişkileri yeniden gerginleşince, Tahran yönetiminin desteği ve daha sonra başlayan İran-Irak savaşı vesilesiyle Mesut ve İdris Barzani ülkelerine dönerek silahlı mücadeleye giriştiler. İran'a karşı Irak'ın çok zorlandığı ve savaşın aleyhine geliştiği evrelerde etki alanlarını genişleten Irak Kürdistanı güçleri, yukarıda andığımız şekilde, savaşın Irak lehine dönmesiyle Baas rejiminin şiddetli saldırılarına uğradılar, bu arada Barzani ile Talabani arasında anlaşma sağlandı. Buna rağmen, ateşkesle birlikte Saddam yönetimi bilinen soykırıma girişti.

Yeri gelmişken belirtelim: İran ve Irak Kürt ulusal hareketleri arasında kökü eski yıllara dayanan sürtüşmeler ve ayrılıklar bulunmaktadır. Irak Kürtlerine hayat hakkı tanımayan Irak devleti, İran Kürdistanı'ndaki Kürt hareketini destekler, buna karşılık İran Kürdistanı'nda Kürtleri ezen İran hükümetleri de Irak'taki Kürt mücadelesine yardım eder. Böylece Irak ve İran KDP'leri bir bakıma birbirlerinin aleyhine çalışırlar, kendi politikalarını güderler. Şu günlerde olduğu gibi biribirlerinin yenilgi dönemlerinde yardımlaşmalarda bulunsalar bile aralarında bugüne değin kalıcı bir beraberlik bir türlü oluşturulamamıştır.

1975'te yaşanmış olan acı olay bir kez daha tekrarlanmış ve Irak Kürt hareketi, İran'ın desteği çekmesiyle yeni bir yenilgiye daha uğramış, Saddam Hüseyin geniş çaplı bir kitle kırımına girişmiştir. Le Monde gazetesi, İran Kürdistanı'ndaki Kürtler'in de Tahran'ın saldırısına uğrayabileceğini, İran Devrim Muhafızları'nın Kürdistan'daki silahların önemli bir bölümünü toplamış olduğunu yazmaktadır.

Görüldüğü gibi, 70 yıla yakın zamandır çeşitli fasılalarla bir özerklik mücadelesi verildiği halde, bugüne değin sonuca gidilememiştir. Bu durumun başlıca nedenlerinden birisi bölgedeki güçler dengesinin ve devletlerarası ilişkilerin Kürtler açısından dün de, bugün de varolan elverişsizliğidir. Kürtler karşılarında önce İngiliz sömürgeciliğini ve Arap gericiliğini, sonra da Baas şovenizmini bulmuşlardır. Orta Doğu'da Kürt milliyetinin ve ulusal demokratik hareketlerinin karşılaştığı en büyük olumsuzluk ülkelerinin bölünmüş olmasıdır. Böylece her parçadaki topluluk ayrı ayrı koşullara mecbur kaldığı gibi, ayrıca feodal bölünmelerin varlığı, aşiretler arasındaki sürtüşmeler, saf değiştirmeler de söz konusudur. Sadece feodal ilişkilere bağlı olmayan politik bölünmelerin ve karşıtlıkların da bulunduğu bir gerçektir.

Siyasal örgütlenmesiyle, tutarlı önderliğiyle ve kendilerine aşiretlerin silahlı adamları gibi değil, özgürlük savaşçısı olarak bakılan ve davranılan askeri gücüyle ve nihayet sorunu uluslararası platformlara getirecek diplomatik kadrosuyla ve dış ilişkileriyle modern bir kurtuluş hareketi Kürdistan'da bugüne değin yaratılamamıştır.

Ne var ki, özgür olmak, kendi statütüsünü kendisi özgürce belirlemek, kendi yöneticilerini kendisi seçmek isteyen bir halkın mücadelesini yokedebilecek hiç bir güç yoktur. Bu demektir ki, uygulanan her türlü baskı, eza, cefa, sindirme, asimile etme ya da toptan imha saldırılarına rağmen, Kürt halkı da kendi özgürlüğünün yolunu mutlaka bulacaktır.

Orta Doğu'daki Kürt sorununun çözümü ise, tüm ulusların hakkı olan kendi kaderlerini tayin hakkı ilkesinin vazgeçilmezliği temelindedir. Bu ilke hayata geçmediği müddetçe, kalıcı çözüm gerçekleşmeyecektir. Hiç bir baskıcı devletin ulusal baskıları devlet terörü ve şovenist uygulamaları bu ilkenin eninde sonunda hayata geçirilmesini önleyemeyecektir. ■

"IRAK VATANDAŞLARI" VE İNSANLIK

Ne demeli "pes"ten başka?

Yirminci yüzyıl bitiyor. Savaşları, yıkımları, ihtilalleri, anlaşmazlıkları, kültür ve sanat olayları, bilimsel ve teknik devrimi, ulusal kurtuluş savaşları ve sosyalist devrimleri ile bu yüzyıl, gelecek birkaç yüzyılı bile etkilemeye devam edecek gibi gözüküyor...

Çağdaşı olmakla bazan gurur duyduğum, bazan utançtan yerin dibine geçtiğim, bazan kıvançla dolup dünyaya ve geleceğe umutla baktığım, bazan dehşet ve karamsarlığa kapılıp kederlendiğim, neşeye, yılgınlık ve erdeme, yiğitlik ve özverisine yaşayarak tanık olduğum bu yüzyıl biterken düşünüyorum:

Şu koca dünyanın sınırlarla bölünmüş, dikenli çitlerle birbirinden ayrılmış memleketlerinden birinde yirmi birinci yüzyılın, diyelim ilk yarısında bir tarih öğretmeni herhangi bir okulda, herhangi bir dersanede, yirminci yüzyılı çocuklara anlatırken şöyle diyor, işitiyorum:

"Yirminci yüzyıl çocuklar, çelişkilerle, bugün bizim anlamakta bir hayli zorlanacağımız garip olaylarla ve gelişmelerle dolu bir yüzyıldı. Anlaşılması kolay olsun diye size hemen iki örnek vermek istiyorum. Yirminci yüzyılda Orta Doğu'da bir ulusu ulus yapan bütün özellikleri aynı olduğu halde, 150 milyon Arab'ın tam 18 tane devleti vardı. Ve Filistinliler bir yenisini kurmak için canlarını dişlerine takmış mücadele ediyorlardı. Ama öte yandan köklü bir tarih ve kültür varlığına sahip oldukları halde nüfusları yirmi milyonu aşan Kürtler'in vatanı parçalara bölünmüştü ve bir tek devletleri dahi yoktu..."

□

Son günlerde, TRT'de ve cümle iletişim araçlarında, politikacısı, köşe yazarı, diplomatı sözbirliği etmişçesine hep aynı şeyleri tekrarlıyorlar: "Türkiye devleti ve hükümeti Irak vatandaşlarına sığınma hakkı vermekle büyük bir insanlık örneği vermiştir"; "Irak vatandaşlarına sığınma hakkı veren yetkililer, bir kez daha tüm dünyaya Türk devletinin büyüklüğü Türk milletinin âlicenaplığı konusunda ders vermişlerdir".

İnsan şaşırmaktan kendini alamıyor.

Daha dün siz değil miydiniz "bu memlekette Kürt yoktur. Onlar Kut boyundan gelen Türktürler" diye tarih kitaplarında okutanlar. "Onlar Akrat'tırlar, Dağ Türkü'dürler" diyenler?

Siz değil misiniz daha 12 Eylül'ün ilk aylarında Irak yöneticilerini bir ay içinde tam sekiz kere davet edip ve kendiniz defalarca Bağdat kapısını aşındırıp Saddam rejimi ile anlaşma yapanlar? Bu anlaşmayla, her iki devletin güvenliği söz konusu olduğunda karşılıklı olarak silahlı kuvvetlerin birbirlerinin sınırlarından içeriye 28 kilometre girmesine cevaz verenler ve alanlar siz değil misiniz?

Ve tam iki kez Irak sınırlarından içeri hem de 65 kilometre girip uçaklarla, komandolarla, tanklarla Kürt köylerini ateşe verip bombalayıp yakıp yıkanlar siz değil misiniz?

Irak vatandaşları Türkiye'nin Irak sınırından içeriye kitleler halinde girmeye başlamışlar ve onları "insanlık adına" kabul eden Ankara hükümeti ve yetkilileri insanlığa ve bu konu ile ilgilenen uluslararası kuruluşlara "iyi bir ders vermişler". İçişleri Bakanı Kalemli TRT'de aynen böyle söylüyor.

Ne demeli "pes"ten başka?

Adamlar savaş halinde Mehdinan ve Barsan bölgelerinden kalkmışlar, Cizre-Botani mıntıkasına gelmişler... Siz onları oradan alıp bugün Diyarbakır adını verdiğiniz, eski adı ile Amediye bölgesine götürüyorsunuz. O kadar...

Ve üstelik bunu ABD'nin isteği, hatta direktifi ile yapıyorsunuz. Bir yandan da Saddam'ı korumayı elden bırakmıyorsunuz. ABD ve İngiltere binlerce kilometre uzaktan Kürtler'e karşı zehirli gaz kullanıldığını tesbit ederken, siz bunu en iyi bilebilecek durumdayken "zehirli gaz kullanıldığına dair bir bulgu olmadığını" söylüyorsunuz.

Kürt halkının dostu olmadığınızı tüm dünya biliyor. Her geçen gün sığınmacı Kürtler'i toplama kamplarına doldurduğunuz anlaşılıyor. Bugün, bu satırları yazarken okudum gazeteden, Habur'daki toplama kampında bir kavga üzerine ateş açan jandarma sığınmacılardan birini başından vurarak öldürmüş. Bu mu şefkatiniz, bu mu sığınmacılara gösterdiğiniz itina?

Ama şaşılacak ne var bunda? Viranşehir ilçesinin Yukarıkoşanlar Köyü'nde gözaltına alındıktan sekiz gün sonra ailesine ölü olarak teslim ettiğiniz ve PKK'lı arkadaşlarınca kurşun ve el bombasıyla öldürüldüğünü iddia ettiğiniz Derviş Savgat'ın cesedinde kurşun ve bomba izlerine rastlanamadı. Ama boyunda ve çenede kırık, kol, bacak, göğüs ve sırtta yoğun ekimotik alan, sağ ve sol bacakta kırık bulundu.

İşte bu sizin insanlığınız. İşte bu sizin Kürt sevginiz.

□

Yirminci yüzyıl bitiyor. Yirmi birinci yüzyılın diyelim ki ilk yarısında dünyanın herhangi bir memleketinin herhangi bir okulunda bizim tarih öğretmeni ders vermeye devam ediyor, işitiyorum:

"Çocuklar, bu 18 devleti olan 150 milyon Arabı, 2.5 milyon nüfuslu İsrail siyonistleri her savaşta yenerdi. Orta Doğu'da o zamanlar bir tek devleti bile olmadığını söylediğimiz Kürtler ise Türkiye, Irak ve İran tarafından çok sevilirdi. Yalnız bu sevgi biraz tuhaftı. Örneğin Araplar, kendi sınırları içinde oturan Kürtler'i acımasızca kırarken İran Kürtler'ini pek severler onları desteklerlerdi. Türkler de öyle, Mehdi Zana'ya yargılanırken Kürtçe ifade vermeyi çok görürlerdi ama Irak Kürtler'ini bağırlarına basarlardı."

Yirmi birinci yüzyılın öğretmeni gerçekten böyle bir dersi öğrencilerine anlatacak mı? Yoksa bu traji komik kader hepimizin yüzünden gelecekte de yaşanmaya devam mı edecek? ■

Ve kimyasal silahlar...

Irak'ın Kürtler'e karşı kimyasal silah kullandığı noktasında çok belirgin emareler bulunduğu kanısına varan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin, Türkiye'ye sığınan Kürtler üzerinde konuya ilişkin olarak bir inceleme yapılması amacıyla heyet gönderilmesi kararına Türk hükümeti karşı çıktı. Ve böyle bir heyeti kabul etmeyeceğini açıkladı. Bu durumda şu gerçekler bir kere daha ayan beyan gözler önüne serildi:

Irak'ın Kürtler'e karşı kimyasal silah kullandığı kesinleşti. Çünkü aksi varit olsaydı Kürt meselesinde Irak'la devamlı işbirliği içinde olan TC yönetiminin, Irak'ın "aklanmasına" yardımcı olmak amacıyla BM heyetine izin vermesi gerekirdi.

Kürt meselesi söz konusu olduğunda geleneksel olarak birbirlerini kollayan TC ve Irak yönetimlerinin gene aynı tutumlarını sürdürdükleri görüldü. Oysa Türk yöneticilerin Irak'ın zulmünden kaçan Kürtlere sahip çıkmaları kamuoyunda daha değişik izlenimlere yol açmıştı.

Nihayet bu olay, Özal iktidarının Kürt'lere karşı insancıl bir davranış içinde olduğu izlenimini sildi. Kimyasal silahların kullanımı 1925 Cenevre Anlaşmasıyla yasaklanmışken ve tüm dünyada nefretle karşılanırken, bu silahlara maruz kalmış insanların haklarının aranması söz konusu olduğunda, yetkililerin Kürtler'i adeta insandan saymayan tutumu, ırkçılığı ve şovenizmi olanca çıplaklığıyla ortaya çıkıyor. ■

Mahmut Dikerdem

Askeri darbeler üzerine çeşitlemeler

Darbeciler, kendilerine körü körüne bağlı sivil kadroları göreve getirirler. Böylece siyasal ihtirasları kursaklarında kalmış, fırsatçı, yeteneksiz kişiler ön plana çıkar.

Çağımızda ulusal orduların bir darbe ile iktidara el koyması yalnız azgelişmiş ya da gelişme sürecinde bulunan ülkelerde rastlanan bir olgudur. İkinci Dünya Savaşı sonrasında birbiri peşi sıra girişilen askeri darbelerin hemen hepsi Afrika, Asya ve Güney Amerika'nın bağımsızlığına yeni kavuşmuş sömürge topraklarında meydana gelmiştir. Gerçi Latin Amerika ülkeleri siyasal bağımsızlıklarını çok önceden elde etmişlerse de, ABD'nin kendi ''arka bahçesi'' saydığı bu bölgede askeri darbeler ulusal ordu tarafından değil, Pentagon'un gizlemeye bile gerek görmediği doğrudan müdahalesi ile gerçekleşmektedir.

Askeri darbeler neden azgelişmişliğin yazgısıdır? Çünkü oralarda sömürgecilik döneminin tortuları hâlâ canlılığını korumaktadır. Birçok Asya, Afrika ülkesinde eski sömürgeci ile genç bağımsız devletin arasındaki emperyalist ilişkiler sadece biçim değiştirerek sürmektedir. O ülkelerde verilen bağımsızlık savaşımları sonucunda kapıdan kovulan emperyalizm ekonomik araçlarla bacadan geri gelmektedir. Bu demektir ki, eski sömürge halkı bağımsızlığını ciddiye alıp emperyalist ilişkileri koparmak istiyorsa, ona haddini bildirmek için emperyalizmin kullandığı en etkili araç yerli ordu ile kolluk kuvvetleridir. Kendim tanık olduğum bir örneği buraya aktarayım:

1966 yılında Batı Afrika ülkelerinden Gana'nın Marksist lideri Kwame Nkrumah, İngiliz ve Amerikan emperyalizmiyle sıkı bir mücadeleye girişmişti. İngiltere'nin sömürgesi iken ''Altın Kıyısı'' diye anılan Gana, kara Afrika'nın 2. Dünya Savaşı'ndan sonra bağımsızlığa kavuşan ilk devletidir. İngiltere İmparatorluğu'nun savaş sonrasında çözülmeye ve başta Hindistan olmak üzere sömürge topraklarından kovulmaya başladığını gören ABD yönetimi, İngilizler'den boşalan yerlere yeni-sömürgecilik yöntemleriyle yani ekonomik ve mali yardım kanalıyla nüfuz kurarak yerleşmeye niyetleniyordu. Bu duruma göre ABD ile İngiltere, Asya, Afrika ve özellikle Ortadoğu'da rekabet içinde sayılırlardı ama global anlamda emperyalizmin çıkarları söz konusu olduğunda işbirliği yapmak zorunluluğunu duyuyorlardı. Nitekim Gana'da da böyle oldu. Nkrumah dış politikasını sosyalist ve bağlantısız ülkelerin doğrultusuda yürütmeye başlayınca İngilizlerle Amerikalılar onu önce ekonomik baskılarla yola getirmeye çalıştılar. Gana'nın ekonomisi kakao dışsatımına dayanıyordu. Londra ve New York borsalarında kakaonun fiyatını dörtte birine kadar düşürdüler. Ganalı lider yine dayandı ve IMF'nin reçetesini de geri çevirdi. Bu direniş öteki Afrika ülkelerine kötü örnek oluşturuyordu. Nihayet Amerikan İstihbarat Örgütü (CIA) zor kullanmaya karar verdi ve Gana ordusunun içinden yandaşlar arayıp örgütlemeyi başardı. Zaten ekonomik durumun kötülüğü ve Nkrumah'nın -burada anlatması uzun- yanlışları Gana halkını on yıl önce taptığı liderinin aleyhine çevirmişti. Nkrumah'nın Kuzey Vietnam'ı resmen ziyaret etmek üzere yurt dışında bulunduğu bir sırada, Kotoka adında bir albayın komutasındaki birlikler kuzey bölgesinden bir gecede başkente gelerek başkanlık sarayını işgal ettiler. Albayın önceden başkent Akra'nın polis şefi ile temas kurduğu ertesi gün anlaşıldı. Kotoka asker ve polis şeflerinden oluşan bir Milli Güvenlik Konseyi kurarak kendisini devlet başkanı ilan etti. Kamuoyunun hiç tanımadığı Albay Kotoka'nın halk arasında ilk görünüşü darbeden birkaç gün sonra ABD Büyükelçiliği'nde müsteşar olarak gözüken ve aslında CIA'nın Gana'daki istasyon şefi olan kişiyi havaalanında uğurlarken oldu.

Çağımızda askeri darbeler azgelişmiş ülkelerde görülür, derken önemli bir istisnayı kaydetmeliyim: Hindistan'da öyle siyasal bunalımlar patlak vermiş ve vermektedir ki, başka bir ülkede olsa ordu kim bilir kaç kez iktidara el koymaya kalkışabilirdi. Oysa Hindistan'da bölgesel ya da dinsel nedenlerle çatışmalar olurken, hele son yıllarda Hindularla Sihler arasından gerçek bir iç savaş yaşanırken bile askeri yönetime davetiye çıkarmak kimsenin aklından geçmemiştir. Bunun temel nedenini toplumun ve ordunun yapısal özelliklerinde aramak gerekir. Ordu komutanlarının değişik etnik ve dinsel kökenli subaylardan seçilmesi bu ülkenin özelliğidir. Örneğin, genelkurmay başkanı Hindu ise ordu komutanları Urdu, Sih ya da Parsi'dir. Darbe hevesine kapılacak komutan ötekilerden destek bekleyemeyeceğini bilir.

□

Askeri darbeleri genelde üç kategoriye ayırabiliriz: 1- Yabancı bir devletin doğrudan katkısıyla gerçekleşenler, 2- Doğrudan yardım olmasa bile, dış desteğin peşinen sağlanarak girişilen darbeler ve 3- Salt kendi halkının desteğine güvenerek yapılan müdahaleler.

Birinci kategoriye giren en ünlü örnek 1973 yılında Şili'de Salvador Allende hükümetine karşı General Pinochet'nin gerçekleştirdiği kanlı darbedir. Ayrıntılarına varıncaya dek Washington'da tezgâhlandığı belgelerle kanıtlanmıştır.

İkinci kategoriye bir eldiven gibi uyan askeri müdahale olarak Türkiye'deki ''12 Eylül Harekâtı''nı gösterebiliriz. Bu operasyonun hâlâ karanlıkta kalan yönleri (bir ordu donatacak sayıda silahın ülkeye hangi kaynaklardan geldiği gibi) bulunsa bile, ''Harekât''ın ABD ile tam bir uyum halinde hazırlandığı bilinmektedir.

Ben 27 Mayıs 1960 darbesinin de bazı yönleriyle bu kategoriye girebileceğine inananlardanım. Yoksa, cuntanın lideri Albay Türkeş'in 27 Mayıs sabahı radyodan ''NATO'ya ve CENTO'ya bağlıyız'' diye dünyaya seslenişi başka nasıl yorumlanabilir? Ancak, darbeden kısa bir süre önce açıklanan Menderes'in Moskova ziyareti tasarımı ile 27 Mayıs harekâtı arasında doğrudan organik bağ kuranlara katılmıyorum. Bu konuda bildiklerimi ''Üçüncü Dünya''dan adını taşıyan anı kitabımda anlatmıştım.

Üçüncü kategoriye girebilecek darbelerin başında, 1952 yılında Mısır'da Yarbay Cemal Abdülnâsır ve 11 arkadaşının inanılmaz derecede kolay başardıkları hareket, daha doğrusu devrimdir. Arap dünyasının siyasal tarihinde bir dönüm noktası olan Mısır devrimi, içinden çürümüş, yabancı işgal kuvvetlerinin desteğiyle ayakta durabilen çağdışı bir krallık rejiminin ulusal ordusunun bir fiskesiyle devrilip gitmesidir. Hem de Süveyş Kanalı'ndaki 80 bin kişilik İngiliz işgal kuvvetlerinin şaşkın bakışları altında. Amerikalılar sonradan Cemal Abdülnâsır'dan yararlanmaya çalışmışlardır ama 1952 darbesi özünde Mısır halkının tek vücut halinde desteklediği bir ulusal ordu müdahalesidir.

□

Askeri darbelerin benzeşen ve ayrışan yönleri vardır. Başarıya ulaşan darbelerin ortak yanı, sivil yönetimi devirmeye yönelik komplonun ordunun en üst kademelerindeki generaller tarafından hazırlanmasıdır. Askersel deyimiyle ''emir-komuta zinciri içinde'' gerçekleşen darbelerin rizikosu az olduğu gibi yönetime el koyduktan sonra uzun süre ülkeye egemen olabilir. Ne var ki, yüksek komutanın gizlice darbe hazırlaması kolay değildir. Cuntacılar hem birbirlerine tam güven duymak (aksi halde içlerinden biri komployu hükümete ihbar edebilir) hem de girişimin başarısını sağlayacak kilit mevkilere yükselmek için, sonradan devirecekleri hükümetin güvenini ka-

zanmak zorundadırlar. Burada yine başımdan geçmiş bir olayı anlatayım:

1958 yılının Mayıs'ında Irak ile Ürdün Krallıkları birleşerek federe bir devlet kurmuşlar, başbakanlığa Irak Başbakanı Nuri Sait Paşa getirilmişti. Ben o sırada Amman büyükelçisi olarak görevliydim. Nuri Sait Paşa federal devletin ikinci başkenti sayılan Amman'a geldiğinde bir sabah başbakanlıktan telefon edilerek paşanın büyükelçiliğimizi ziyaret edeceği haber verildi. Bir başbakanın yabancı bir devletin elçisini ziyaret etmesi görülmüş bir olay değildi, ama biz o sırada Irak'la içli-dışlı sayılırdık, Bağdat Paktı içinde yazgılarımız birleşmişti. Ülkelerimizin devlet ve hükümet başkanları arasında da çok yakın dostluk bağları vardı.

Nuri Sait Paşa federal devletin Ürdünlü başbakan yardımcısı -Osmanlı kökenli- İbrahim Haşim Paşa ile birlikte büyükelçiliğimize geldi. Her ikisi de Türkçe'yi iyi bilirlerdi. Görüşmemiz sırasında kapı vuruldu, içeriye Nuri Sait'in yaveri girdi, telaşlı bir hali vardı. Başbakanın kulağına birşeyler fısıldadı, aralarında kısa bir görüşme geçti. Yaver odadan çıktıktan sonra Nuri Sait, İbrahim Haşim Paşa'ya dönüp Türkçe olarak: ''Irak-Ürdün sınırına yakın bölgede bazı birliklerimizin hareket halinde olduğunu öğrenmişler ama ne olduğunu biliyorum. Tümen komutanı Abdülkerim Kasım birliklerine tatbikat yaptırmak için izin istemişti. Kasım benim en güvendiğim komutanlardan biridir, merak edilecek birşey yok'' dedi. Bu sözle benim Amman'daki çalışma odamda söylendiğinden birkaç gün sonra, Irak başbakanının ''en güvendiği birliklerini Bağdat üzerine yürütecek, 14 Temmuz 1958 günü sabahın ilk saatlerinde Kral Faysal sarayında öldürülecek, Naip Prens Abdüllah aynı akibete uğrayacak ve bu arada Bağdat'a dönmüş bulunan Nuri Sait Paşa da darbeyi haber alınca kadın kılığına girerek evinden kaçmaya çalışırken sokaktaki kalabalık tarafından tanınıp linç edilecekti!'' Bu olayın benzeri -daha hafif ölçüde- bizim ülkemizde de yaşanmadı mı? 27 Mayıs'ta Çankaya'yı ele geçiren subay köşkün muhafız alayı komutanından başkası değildi. 12 Mart'ta da kuvvet komutanları birleşip asker kökenli cumhurbaşkanını ''devre dışı'' bırakmışlardı. 12 Eylül'ün baş mimarı ise emekliliğini bekleyen ve zamanın başbakanının arayıp tarayarak genelkurmay başkanlığına getirdiği bir general idi. Yalnız bizde değil, başka ülkelerdeki Harp Akademileri'nde de kurmay subaylara düşmanı aldatmak, tuzağa düşürmek dersleri verildiği bilinir.

Askeri darbelerin benzeşen başka bir yönü de, hepsinin ''yüksek bir ideal gerçekleştirmek'', ''vatanı felaketten, uçurumun kenarından kurtarmak'' gibi ''ulvi'' amaçlarla yapılmasıdır. İşin kötüsü, darbeye katılanların çoğu bu amaçlarında içtenlikidirler. Çünkü daha okuldan beri sivillerin ülkeyi iyi yönetemeyeceğine inandırılmışlardır. Bu nedenledir ki, darbe başarıyla sonuçlanınca kurdukları asker-sivil karışımı yönetimde sadece kendilerine körükörüne bağlı olacaklarına inandıkları sivil kadroları göreve getirirler. Yine aynı nedenle darbe sonrası dönemlerde, siyasal ihtirasları kursaklarında kalmış, fırsatçı, yeteneksiz kişilerin ön plana çıktıkları görülür. Fakat bu yüzden de askeri darbe sonrası kurulan düzen kısa zamanda ekonomik, sosyal başarısızlıklara uğrayarak günden güne prestijini yitirir ve sonunda tarih sahnesinden çekilmek zorunda kalır.

Serüvenin faturasını da toplum öder. ■

AMAÇ YAYINCILIK

Kutlu-Sargın
SORGU

Kutlu-Sargın
SORGU

Tek istekler posta pulu ile karşılanır, toplu isteklerde % 25 indirim uygulanır.
Fiatı: 6.480 TL

AMAÇ YAYINCILIK
Çatalçeşme Sokak 15/1 Cağaloğlu-İST.
Tel: 522 11 96

YAYINLARIMIZ :

- **Nasıl bir demokrasi istiyoruz?**/ Server Tanilli .... (Toplatıldı)
- **Çağdaş Sendikaya Evet**/ Henri Krasucki .... 2700 TL.
- **Sabahattin Ali**/ Asım Bezirci .... 4320 TL.
- **Dünya Sendikalar Federasyonu** .... 3510 TL.
- **Nâzım Hikmet-Orhan Kemal Dostluğu**/ Kemal Sülker .... 2700 TL.
- **Konuşmalar-Makaleler 1**/ M.Gorbaçov .... Tükendi
- **Konuşmalar-Makaleler 2**/ M.Gorbaçov .... 4860 TL.
- **Tüm Yönleriyle Perestroika**/ Aziz Çalışlar .... 2700 TL.
- **Marksizm ve Feminizm**/ Joanne Naiman .... 2160 TL.
- **Felsefe Tarihinin Sorunları**/ Theodor Oizerman .... 7020 TL.
- **Sovyetler Birliği ve Ortadoğu**/ R.Davydkov-O.Fomin .... 2160 TL.
- **Yazılar-Konuşmalar**/ H.Kutlu .... 4320 TL.
- **Sorgu**/ Kutlu-Sargın .... 6480 TL.
- **Nasıl bir eğitim istiyoruz?**/ Server Tanilli .... Çıkıyor 2500 TL.

Çatalçeşme Sk. 15/1 Cağaloğlu-İST. Tel: 522 11 96

Server Tanilli

Nasıl bir eğitim istiyoruz?

Amaç Yayıncılık: Çatalçeşme Sok. 15/1 Cağaloğlu/İST. Tel: 522 11 96

ÇIKTI

Nail Satlıgan

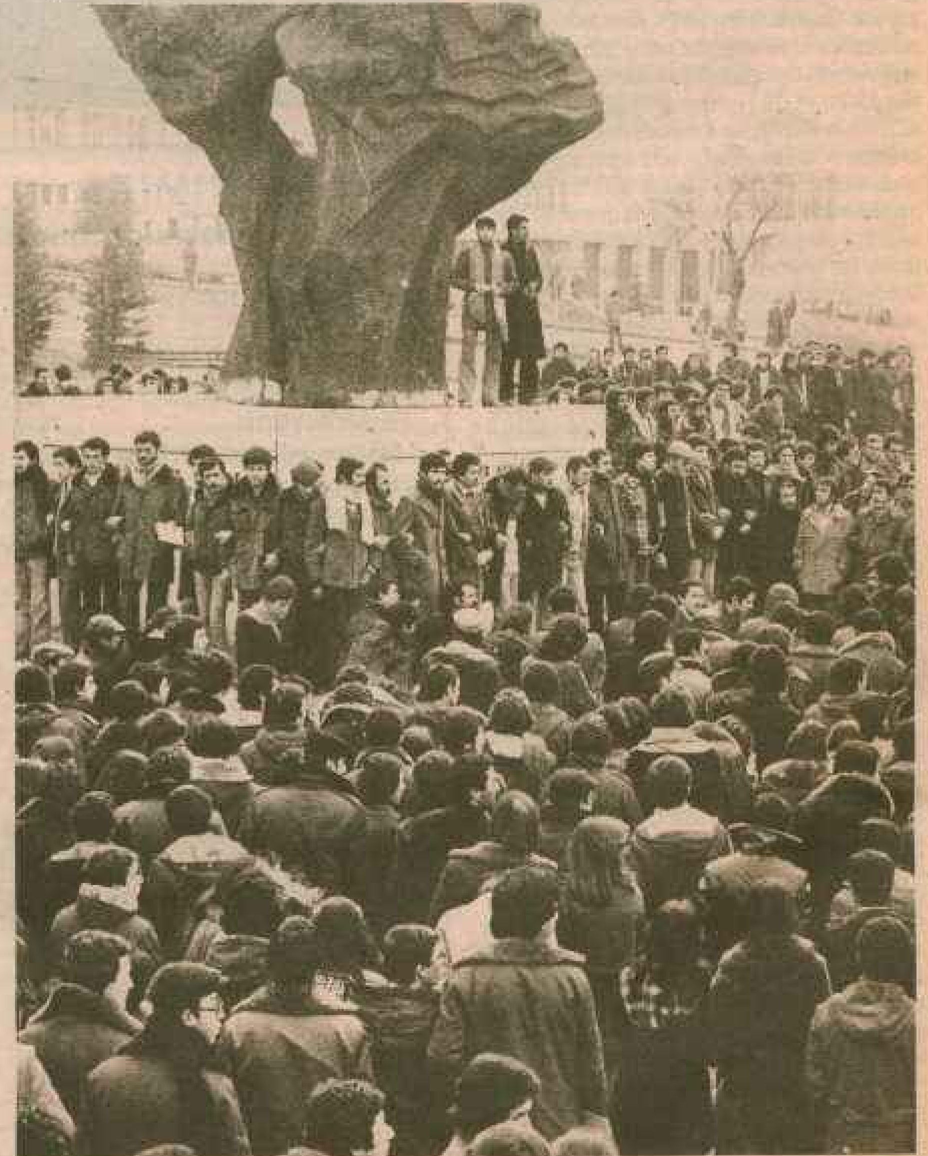
ÖĞRENCİLER VE SİYASET

Sosyalizme yaklaşan öğrencilere kendi mücadelelerini sosyalist bir perspektifle yürütmenin yolları gösterileceğine, işçilerin mücadelesi içinde erimeye çağrılıyorlarsa, teorik olarak temellendirilmiş bir politikanın yerini ahlâkçı bir söylemin alması adeta kaçınılmaz oluyor.

Türkiye'de sosyalist hareketin 12 Eylül öncesinde kazanmış olduğu bir özellik vardı - bu özelliğin kalıcı, yapısal bir özellik olduğu, 12 Eylül sonrasında, özellikle son bir iki yılda öğrenci kitlesinin yeniden radikalleşmeye başlamasıyla anlaşılmış olmalıdır: Türkiye'de sosyalist kadroların çok önemli bir bölümü ya üniversite öğrencisidir ya da üniversiteyi yeni bitirmiştir. Öte yandan siyasal bir eylemlilik içinde bulunan solcu öğrencilerin gene çok büyük bir bölümü sosyalisttir; sosyalizme olan bağlantısını şu ya da bu eğilim (eskiden dernekler, şimdi dergiler) aracılığıyla kurmaktadır. Kuşkusuz nesnel (ülke nüfusunun genç olması, yüksek öğretim düzeyinde okullaşma oranının artması vb.) ve öznel (sosyalist harekette sürekliliğe dayanan bir geleneğin henüz yeni yeni oluşuyor olması vb.) açıklamaları bulunabilecek bu olgunun, bazı yararlarının yanı sıra, birtakım sakıncaları da var. Bu sakıncaları, bir aylık derginin imzasız yazısındaki çarpıcı bir saptamayla, sosyalist politikada öğrenci gibi davranılması, öğrenci hareketinin ise - olumsuz yönde - aşırı siyasallaştırılması biçiminde özetlemek mümkündür.* Öğrenci hareketini çeşitli eğilimler arasında bir kadro devşirme yarışının alanı haline getiren bu aşırı siyasallaştırmanın altında yatan etkenlerden biri, öğrenci kitlesinin aslında zaten anti-kapitalist bir potansiyel taşımadığı yolundaki - yanlış - saptama olsa gerektir. Öğrencilerin yığınsal olarak anti - kapitalist bir doğrultuda siyasallaşamayacakları bir kez kabul edilince, öğrenciler arasından sosyalist hareketin şu ya da bu kanadına tek tek kadrolar kapma uğruna girişilen sürtüşmenin kitlenin tümü üzerindeki olumsuz etkisi, kolaylıkla göz ardı edilebilmektedir. Sosyalist hareket içinde öğrenci gibi davranmanın göstergesi ise genel olarak eğitim, özel olarak da yüksek öğretim alanı için gelişkin bir programın hâlâ ortaya çıkarılamamış olmasıdır. Gerçi öğrenci hareketlenmesi üzerinde etkili olan çok sayıda çizginin "demokratik, özerk üniversite" parolası çevresinde geniş bir görüş birliği sağladığı gözlemleniyor; ama bu hedefin kendisi, yeterince ayrıntılandırılmamış olması bir yana, öğrenci kitlesinin kapitalist düzen karşıtı potansiyelini bütünüyle açığa çıkaracak bir formül olmaktan uzaktır.

Öğrencilerin kapitalist toplum içindeki nesnel konumunu, bu temel üzerinde onların maddi çıkarlarını, bunların bir türevi olarak da öznel tepki gösterme güçlerini belirleyen, hep kapitalizmin kendi gelişimidir.

Öğrenci hareketi içindeki sosyalist militanlar sosyalizme yaklaşan öğrencilere kendi mücadelelerini sosyalist bir perspektifle yürütmenin yollarını göstereceklerine onları başka toplumsal grupların, en başta da işçilerin mücadelesi içinde erimeye çağırınca öğrenci kitlesinin kapitalist üretim tarzı içindeki nesnel konumundan hareket eden, teorik olarak temellendirilmiş bir politikanın yerini ahlâkçı bir söylemin alması âdeta kaçınılmaz olmaktadır. "Sonsuz bir fedakârlık ruhu", "geçmişin şehitlerine sahip çıkma", "en ağır baskı ve işkencelere göğüs germe" gibi motiflerle örülen bu söylemin, taşıdığı mazoşist tonlarla öğrencilerin yığınsal olarak seferber edilmesine ne denli yararlı olduğu çok şu götürür. Söz gelimi İngilizce öğretim yapılan yük-

▲ **Öğrenci hareketi aşırı siyasallaştırılınca.** *12 Eylül öncesinde radikal olan öğrenci hareketini çeşitli eğilimler bir kadro devşirme alanı olarak görebiliyorlardı.*

Yeniden radikalleşme süreci. *12 Eylül sonrasında, son bir iki yılda öğrenci kitlesi yeniden radikalleşmeye başlıyor. Ancak öğrenci kitlesinin kapitalist düzen karşıtı potansiyelini açığa çıkaracak bir program hâlâ ortaya çıkarılmış değil.*

sek öğretim kurumlarındaki öğrencilerden bu yabancılaştırıcı ayrıcalığın kaldırılması yönünde bir talep - bu anlamda **kolektif** bir özveri örneği - gelmemekte, ama aynı kitlenin içinden süzülüp gelen az sayıda devrimci militan destansı bireysel fedakârlıklar ve yiğitlikler sergileyebilmektedir.

Günümüz toplumunda öğrenci hareketinin temsil ettiği öznel gücü doğru değerlendirebilmek için öğrencilerin maddi çıkarlarının kapitalizmin geçirdiği evrime koşut olarak ne gibi değişikliklere uğradığını irdelemek gerekir. Çünkü öğrencilerin kapitalist toplum içindeki nesnel konumunu, bu temel üzerinde onların maddi çıkarlarını, bunların bir türevi olarak da öznel tepki gösterme güçlerini belirleyen, hep kapitalizmin kendi gelişimidir. Bu bağlamda Marx'ın daha **Grundrisse**'de yapmış olduğu bir öngörünün içinde yaşadığımız "üçüncü teknolojik devrim" ile birlikte gerçekleşmiş olduğuna öncelikle değinmek gerekir: üretici güçlerde meydana gelen muazzam dönüşüm sonunda kafa emeğinin yeniden üretken kol emeğiyle bütünleşmesi, insanın düşünsel yeteneklerinin toplumun başlıca üretici gücü durumuna gelmesi. Öğrenci hareketine köklü bir anti - kapitalist potansiyel kazandıran, bu sürecin, yani bilimin başlı başına bir üretim etkeni hâline gelişinin, kapitalizmin üretici güçleri ile üretim ilişkileri arasındaki uygunsuzluğun yüksek öğretim alanına özgü bir belirtisi olarak, çelişik, patlayıcı bir biçime bürünmesidir. Uygulamalı, aşırı uzmanlaşmış, dolayısıyla kompartımanlaşmış, kapitalist iş bölümüne ve tekelci sermayenin azamî kâr hırsına tâbi kılınmış bir bilim - budur günümüz kapitalizminin yüksek öğretim alanındaki temel parolası. YÖK düzeninin demokratik hak ve özgürlüklere yönelik şiddetli bir siyasal saldırının peşi sıra kurumlaştırılmış olması, aynı düzenin sözünü ettiğimiz bu "rasyonelleştirme" boyutunu da kuvvetle içerdiğini unutturmamalıdır. Bilimin üretim sürecine uygulanması kapitalist üretimin hem temel belirleyicisi hem de onun esas itici gücü olmuşsa her türlü araştırma ve geliştirme faaliyeti de, tek tek bilimsel disiplinler de sermayenin tutsağı olmuş demektir. Bilim ve teknolojideki gelişmelerin sermayenin hâkimiyeti altında gerçekleşmesi doğal çevrenin, hatta bütün insan soyunun üzerindeki tehdidin de giderek artması sonucunu doğuruyor olsa dahi bundan sermaye düzenini değil de başlı başına bilimi sorumlu tutmak büyük bir dâr görüşlülük olur. Bilimsel ve teknik atılımların gerekli emek-zamanın radikal olarak kısaltılmasına olanak veren "özgürleştirici" potansiyeli olmasa insanın kendi kaderini gerçekten kendi eline aldığı sosyalist, demokratik bir toplum hedefi de, bir düş olarak kalırdı. Bilimsel ve teknolojik ilerlemelerden tek tek bireylerin ve toplumun tümünün çok yönlü gelişmesi için yararlanması olanağı ortada dururken bu bireysel ve toplumsal ihtiyacın bilimin sermayenin kâr hesaplarına tâbi kılınmış olması yüzünden karşılanamaması, bilim ve teknolojinin üretildiği, uyarlandığı ve aktarıldığı yerler olan yüksek öğretim kurumlarını derinlemesine anti-kapitalist dinamiklerle beslenen bir alan hâline getiriyor. Öte yandan yüksek öğrenim sonunda elde edilen kalifikasyon gittikçe artan ölçüde, sermayenin egemenliği altındaki özgül emek süreçlerinin aradığı vasıfların bir toplamı hâline geldikçe kafa emeğinin proleterleşmesi, metalaşması da hız kazanıyor. Bu metalaşma sürecine koşut olarak etkisini duyuran bir gelişme de yüksek öğretim sürecinde aktarılan ve edinilen bilgilerin, bu bilgilerle kazanılan vasıfların gitgide aşırı uzmanlaşmış, kompartımanlaşmış, parçalanmış, bu anlamda yabancılaşmış ve yabancılaştırıcı bir karaktere bürünmesidir. Öğrenci hareketine günümüz toplumunda nesnel olarak anti-kapitalist bir dinamik kazandıran maddi, sosyo-ekonomik gelişmeler yumağı bunlardır. İşin bu nesnel süreçlerin doğurduğu bir de ideolojik - kültürel boyutu vardır ki öğrenci hareketi söz konusu olduğunda bunun üzerinde özellikle durmak gerekir: Kapitalizmin akıl dışı niteliğinin giderek derinleşmesi bir yandan, akademik kalifikasyonun kapitalist emek süreçlerinin buyruklarına boyun eğerek gitgide kısırlaşması öbür yandan, bilimin toplumu açıklama gücü (ya da doğa bilimlerinde doğayı denetleme kapasitesine yapabileceği katkı) ile gerçeklik arasındaki uçurumu büyütmekte, öğrencileri sarıp sarmalayan yabancılaşma ve doyumsuzluk katmerleşmektedir. Üniversitelerin, öğrencileri gerçeklik ile onun bilgisi arasındaki bu gerilimin nedenlerini gerçek kaynaklarında değil de kendi öznel başarısızlıklarında ya da yetersizliklerinde aramaya yönelten hiyerarşik, antidemokratik bir yapısı vardır. Kolektif bir örgütlenme ve ona dayalı bir teorik çalışmayla (ve iyisi mi öğretim üyelerinin katılımıyla) bu akademik aldatmacanın üstesinden gelinirse öğrenci kitlesinin anti-kapitalist duyarlığı ek bir dayanağa kavuşturulmuş olur.

Öğrencilerin, ufku ister istemez burjuva (ya da ulusal) demokratik görevlerle sınırlı bir kitle olmadıkları, gerek kapitalizmin evriminden, gerekse bu evrimin bir sonucu olarak üzerine oturdukları nesnel konumdan kaynaklanan önemli bir anti-kapitalist potansiyeli barındırdıklarını öne süren bu tahlil, elbette tek başına değil, ancak içerdiği örgütsel ve programatik açılımlarla birlikte anlamlıdır. Bu bağlamda ilk akla gelen, metalaşan kafa emeğinin taşıyıcısı olan öğrenci kitlesini ücretli emekçiler sınıfına yakınlaştıran süreçlerin işçi hareketinin geleneksel bir yüksek öğretim politikasının gündemine ne ölçüde getirdiğidir. Söz gelimi kapitalist düzence kolaylıkla özümlenebilecek - ve bu nedenle renksiz - "yönetime katılma" yerine "öz yönetim"e açılan bir "öğrenci denetimi" hedefine yönelik ve "öğrenci şûraları"na dayalı bir örgütsel ve stratejik anlayış, "demokratik, özerk üniversite" şiarının sınırlılıklarının aşılmasına ne ölçüde hizmet edebilir? Elbette bu soruların cevapları, ağırlıklı olarak bizzat öğrenci militanların, kısmen de kimi eski ve yeni öğretim üyelerinin katılacakları sistemli bir tartışma süreci içerisinde verilebilecektir. ■

* *"Öğrenci Arasında Politika Arayanlar Politikada Öğrenci Gibi Davrananlar"*, **Toplumsal Kurtuluş**, *No. 11 (Mayıs 1988), s.7.*

Zeynep Avcı
Paris

UZAKTAKİ BİR DOSTA (SİYASETİ ÖVEN) BİR MEKTUP

Demokrasinin, beşiğinde mışıl mışıl uyumaya niyetli olmadığını görmek iyi geliyor insana.

Yüzündeki şaşkın ifadeyi bağışlıyorum. Damdan düşer gibi siyasete övgü yapmaya kalkışımı, bu mektubu okuyunca, belki sen de bağışlarsın. Bana öyle geldi ki - nerden geldiği tümüyle bilincimde değil - böyle bir övgüye gerek var. Hatta belki gereksinim var. İçimden geldi işte...

Önce bu noktaya nasıl geldiğimi, yani şu ak kağıdın başına geçtiğimde, sana yazacaklarımı düşünürken, ansızın siyaset övgüsü yapmaya nasıl kalkıştığımı biraz anlatmak istiyorum.

Biliyorsun, şu Fransa tuhaf bir ülke. Çeşitli tuhaflıkları arasında, "demokrasinin beşiği" olmak gibi bir iddia yatıyor. Beşikte sallaya sallaya uyuttukları demokrasi (bu uykuyu uluslararası ekonominin nefis ilaçları da destekliyor), arada bir beşiğinde vahşi çığlıklar atmaktan vazgeçmeyen yaramaz bir çocuk gibi. Tam "Hah! Uyudu galiba" diyorsun, bir de arkanı dönüyorsun ki mızırdanmaya başlıyor. Hafif iki pış-pış gerekiyor o sırada. (Aman ha, arap öcüler gelir, seni yer... filan diyorsun) Gözlerini yumup kendinden geçiyorsa da, sen kendini mutfağa atıp konuklarına leziz yemekler hazırlamaya kalkıştığında, ya da giyinip şöyle bir pazara çıkmayı düşündüğünde, yine sesini yükseltiyor.

Bu mızırtılar hoşa gider türden bence. Elimde olmadan Le Pen örneğini anımsatacağım sana.

Biliyorsun, Ulusal Cephe'nin saldırgan lideri, devlet başkanlığı seçimlerinde % 14 gibi bir oranda oy toplayarak milletin tüylerini diken diken etmişti. Ardından milletvekilliği seçimlerinde seçmenlerden fena bir azar işiterek meclise ancak bir tek milletvekili sokarak kuyruğunu bacaklarının arasına sıkıştırdı. Bütün bunlar sırasında, Fransa'nın sağ cepheleri, bu azgın sağın tüm patırtıları karşısında hafif çekingen, hafif korkak, "Karşımıza almayalım, bakarsın kendi seçmenlerimiz arasında sempatizanı çoktur..." diye bekleştiler. "Beşik tıngır-mıngır sallanıyor" diye geçiriyordum içimden. Adam göz göre göre insan haklarını ayaklar altına alan şeyler yapıyor, söylüyor, politikanın en çamurlu alanlarına sürüklüyor tartışmaları ve karşısında yalnızca komünist ve sosyalist sesler duyuyor. Demokrasiyi beşiğe yatırırken yalnızca komünistlerle sosyalistler mi vardı bu ülkede? Hani De Gaulle'cüler ? Hani İkinci Dünya Savaşı'nda Nazizm ve Faşizm karşısında aslanlar gibi kükreyenler? Derken Le Pen çıktı, bir sağ cephenin saygıdeğer bir liderini kelime oyunu ile "yemeğe" kalktı. Adamın adı Durafour. "Four" lafı, Fransızcada fırın anlamına geliyor. Le Pen bir konuşmasında bu adama "Durafour - Crematoire" (Ölü yakıcı fırın) deyince, ortalık birbirine girdi. Önce Ulusal cepheden birkaç kişi durumu alenen "kınadılar". Kınamakla yetinmeyip, partiden ayrılıverdiler. Karşısında sıkı bir muhalefet görünce Le Pen gemi iyice azıya aldı ve bu kez kendini eleştiren sol ve sağ liderlere "Salak", "Budala" gibi zarif kelimeler fırlattı. Ortalık iyice karışmıştı. Aradan birkaç gün geçti ve büyük bir sağ cephe (Jacques Chirac'ın cephesi, RPR) aldığı kesin kararı kamuoyuna açıkladı: Ulusal Cephe ile hiçbir biçimde, hiçbir koşulda işbirliğine gidilmeyecek... Mahalli seçimlerin gelip kapıya dayandığı şu günlerde, bazı merkezlerde yapılacak danışıklı döğüşler böylece iptal ediliveriyordu... Le Pen, kendi partisi içinde bile yükselen, "Ayıptır... re-

▼ *"Vatan Çocukları" Fransız Komünist Partisi'nin gazetesi L'Humanite'nin bayramında Macar koreograf Ivan Marko'nun yarattığı bale büyük ilgi gördü.*

▲ ***Haydi kebap yemeğe.*** *Göğsünde orak çekici, yoldaşlarını leziz bir yemeğe çağırıyor.*

zalettir...'' sesleri arasında bir tokat daha yemişti. Ama öylesine iflah olmaz bir saldırgan ki, yine birkaç gün önce Fransa'nın bir köşesinden sesini yükseltip, meclisteki sosyalist parti grubu sözcüsünü "Sadik eğilimleri olan, Arap yanlısı bir sübyancı'' diye niteleyiverdi.

Bende bir telaş, bir telaş. ''Eyvah... Fransızcamın yetmeyeceği kadar üst düzeyde bir küfürleşme başlayacak, hiçbir şey anlamayacağım...'' diye. Öyle ya, adamların yemedikleri küfür kalmadı, üstüne bir de bu geldi, eh, artık dayanamazlar... diye düşünüyorum.

Tıs çıkmadı. (Fransız politikacılarına konuşmadan politika yapmayı Mitterrand iyi öğretmiş...) Kendi köşesinde, adeta bir akıl hastası gibi sömür sömür söylenen, ağzından köpükler çıkarak küfreden bir adam haline gelmek üzere Le Pen.

Demokrasinin beşiğinde mışıl mışıl uyumaya niyetli olmadığını farketmek iyi geliyor insana.

Bu kadar soyut değil tabii her şey. Sokaktaki insan o çocuğu uyandırmak için sesini yükseltiyor. Kafası kızarsa sokağa dökülüp hep birlikte bağırıyor. Siyaset günlük yaşamın içine ekmek gibi su gibi girdiğinde, o çocuk ne kadar uyutulmaya çalışılırsa çalışılsın, mümkün değil rahat bir uyku.

Aynı tavır sol partilerin gelişiminde de kendini gösteriyor. Al sana bir örnek daha:

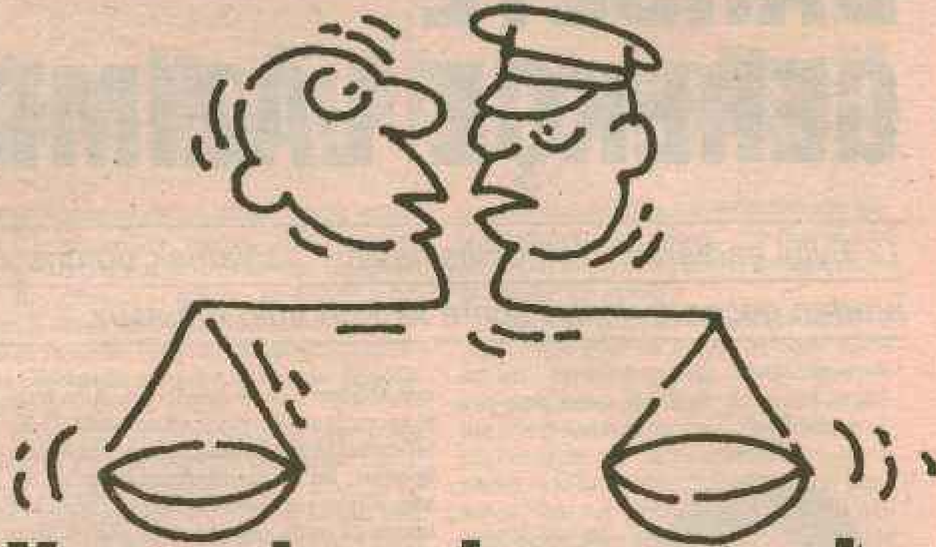
Birkaç hafta önce "Fête de l'Humanite" yapıldı burada. Akıl almaz büyüklükte bir alanda, dünyanın dört bir yanından gelen insanlar, dünyanın bütün etlerini kızartıp, bütün içkilerinden içerek bayram yaptılar. Komünist organizasyonların, partilerin, yayınların yılda bir kez bir arada eğlendikleri bu bayram, bir yandan dünyanın tüm sorunlarının sergilendiği, öte yandan o sorunlarla yiye-içe, güle-oynaya nasıl ilgilenileceğinin gösterildiği bir insan panayırıydı. Kamboçyalı ile Yemenli, Çinli ile Pakistanlı aynı şeyi tartışıyor, aynı derdi paylaşıyor, sonra da gidip Fransızlar'ın bir şölen sofrasına dönüştürdükleri köşelerde dünyanın en iyi şaraplarını içerek, akşam hangi şarkıcıyı dinleyeceğine karar veriyordu. Siyasetle içiçe giren her şey kendi niteliğini koruyor, siyasete omuz veriyor, renk katıyordu. Yves St. Laurent açtı bu "bayramı''... Bir defile ki, dostlar başına. Gerçi bayrama katılanlardan bir çoğu, YSL markasını taşıyamayacaklarını iyi biliyorlardı ama o ne görkem, o ne haşmetli defileydi öyle... Charles Aznavour mu istersin, Berlin'den gelmiş bir tenorun ortalığı gümbürdettiği bir klasik müzik konseri mi? İstersen garip, zavallı bir ülkenin açtığı sergide aynı görkemde bir halk oyunu da seyredebilirsin. Akınlar halinde insanlar, alanı çevreleyen bir sürü kapıdan girip çıktıkça balonlar uçtu, dönme dolaplar döndü, uçan kayıklar insanların keyifli çığlıklarıyla inledi, şarap şişeleri dünyanın en zor sorunlarının tartışıldığı masaları süsledi.

Tüm bunlar, 1968 sonrası Fransız gençliğinin politik olmanın doruğunda gezindiği günlerde geçiyordu ve alanı dolduran yüzbinlerce insanın büyük çoğunluğu gencecikti. Çocuklarıyla alt-alta, üstüste, güle oynaya, iki gün boyunca tur attılar ortalıkta.

Sana siyaseti övecektim değil mi?

Benden bu kadar aslında. Gerisi galiba sana kaldı. ■

SÖZÜM SANADIR

Yargıçken konuşmak

Yargıtay Başkanı Ahmet Coşar, adlî yılın açılışında önemli bir konuşma yaptı. Laik cumhuriyetten, iki başlı (sivil ve askeri) adaletin artık olmaması zamanının geldiğinden söz etti ve değişik tepkilere yol açtı. Bu tepkiler de, bildiğiniz gibi olumlu ve olumsuz oldu.

Benim için en olumlu yanı, bu konuşmanın değerli yargıcın Yargıtay Başkanı iken yapılmış olmasıdır.

''Çifte standart'' deyimini bilirsiniz.

''Bir olayda şöyle'', ona tümüyle benzer başka bir olayda ''böyle'' düşünmek, hareket etmek, davranmak anlamında kullanırız.

Yargıç Ahmet Coşar, kurulu düzenin en saygın yerlerinden biri olan Yargıtay Başkanı iken konuşmuştur. Bu davranışın önemi çok büyük. Üstelik de -herhalde- bazı tepkiler alacağını bile bile konuşmuştur. Bunun önemi çok büyük. Nice önemli yerdeki insanı bu ''statü''lerin durdurduğunu hesaba katarsak önemini daha iyi anlarız.

Yargıçlar bir süre sonra emekli olur avukatlığa başlarlar.

Bakarsınız, o sert duruşlu, katı bakışlı, astığı astık, kestiği kestik ''yargıç'' gitmiş, yerine insancıl mı insancıl, doğruları eğrileri güzel güzel gören bir avukat gelmiş.

''Siz zamanında pek böyle düşünmezdiniz. Öyle değil mi?''

''O zaman öyle gerekiyordu. Şimdi başka.''

O zaman öyledir, şimdi böyledir.

Bir dönemin astığı astık, kestiği kestik generali emekli olur, milletvekili seçilir, parlamentoya girer, oturur. Bakarsınız, ne güzel demokrasiden, insan haklarından söz açmaktadır. Geçmişte pek de saygı duymadığı parlamentonun bir sonrakinde gayet uyumlu çalışmaktadır.

O zaman ''öyle'' gerekmektedir, şimdi ''böyle''.

Durum değiştikçe yeni kimlikler, yeni kişilikler, yeni davranışlar.

Bakıyorum da, bazı kişileri hep yeniden yeniden tanımak gerekiyor.

Sosyal olaylarda da benzer durumlar.

Tanıdığınız bir çift anlaşamamaktadır. Taraflardan birisi ayrılmak ister, diğeri ayrılmaya karşı çıkar. Konuyu -dostları olduğunuz için- sizlere de açarlar. Düşünür, tanışır, ayrılmalarının doğru olduğunu düşünürsünüz, bunu da söylersiniz.

Sonra aynı durum sizin başınıza gelir. Hemen hemen benzer koşullardır. Görüşünüz hemen değişir. Dostlarınıza söylediğinizin tam tersini büyük bir hararetle savunursunuz.

Bütün bunlara bakıyorum da, bize ''çifte standart'' sözünün pek uymadığını görüyorum. Bizde bunun doğrusu ''mülti standart'' olmalıdır, ''ikili'' yerine ''çoklu''.

İlkesizlik, temel kavramlara sahip olmamak, kişilik yetersizliği.

Belki bazıları, belki hepsi, düşünmek gerekiyor.

Üniversiteden sorgusuz sualsiz, gerekçesiz yargısız atılmaların ilkinde bütün üniversite hocaları karşı çıkabilseydi, durum gene böyle mi olurdu? Sanmam.

Ama, ilk atılmalara ''dur bakalım, neyin nesi?'', ''onun altında kimbilir ne vardır?'', ''bizden mi değil mi?'' diye bakıp dururken arkası geliverdi.

Demokrasinin, insan haklarının temeli, yanlışa ''sadece yanlış olduğu için karşı çıkmak'' değil midir?

Haksızlığa sadece haksızlık olduğu için karşı çıkmak.

Tutarlı olmanın gücünü anlayabilmek.

Kitlelerin öncülere duyduğu geleneksel güvensizliğin temelinde bu tutarsızlıkların büyük payı olduğunu görebilmek.

''Hele dur bakalım, şimdi ne diyecek?'' diye duraklayan insanın gerisindeki güvensizlik birikimini yakalayabilmek.

''Mülti standart'' kaypaklığı yerine ''mono standart'' sağlamlığını sürdürebilmek.

Belki de, büyük gereksinmelerimizden birisidir bu.

Yargıtay Başkanı anlattıklarının yanında bunu da anlattı.

Sadece bunun için bile kutlanmaya değer. ■

DARBEYE GEREKÇE LÂZIMDI...

12 Eylül şartlarının "olgunlaşmasını" sağlamak uğruna öldürülen insanların yakınları aradan geçen 8 yıldan sonra kırık, buruk, umutsuz.

On iki Eylül darbesinden bu yana 8 yıl geçti. Önceleri "harekât" deniliyordu. Şimdi apaçık bir "darbe" olduğu konusunda hemen herkes birleşti. Darbeyi gerçekleştirenler bile bunu artık yadsımıyorlar. Hatta darbenin çok önceden planlandığı, fakat şartların olgunlaşması için beklendiği de biliniyor. Bunu darbenin yetkili ağızları da söylüyor.

Peki şartlar nasıl olgunlaştı?

Son bir, bir buçuk yıl, yani 1979 yılında ve onu izleyen 8 ayda kitlesel terörün yanı sıra bireysel terör tırmandırıldı. Toplumda saygınlığı olan, birleştirici, toparlayıcı nitelikleri ağır basan önemli bilim adamları, gazeteciler, yazarlar, sendikacılar, politikacılar, öğretmenler, avukatlar, savcılar, yargıçlar birer birer avlandı. Sonunda terör ve cinayet günlük yaşamın vazgeçilmez bir parçası haline geldi. Terörün hedefi olan insanlar bile buna aldırmaz hale geldiler. Devletin aldırmazlığı ise çok daha büyük boyutlarda idi. Sonunda herkes sıranın kendisine geldiğine inanır, bunu kanıksar oldu. Öyle ki, Cavit Orhan Tütengil'in bu nedenle, mezarını, ailesine bile haber vermeden önceden hazırladığını, Abdi İpekçi'nin "ben ölürsem çocukların öğrenimi ne olur?" diye tasalandığını öğreniyoruz. Ümit Kaftancıoğlu'nun ise öldürülmeden önceki gece, öldürülüşünün kâbusunu yaşadığını, bile bile ve pisi pisine ölüme gittiğini artık biliyoruz. Ya Sevinç Özgüner'in olayı? Katledilişinden birkaç gece önce evi basılan Özgüner, evde olmadığı için bu saldırıdan kurtuluyor ama sıranın kendisine geldiğine inanarak çocuklarını başka bir yere göndermeyi de ihmal etmiyor. Ve arkasından gece yarısı evinin kapısını kırarak içeri giren katiller tarafından öldürülüyor. O da öleceğini biliyor ve adeta tevekkülle karşılıyor. Kemal Türkler de, Doğan Öz de öyle. Akın Özdemir, Ceyhun Can ve diğerleri de. Ama hiçbiri kaçmayı düşünmüyor ve sonunda 12 Eylül'ün haklılığını kanıtlamak uğruna öldürülüyorlar. Bu arada ülkede sıkıyönetim var, ama olaylar sanki elleri kolları ve gözleri bağlanmış güvenlik görevlilerinin gözleri önünde sürüp gidiyor. Failler bulunamıyor. Göle'de öldürülen AP Ağrı Senatör adayı Salim Dursunoğlu'nun sağ eğilimli yakınları, kendi yörelerinde o günlerde sıkıyönetim olduğu halde ordunun olaylara seyirci kaldığını, fakat 12 Eylül sabahından itibaren suçluları elleriyle koymuşlar gibi bulup çıkardıklarını söylüyorlar. Ve "keşke 12 Eylül bir yıl önce yapılsaydı da ağabeyimiz öldürülmeseydi" diyorlar. Gözler buğulanıyor, "Aslında keşke hiç yapılmasaydı ya" sözleri ağızlardan dökülüyor.

Öldürülenlerin yakınları polisin ya da savcının kendilerine hiçbir şey sormadığını hatırlıyorlar. Katilleri yakından görenlere bile hiçbir şey sorulmamış.

Yakınları ne yapıyor?

Öldürülenlerin yakınları ilk şoku atlattıktan sonra polisin ya da savcılık makamının kendilerine hiçbir şey sormadığını hatırlıyorlar. Bunu, aradan bunca yıl geçtikten sonra hâlâ anlamadıklarını söylüyorlar. Çünkü katilleri yakından görenlere bile hiçbir şey sorulmamış. Polis gelip bir soruşturma bile yapmamış. Öldürülenlerin yakınları çok ısrar ederse de "siz bir bilgi edinebilirseniz bize ha-

Milliyet
Halk Gazetesi
...ine giderken silahlı saldırıya uğrayan
ABDİ İPEKÇİ
ÖLDÜRÜLDÜ
OTOMOBILINE KURŞUN YAGDIRDILAR
3 ölü
24 yaralı
Bir doçent
öldürüldü
Hürriyet
Prof. Doğanay öldürü...
Terör yeniden hızlandı

ber verin" denilmiş. Ara sıra bazı faillerin yakalandığı söylenmiş. Ama kişiler ya emniyetteki sorgulamadan sonra -ki aralarında cinayetleri en ince ayrıntılarına kadar anlatanlar da var- ya hapishanede ya da yargılanma aşamasında ortadan yok oluvermişler. Ya da yüzde yüz katil olduğu tanık ifadeleri ile kanıtlanan eylemciler mahkemeler tarafından "delil yetersizliği" nedeniyle serbest bırakılmışlar. Bazılarının, her nasılsa yurt dışına kaçtıkları belirlenmiş (doğrusu, kaçırıldığı olacak).

Cavit Orhan Tütengil'in emeklilik işlemlerinin yapılabilmesi için sıkıyönetim makamlarından istenen belge ve bu isteğe karşı bir polis şefinin yazdığı rapor, insanın tüylerini diken diken edecek ve devlet fikrine, adalet duygusuna karşı buram buram bir nefret ateşi körükleyecek akıl almaz açıklamalar içeriyor. Özetle şöyle deniyor raporda: "... Sağ kesim ile ilgili yapılan operasyonlarda yakalanan Yılma Durak'ın sorgusu yapılırken, bu olay da sorulmuştur. Sanığın ifadesinde, ÜGD Ocak Başkanı Recep Öztürk'ün olaydan önce, kendisine üniversiteden bir hocanın öldürülmesini planladığını söylediğini, kendisi de muvafakat ettiğini, ertesi günü, Cavit Orhan Tütengil'in öldürülmesi üzerine, Recep Öztürk ile yaptığı konuşmada onlar tarafından öldürüldüğünü Recep Öztürk'ten öğrendiğini beyan etmiştir. Yılma Durak'ın beyanından sonradır ki, Cavit Orhan Tütengil'in faili olduğu anlaşılan Recep Öztürk, daha önce birçok öldürme ve yaralama suçlarından ötürü Sıkıyönetim Komutanlığı'na sevk edilmiş, ancak her nedense tahliye edilmiştir. Tahliyesini müteakip yurt dışına kaçtığı için, gerek Cavit Orhan Tütengil'in, gerekse yeni belirlenmiş olaylardan ötürü sorgusu yapılamamıştır..."

Polis şefi böyle diyor, yazdığı gizli yazıda. "Her nedense Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından tahliye edilmiştir" diyor. O dahi katilin neden bırakıldığını anlayabilmiş değil. Cinayet kurbanlarının yakınları ise aradan 8 yıl geçtiği halde hâlâ ne bu durumu anlayabilmişler ne de kabullenebilmişler. Artık devletten bir şey ummadan, her şeyden vazgeçip acılarını yüreklerine gömmüşler. Bazıları ise bu işi sonuna kadar götürmeye kararlı. Ellerinden bir şey gelmese de uğraşıyorlar.

Sorunları sürüyor

Öldürülenlerin yakınlarının acıları, dertleri bitmemiş. Teröre kurban giden yakınlarının bağlı oldukları kuruluşlardan ne ilgi ne destek görmüşler. Hatta emeklilik işlemleri için aylarca, yıllarca ve hâlâ uğraşanlar bile var. Ümit Kaftancıoğlu'nun eşine, diğer öldürülen kamu görevlilerinin yakınlarına olduğu gibi "vazife malulü" maaşı bağlanmamış. Gerekçe de şu: "Kaftancıoğlu kendi siyasi fikirlerinden ötürü öldürüldü, bizi ilgilendirmez, bunun böyle olmadığını mahkemede kanıtlayın". Oysa devlet, savcılık, Kaftancıoğlu hakkında bir dosya bile açmış değil. Neredeyse olayı "yok" sayacak.

12 Eylül öncesi terör olaylarında "şartların olgunlaşmasını" sağlamak uğruna ölen bu insanların yakınları aradan geçen 8 yıldan sonra kırık, buruk ve umutsuz. Devlete, adalete ve diğer bütün yüce kurumlara karşı inançlarını yitirmişler.

Nasıl yitirmesinler? ■

M.Tahir Hatiboğlu

D O K U N

Gariban Üniversiteli

Türkçe'de yoksul, arkasız, dayısız ve kimsesiz kişilere "gariban" denir. Türkiye'nin çoğu insanı bu nitelikleri taşır. Bu kişilerin çocukları da gariban olur. Üniversite öğrencisi olsa da bu böyledir. Garibanlık bunlarda daha da belirgindir, acıdır. Çünkü öğrenci, garibanlığın bilincindedir, acılığını içinde hergün duyandır. Onun işi o nedenle zordur.

Türkiye hızla garibanlaşma süreci içindedir. Bu süreç 12 eylül darbesiyle hız kazanmıştır. Sayılar bunu çok güzel gösteriyor: 1980'de ücretli ve aylıklı kesim ulusal gelirden % 33 pay alırken, sekiz yıl sonra 1988'de % 13 pay alır olmuştur. Tarımla uğraşan köylü kesimin payı bu süre içinde % 24.5'dan % 14'e düşmüştür. Öte yandan kâr-faiz-rant üçlüsünün payı % 43'den % 73'e yükselmiştir. Aritmetik bilen, usu başında olan bir insan bu sayıların anlamını bilir. Eylülizm'in anlamı bu sayıların içinde vardır. Darbenin kimin ve ne için yapıldığı yine bu sayıların içinde saklıdır. Bu sayılar bize garibanların ne kadar arttığını, garibanlaşma sürecinin ne denli hızlandığını gösteriyor.

Her şeyin parayla ölçüldüğü, devletin en temel görevleri olan eğitim ve sağlığın para gücüne göre ayarlandığı bir ülkede gariban demek, tek sözcükle parasız insan demektir. Ulusal gelirden payı giderek düşen, böyle gidişle bir beş yıl sonra sıfıra inecek olan ücretli, aylıklı ve tarımcı kesimin üniversiteyi okuyacak çocukları, tam anlamıyla "Gariban Üniversiteli" olmak durumundadır. Bu niteliği taşıyan üniversiteli nedir? Bu kişi devletçe garibanlara ayrılan eğitim kurumlarında okur. Çünkü, kurumların da garibanı vardır. Sırf bunları oyalamak, "üniversiteli oldun" deyip gönüllerini almak için açılan okullar bunlar. Garibanın yeri burasıdır. Bugün, bitirenlerinin kolay iş bulduğu ODTÜ'ye, Boğaziçi Üniversitesi'ne ve Bilkent Üniversitesi'ne kaç gariban girebilir? Ama, garibanlar için açılmış, ne olduğu belirsiz meslek yüksekokullarına, kitlesel eğitim yapan Açıköğretim Fakültesi'ne girmeleri kolaydır.

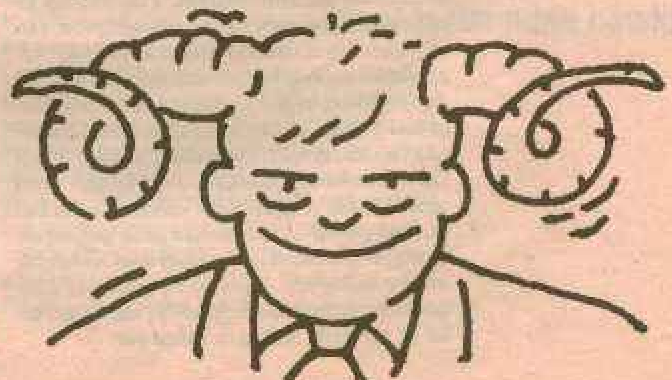
ÖSYM sonuçları söz konusu gariban üniversitelilerin ortaöğretim sonuçlarını açıkseçik ortaya seriyor. İkinci basamak sınavına giren 440 bin adaydan 80 bini matematik, 46 bini fen, 21 bini sosyal ve 118 bini yabancı dil testinden "sıfır" puan alıyor. Ortalama doğru yanıt oranı Türkçe'de % 31, sosyal bilgilerde % 24, yabancı dilde % 6, matematikte % 6, fende % 7'dir. Görebilen ve gözlem yapabilen için de bu sayılar acıdır. Ulusal gelirden aldığı pay % 43'den % 73'e çıkan kesimin çocukları herhalde bu sayıların sahibi değildirler. Olamazlar. Onlar eğitimlerini para güçleriyle pekiştiren insanlar. Tamamı değilse bile büyük çoğunluğu böyledir. Payı düşenler devlet denen nesneden "emeklerine ve yeteneklerine" göre hizmet payı alamadıkları için, eğitimlerinde pekişme şöyle dursun gevşeme söz konusudur. Acıdır bu ama, doğrudur. Doğru olmasaydı onbir yıl eğitim gören bir öğrenci nasıl sıfır alırdı? ÖSYM sınavında % 50 başarı barajı olsaydı öğrencilerin % 90'ı açıkta kalacak ve her yıl binlerce genç insan ortalıkta sürünecekti. Bu da devleti eline geçirenler için kötü idi. Öyleyse sıralama düzeniyle bu çocukları gariban kurumlara yerleştirmek, onları "okuyor" diye avutmak daha güzel. İşte, adı üniversite olan "Gariban Kurumlar" bunlar için açılmıştır.

Garibana sıfır aldıran okul devletin okulu. Öğretmeni de öyle. Böyle de, sonuç niye böyle? Eğitim sırf bina, öğretmen işi değil. Nitelikli öğretmen, araç-gereç kısaca para işidir. Bu okullar da gariban ortaöğretim kurumlarıdır. Gariban okulu ile gariban olmayan ve % 73'ün sahiplerinin okulu arasındaki farkı bir örnekle gösterelim. Bu yıl İstanbul'da "Özel Koç Lisesi" açıldı. Bakınız bu okul nasıl. Yetkili okulu şöyle tanıtıyor: "Bu okula 10 milyar harcadık. Devlet bu parayla 20 lise yapabilir. Kampusta eğitim bölümleri dışında dinlence, eğlence ve spor tesisleri var. Sınıflar 25 kişilik. Okulda Amerikalı, Kanadalı ve Avusturyalı 17 öğretmen görev alacak..." Bu okulun yıllık ücreti 2.5 milyon lira. Fazla düşünmeye ve akıl yormaya da gerek yok. Gariban öğrenci bu sayılarla kafasını azcık yorsa gerçeği görebilir; Türkiye'de olup biteni anlayabilir, darbelerin niçin yapıldığını kavrayabilir. Tek işi "kafa yormak".

Gariban kafa yormasın diye de önlemler alınıyor. Özel Koç Lisesi'nde okuyan insan bu önlemi de düşünmek zorunda. Kısacası o da kafa yorup geleceğini sağlama almak durumunda. Onun için de dinsel kurumlara ve dinsel yönelmeleri özendirmek iş işidir. Buradaki sayılar da ürkütücü: Her yıl 500 cami hizmete giriyor. 1988'de cami sayısı 60.000'i aşmıştır. Başta İstanbul olmak üzere okul sayısından çok cami yapılıyor. Resmi Kur'an Kursu sayısı 4.500, öğrenci sayısı 150.000. İmam Hatip Liselerindeki öğrenci sayısı 250 bin. Diyanet İşleri'nin 279 yayını yılda 55 milyon tiraj yapıyor. 1987'de dini yayıncı 130 iken 1988'de 150 olmuştur. Bütün bu sayıların içinde ulusal gelirden payı düşenlerin kafaları vardır. Bu kafalar ne acı ki bu sayılarla uyutuluyor ve avutuluyor.

Sonuç:

Gariban diye nitelenen üniversiteli ve üniversitesiz genç insan kafasını bu sayılarla yormalıdır. Kim kimden yana, neler kimler için yapılıyor diye düşünmelidir. Sayıları, sayı olarak değil anlam olarak görmek ve yormak durumundadır. Analar-babalar-dedeler sayı olarak gördülerse, benim genç insanım öyle görmemelidir. Türkiye'nin geleceğini bir avuç insana bırakmak doğru mu? Selam, yeni ders yılının Gariban üniversitelisine. ■

DÜNYAMIZ NEREYE GİDİYOR?

Sağlam bir barışın başlıca garantisi, militarizmsiz yaşaması mümkün olmayan kapitalizmin, ağır basan dünya sistemi olmaktan çıkarılmasıdır.

Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkez Komitesi organlarından **Komünist** dergisinin -ki sadece Rusça basılıyor- 1988/7 nolu sayısında, SBKP Merkez Komitesi'ne bağlı Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından hazırlanan **"Tezler"**-in Türkçe çevirisi, Yeni Açılım dergisinin Ağustos 1988 tarihli sayısında **"Günümüz Dünyasında Toplumsal İlerleme" (Tartışma İçin Tezler)** başlığı altında yayınlandı. **Tezler** son derece ilginç. İlginçlik, **Tezler**'in hazırlanmasına damgasını vuran "yeni politik düşünce"den kaynaklanıyor. Dolayısıyla **Tezler**'in tüm Marksistler tarafından ciddi bir şekilde tartışılması gerekiyor.

"Yeni politik düşünce"ye dayanılarak ele alınan **Tezler** Marksizmin, insanlığın gelişme doğrultusuna ilişkin belirlemesini sorgulayarak başlıyor:

"... bu durumda daha önceden oluşmuş dünya gelişme modelinin bizzat kendisi bütün görünüm biçimlerinde, bütün alanlarda değişime uğramıyor mu?"[1]

Global problemlerin insanlığın tümünü ilgilendiriyor olmaları, onların ortaya çıkışlarından tüm insanlığın sorumlu tutulmasını gerektirmez. Meselenin hemen tamamının bir numaralı müsebbibi kapitalizmdir.

Bu soruya getirilen ilk cevap ise şöyle:

"...Evrensel tüm bağların güçlendiği ve henüz hâlâ ulusal, sınıfsal, grupsal düzeydeki çelişkiler içinde çırpınmakta olsa da, genel insanlık amaç ve çıkarlarının ortaya çıkmış olduğu, bu çelişkilerin askeri yollarla çözülmesinin insan soyunun yok olmasını getireceği ama 'çözülmemesi'nin de olanaksız olduğu yeni koşullarda, dünya topluluğunun gelişmesinin bütünsel olarak ele alınarak iyice anlaşılması sorunu önümüzde duruyor."

Bilindiği gibi Marsizm, bir dünya sistemi olan kapitalizmin yerini, yine bir dünya sistemi olan sosyalizmin alacağını öngörür. Yine bilindiği gibi bu evrimin **motoru** sınıflar mücadelesidir. Oysa "tezler", yukarıdaki alıntılardan ilkinde "kapitalizmin sosyalizmi izleyeceğine ilişkin modelin değişime uğradığını" soru şeklinde de olsa açıkça ima ettikten sonra, ikinci alıntı insanlığın henüz "ulusal, grupsal düzeydeki çelişkiler"le uğraşmaktan kurtulamadığını, buna karşılık genel insanlık amaç ve çıkarlarının ortaya çıktığını ileri sürerek, günümüzde toplumun genel gelişme sürecinde sınıf mücadelesinin **tayin edici** rolünü tali düzeye indirgiyor. Daha sonra günümüz dünyasında "toplumsal ilerleme"ye ilişkin görüşler şu sorularla açılmaya çalışılıyor:

"...Çeşitli toplumsal sistemlerin uzun süre bir arada varolması çerçevesi içinde bir toplumsal ilerleme mümkün ve zorunluyken, biz toplumsal ilerlemeyi çoğunlukla yalnızca bir toplumsal formasyondan bir diğerine geçişe indirgeyerek, toplumsal ilerlemenin anlamını darlaştırmış olmuyor muyuz? Kapitalist ve sosyalist sistemin barışçıl yarışması ve işbirliği sırasında bu sistemlerin geçirdiği derin değişimlere ilişkin teorik sorunlarla karşı karşıya bulunmuyor muyuz? Bugün toplumsal ilerlemenin temel ölçütü olarak ne kabul edilebilir ve bu, iki sistemin rekabeti sırasında nasıl ortaya çıkabilir?"[3]

Yukardaki alıntıdan da açıkça görüleceği gibi "tezler" kapitalist sosyoekonomik formasyonun yerini sosyalist sosyoekonomik formasyonun alacağı şeklindeki klasik Marksist belirlemenin geçerliğini sorguladıktan sonra günümüzde "toplumsal ilerlemenin temel ölçütü"nü sosyalizmle kapitalizmin rekabeti sürecinde bulmaya çalışıyor.

"Tezler"in daha sonraki bölümlerinde, yukarıdaki alıntılarda soru şeklinde ifade edilen sorunlar ayrıntılı olarak ele alınıyor, **yeni** analizler ve değerlendirmeler getiriliyor.

Tezler'de ortaya atılan görüşlerin bir bütün olarak tartışılması bir hayli kapsamlı bir çalışmayı gerektiriyor. Böylesi bir çalışmayı ise kanımca Görüş Dergisi'nin ne hacmi kaldırır, ne de işlevi. Ancak konu, en azından Marksist ideoloji ile ilgilenenler, sosyalist siyaset sahnesinde yer alanlar açısından bence hayati öneme sahip. Bu nedenle de mevcut iletişim imkânlarının elverdiği ölçüde "tezler"in tartışılması lâzım. Bu girizgâhı yapmamın sebebi şu: Ben bu yazıda **tezler'in bütününü değil**, onlara damgasını vuran başlıca argümanları tartışacağım. Elimden geldiğince, geniş kapsamlı bir analize kıyasla sübjektif sonuçlara varmamaya çalışacağım.

Tezler "genel insanlık çıkarları"nın ortaya çıkışını "uygarlık krizi" adını verdiği bir olaya bağlıyor:

"...Ancak, paradoks olmasına karşın, genel insani temellerin 'uygarlık krizi' kavramıyla birlikte daha fazla özdeşleşmeleri nedeniyle genel insanlık çıkarları özellikle net bir biçimde açığa çıkmıştır... Bu krizin özü genel biçimiyle açıktır: İnsanlık, askeri, ekonomik, ekolojik, vb. nitelikteki felaketlerin önlenmesi bakımından güvenilir araçları henüz daha bulmamıştır. Üstelik bu felaketlerin getirdiği tehditler, daha önceki tarihsel aşamalarda bulunan askeri-politik, ekonomik, sosyal mekanizma ve yapıların işlemesiyle sürekli olarak yeniden üretiliyor. İnsanlığın ortak sorunlarını çözmek için tüm ülke ve halkların çabalarını birleştirecek, yeterince güvenilir mekanizmalar henüz yaratılamamıştır."[4]

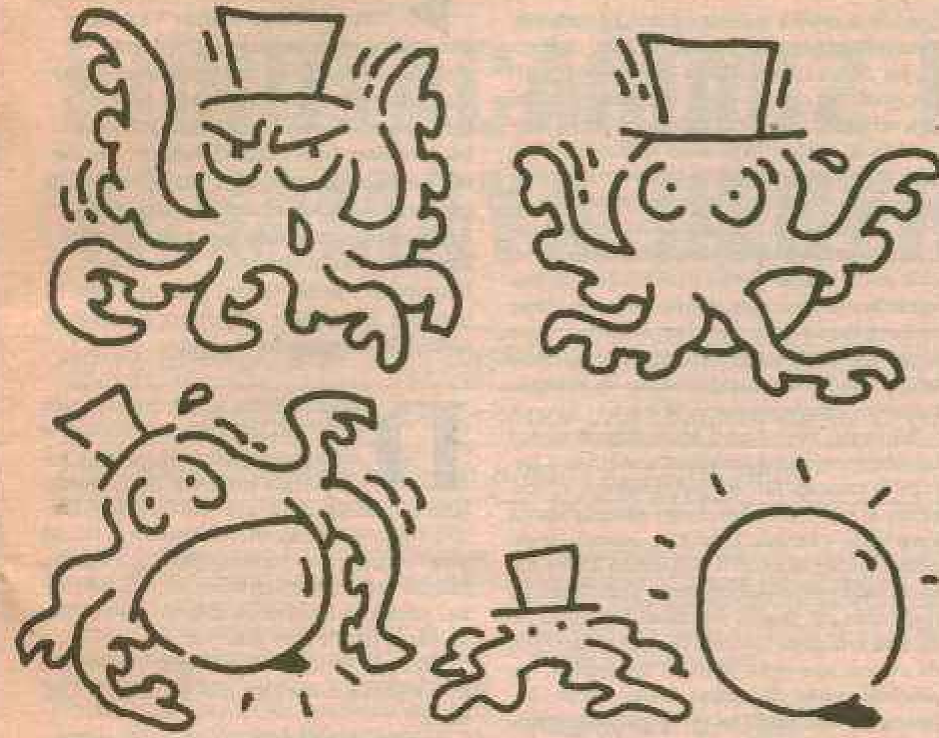
Daha sonra "uygarlık krizi" detaylı olarak açımlanıyor. Bu açımlamaların yanı sıra "uygarlık krizi"nin orijini de araştırılıyor.

"...Uygarlık krizi kapitalizmin kriziyle özdeşleştirilemez ve hatta, yalnızca onun doğrudan bir sonucu olarak da düşünülemez... uygarlık krizi kapitalizmin devamını değil, tüm insanlığın varlığını tehlike altına sokuyor... sosyalizm dünyası, nesnel ve öznel nitelikteki nedenler dolayısıyla uygarlık krizinin dışında kalmamıştır. Sosyalizmin toplumsal bir düzen olarak varlığını sürdürebilmek mücadelesi dolayısıyla silahlanma yarışına kapılmış, etkili ve rekabete yetenekli bir üretim mücadelesi içinde çevre korunmasına yeterli ilgiyi gösterememiş ve sosyalizmin gelişimi kendi sorunları ve çelişkilerini doğurmuştur. Dünya süreçlerinin akışını köklü ve istenilen ölçüde değiştirebilmek için sosyalist ülkeler, kendi çıkarlarına olan böylesi bir dönüşümü henüz gerçekleştirememişlerdir."[5]

Görüldüğü gibi "uygarlık krizi"nin ortaya çıkmasında toplumsal sistemlerin belirleyici bir rolü yoktur. Ya da, bir başka deyişle bu krizin sorumlusu bir bütün olarak insanlığın kendisidir, onun günümüzde gerçekleştirdiği uygarlıktır. Değerlendirme böyle yapıldığı için de "uygarlık krizi"nden kurtuluşun yolu yine yeryüzündeki bütün insanların elbirliğine bağlanmaktadır:

"Bu durumdan çıkış, mekanizmaların sökülmesinde ve bütünsel olarak dünyanın toplumsal ilerlemesinin alternatif yollarının bulunmasındadır. Gelişmelerin, başka ilerleme raylarına aktarılması evrensel-tarihsel anlamı bakımından gerçekten devrimci bir süreçtir. Bu aynı zamanda dünyanın sosyal yenilenmesi yoludur. Bu yol, insanlığın varlığını sürdürmesine uygun düşen ve bu doğrultuda gerçek olanakları ortaya çıkaran bir yoldur. Ancak, bu yolun kavranması, tarihte benzerine rastlanmamış olduğu için zordur. İnsanlığın devrimci dönüşümü yolunda geçmişteki dalgalarla ve her şeyden önce de Büyük Ekim Devrimi ile kalıtımsal bakımdan bağlı olan bu yol, modeli bakımından, onlardan farklılık gösteriyor. Belirtebiliriz ki, devrimci dönüşümlerin bu biçimi sayesinde ve çerçevesinde, sosyo-politik ve diğer yapılar bilimsel-teknik devrim sırasında değişen üretici güçlere, dünyanın karşılıklı bağımlılığına, toplumsal ilerlemede insanın ve insan aklının rolüne uygun hale geliyorlar." ... "Bu durumda söz konusu olan, bir bütün olarak insanlığın çıkarlarıdır. İnsanların kendi varlığını sürdürmek için verdiği mücadelenin deneyimi, ulusal, sınıfsal, ideolojik açılardan farklı olan insanların barış hareketindeki işbirliği umut vericidir."[6]

Nükleer savaş, ekolojik problemler, insanlığın büyük bir bölümünün açlık ve sefalet içinde yaşıyor olmaları türünden global problemlerin, dünyamızın geleceği açısından çok büyük tehlikeler oluşturdukları açık. Bu nedenle de bu meselelere çözüm yolu bulunması için global bir konsensusun oluşturulması, bu kadarla da kalmayıp çözüm yolları doğrultusunda evrensel bir işbirliğinin gerçekleştirilmesi elbette tayin edici önem taşıyor. Ancak bu tür global problemlerin insanlığın tümünü ilgilendiriyor olmaları,

onların ortaya çıkışlarından tüm insanlığın sorumlu tutulmasını gerektirmez. "Uygarlık krizi" kapsamında görülen meselenin hemen tamamının **bir numaralı müsebbibi kapitalizmdir.** Somutlarsak, nükleer silahları icat edip nükleer tırmanmayı devamlı azdıran kapitalizmdir, kârın azamileştirilmesi uğruna tabiatı amansızca istismar ederek ekolojik bozulmaya yol açan sermayedir, geri kalmış ülkeleri önce doğrudan sömürgecilikle, daha sonra bağımlılık ilişkileri altında yeni-sömürgecilik yoluyla insafsızca sömürerek, Üçüncü Dünya'yı ekonomik uçurumun kenarına getiren emperyalizmdir. Ve ilh... Son günlerde ayyuka çıkan "Batı"dan Üçüncü Dünya'ya zehirli artık ihracı olgusu, sermayenin kendi çıkarı uğruna genel insanlık çıkarlarını gözünü kırpmadan feda edebileceğinin ibret verici bir örneğidir.

Global problemlerin akutlaşmasında sosyalist ülkelerin de payı olmuşsa, bunlar hep pasif yöndedir. Nükleer silahlanma yarışına katılındıysa bunun nedeni dengeyi sağlamaktır; çevre sorunları ihmal edildiyse sanayide gelişmiş kapitalist dünya ile aradaki büyük uçurumu kapama kaygusu ağır basmıştır vb... Ancak böyle olması global problemlerin esas sorumlusunun kapitalizm olduğu gerçeğini görmemizi engellemez.

Engellemeyeceği gibi, insanlığın yarınını tehdit eden tehlikenin esas sorumlusunun kapitalizm olduğunun altını bir kere daha çizersek, o tehlikeleri yeryüzünden ebediyen silecek, yani "uygarlık krizi"ne son verecek en tutarlı çözümün doğrultusunu bulmuş oluruz.

"Çözüm" diyecek yerine "çözümün doğrultusu" demeyi tercih ediyorum; çünkü kalıcı bir çözüm kendiliğinden belli: Kapitalizmin yeryüzünden silinmesi! Sanıyorum **Tezler** açısından tartışılması gereken esas sorun da bu.

Tezler'i hazırlayan Enstitü'nün rektörü Yuri Krasin bir yerde şöyle diyor: "Şayet SBKP 27. Kongresi tarafından hazırlanan programı tam olarak yerine getirirsek, gelişkin kapitalist ülkelerin 1985'deki emek üretkenliği seviyesine, yeni binyılın başlangıcında erişeceğiz."

Bu belirlemeye göre "Batı"nın mevcut düzenini temelden sarsacak köklü altüstler meydana gelmediği takdirde -ki böylesinin belirtileri yok şimdilik- her iki sistem bugünden tahmin edemeyeceğimiz uzunca bir süre birlikte varlığını sürdürecekler demektir. Oysa "uygarlık krizi" akutlaşmıştır ve akutlaşmaya da devam etmektedir. Bu durumda "uygarlık krizi"nden çıkmanın kalıcı çözümünü kapitalizmin yok olmasına bağlamak, "tezler"i hazırlayanlar için de "realist" görülmeyebilir...

"Uygarlık krizi"ni oluşturan global tehlikelerin ortadan kaldırılmasında hangi yolun "realist" olup hangisinin olmadığını tartışmadan önce sorunun nazari planda kısaca irdelenmesi daha yerinde olur.

Tezler'de nükleer savaş tehlikesine ilişkin olarak şöyle bir tespit yapılıyor:

"...Global nükleer felaketin her gün kendini hissettirdiği günümüzde, **sağlam** bir barışın kurulmasını sosyalizmin 'kurulmasına' bağımlı kılmak düşünülemez."[8] (Siyahlar benim. A.K)

Görüldüğü gibi bu belirleme Marksizmin savaş ve barış sorununda kapitalizme ilişkin değerlendirmeleri açısından bir "yenilik"tir. Pek bilinir. Marksizme göre militarizm kapitalizmin türevidir ve onun ayrılmaz bir unsurudur. Kapitalizmin çıkışından günümüze kadarki tarihi, onun militarist karakterini açığa vuran sayısız örneklerle doludur. Üstelik bu militarizm sosyalizme karşı çok daha saldırgan bir tutuma bürünmüştür. Bunun en çarpıcı örneklerinden birisi, Beyaz Saray-Pentagon ikilisinin, SSCB'den gelen tüm çağrılara rağmen, nükleer silahı ilk kullananın ABD olmayacağı yolunda bir açıklamaya kesinlikle yanaşmamasıdır. Bunun anlamı açıktır. Emperyalizm, sosyalizmi nükleer silahla tehdit edip, gerektiğinde istediği tavizleri koparma imkânını terketmeye asla yanaşmamaktadır. Üstelik tüm dünya gibi emperyalist metropoller de, Sovyetler Birliği'nin nükleer olsun olmasın herhangi bir savaş istemediğini, barış konusunda sonuna kadar samimi olduğunu bildikleri halde militarist politikalarda ısrar etmektedirler. Bunun bir tek izahı vardır: Kapitalizm hem kendi varlığını korumasının, hem de sosyalizmi geriletmenin -fırsatı düştüğünde yeryüzünden silmenin- yolunu militarist politikalarda görmektedir. Öyle ki, bir nükleer savaşta kapitalizmin kendisinin de ortadan silineceği tehlikesi bile, emperyalist politikanın yürütücülerinin nükleer silahlardan arındırılmış bir dünyayı hayal etmelerini mümkün kılmamaktadır.

Bu durumda nükleer savaş kader mi? Elbette değil. Çünkü dünya nüfusunun ezici çoğunluğu nükleer savaşa karşıdır. Bizzat emperyalist metropollerin halkları nükleer bir savaşı asla istememektedirler. Ve şayet kalıcı bir barışın sağlanması yolunda nükleer silahların topyekûn imhası - ki bana göre emperyalizmin atom gücünden tümüyle vazgeçmesi küçük bir ihtimaldir - son derece önemli bir dönemeç olacak ise, bu ancak ve ancak dünya barış güçlerinin kararlı ve sabırlı mücadelesiyle, bu mücadeleye "Batı"nın yığınlarının inançlı bir şekilde seferber olmalarıyla gerçekleşebilecektir.

Kaldı ki nükleer silahlardan arındırılmış bir dünya dahi, emperyalizm varlığını koruduğu sürece barış açısından tekin değildir. Burjuvazi iktidarda kaldıkça metropol devletler, konvansiyonel silahlarla donanmış orduları beslemeye devam edeceklerdir. Bu güçlü savaş mekanizmaları, uluslararası politikadan şiddetin uzaklaştırılması için ne kadar çaba sarfedilirse edilsin, potansiyel olarak barışın üzerinde asılı Demokles kılıcı işlevini yerine getirirler. Ve bu potansiyelin, örneğin emperyalizme bağımlı bir kısım ülkelerde ilerici hareketlerin bastırılmasında - hele bu hareketler ülkelerinin emperyalizme olan bağımlılık ilişkilerini ortadan kaldırmaya yetenekli bir düzeye erişmişlerse - devreye sokulmayacağının hiçbir garantisi yoktur. ABD'nin Grenada'yı işgali, ya da Nikaragua'daki ilerici iktidarın silahla safdışı edilmesi politikası, emperyalist devletlerin barış için devamlı bir tehlike oluşturacaklarının tipik örnekleridir. Kuşkusuz emperyalist mihrakların uluslararası politikada hemen silaha başvurmaları kolay değildir ve barış mücadelesi geliştikçe, özellikle metropol ülkelerin halkları barışçı politikalara ağırlıklarını daha fazla koydukları ölçüde, emperyalist orduların müdahale ihtimalleri daha azalacaktır. Ancak bu kadarı dünyada "**sağlam**" bir barışın kurulmasına yetmez. İnsanoğlunun binlerce yıllık tarihinin defalarca kanıtladığı gibi eski düzenin sahipleri kendi hükümranlıklarını azıcık da olsa tehlikede gördükleri an silaha başvurmakta asla tereddüt etmezler. Ve eski düzen dünyada ağır bastığı sürece de emperyalist metropoller silahla müdahale gücünü ve cüretini muhafaza ederler. Dolayısıyla **sağlam** bir barışın başlıca garantisi, militarizmsiz yaşaması mümkün olmayan kapitalizmin, ağır basan dünya sistemi olmaktan çıkarılmasıdır. Bir başka deyişle, sağlam bir barış için dünyanın baştan aşağı sosyalistleşmesi zorunlu olmasa bile, sosyalist sosyoekonomik formasyonun kapitalizme dünya çapında ağır basması şarttır.

Sosyalizm ile kapitalizm arasındaki çelişkinin antagonistliği, proletarya ile burjuvazinin arasındaki çelişkinin antagonistliğinden kaynaklanır. Bu antagonizma Marksizmi Marksizm yapan başlıca temel taşlarından birisidir.

Burada sosyalist sistemin yarışma sonucu kapitalizme galebe çalmasıyla böylesi bir duruma varılacağını kastetmiyorum. Zaten bunu imkânlı da görmüyorum. Bu geçişin nasıl somutlanacağını da şimdiden kestirmek mümkün değil. Ancak geçiş gerçekleşecekse, bir noktadan sonra dünyada ağır basan sosyalizm olacaktır demektir. Böylesi bir aşamaya gelindiğinde sosyalizmin dünya çapında sağlamış olacağı maddi-manevi üstünlük ve dünyanın geleceğinin sosyalizmde olduğunun geniş kabul görmesi sayesinde, hâlâ varlığını sürdüren kapitalist devletlerin silaha başvurmaları ihtimali son ▶▶

derece zayıflar. Çünkü bu durumda silahlı müdahale buna tevessül edenin intiharı anlamına gelir.

Tabii bütün bunlar, dünya sistemi olarak kapitalizmin yerini sosyalizmin alacağı, kapitalizmin er ya da geç yeryüzünden silineceği varsayımı doğru ise böyledir. Yok, yazının başlangıç bölümünde değinildiği gibi, **Tezler** dünyanın geleceğini böyle varsaymayı sorguluyorsa ve "İlerlemenin çok varyantlı olduğu ortaya çıkıyor. Çeşitli formasyonların işbirliği ve barışçı yolla değişikliğin doğurabileceği sonuçlar önceden tek biçimde belirlenmiş bulunmuyor (...) Dünyanın giderek artan karşılıklı bağımlılığı onun çok - çeşitliliğinin silinmesine değil, daha da güçlenmesine yol açıyor."[9] diyorsa o zaman durum değişir. Çünkü böylesi bir varsayım, yani kapitalist sosyoekonomik formasyonla sosyalist sosyoekonomik formasyonun, artan karşılıklı bağımlılık içinde, birlikte varolacakları ve birbirlerinden etkilenerek evrimleşecekleri öngörüsü ister istemez kendi "rasyonel"ini de arkasından getirir:

"Toplumsal sistemler olarak sosyalizm ve kapitalizm, uzun süre başlıca **antagonist gelişme mekanizması diye** adlandırabilecek bir şeyle birbirlerine bağlıydılar." "...Ama, bu antagonist mekanizma nükleer çağ öncesinde oluşmuş ve etkide bulunmuştur."... "Karşılıklı bağımlı, bütünsel ve patlamaya hazır bir dünyada, 'sizin için ne kadar kötüyse, bizim için o kadar iyidir' ilkesi artık geçerli değildir. Dünyanın ilerlemesinin yeni formülünün en önemli özelliklerinden biri, taraflardan birisinin ilerlemesinin onun karşıtının yıkımını, bu karşıtın tarihsel yok oluşa sürüklenmesini gerektirdiği değil, kendi ideolojik ve sosyal anlayışlarını uluslararası ilişkiler alanına taşımayarak, barış içinde birlikte yaşama becerisini gerektiği gerçeğidir."[10]

Kapitalizmle sosyalizmin karşılıklı bağımlılık ilişkileri içinde birbirlerinden etkilenerek sürgit birlikte varolmaları ve dünyanın geleceğini bu "çok çeşitlilik" içinde belirlemeleri öngörüsü, kaçınılmaz olarak, bu sosyoekonomik formasyonlar arasındaki antagonist çelişkinin günümüzde artık geçerli olmadığı argümanını da beraberinde getirmektedir.

Biliniyor, sosyalizm ile kapitalizm arasındaki çelişkinin antagonistliği, proletarya ile burjuvazinin arasındaki çelişkinin antagonistliğinden kaynaklanır. Bu antagonizma ise Marksizmi Marksizm yapan başlıca temel taşlarından birisidir ve Marx'ın ünlü "**Kapitalist gelişmenin genel kanunu**"nda ifadesini bulur.

Marksizm kuşkusuz kara kaplı kitap değildir. Ve Marx'ın vazettiği kanunlar olup bitenlerin ışığında yeniden gözden geçirilebilinir. Ne ki, **Kapitalist gelişmenin genel kanunu** Marksizm'in öylesine bir temel taşıdır ki, şayet bu kanun geçerli değilse, Marksizm'in de bir bütün olarak -artı değer kanunundan diyalektiğine kadar- sorgulanması gerekir. Ben Marksizmin böylesini hakettiği kanısında değilim.

Tezlere hakım olan, **iki sistemin karşılıklı bağımlılığı bazında farklı bir toplumsal ilerleme modeli** teması, bence bu iki sistemin performanslarının kıyaslanması ve kıyasın görülebilen bir perspektif için açımlanmasından kaynaklanıyor. Varolan sosyalizmin, 70 küsur yıldır, "köhnemiş" kapitalizme bir türlü gelebe çalamamış olması ve görülebilir bir gelecekte de, en azından ekonomik temelde gelişkin kapitalizmin üstünlüğünü korumaya devam edeceği öngörüsü, bir dünya sistemi olarak kapitalizmin yerini sosyalizmin alacağı varsayımının sorgulanmasına yol açıyor. Bu yaklaşıma göre çağımız dünyasında iki sistem, kapitalizm ve sosyalizm yarışıyorlar; sonucu bu yarış, ve bu yarış boyunca ortaya çıkacak yeni ilişkiler belirleyecek.

1917'den bu yana çağımızda iki sistemin yarıştığı doğru. Ancak bu yarışta kapitalizm şimdilik çok avantajlı. Çünkü o tekâmül etmiş, tüm imkânlarıyla donanmış, dünyaya egemen olmuş ve damgasını vurmuş bir dünya sistemi. Oysa sosyalizm henüz çocukluk çağında, gelişkinlik seviyesinin bir hayli aşağısında ve bu anlamda henüz bir dünya sistemi değil.

Biliyoruz, 1917 öncesi Marksistlerin yaygın beklentisi sosyalist devrimin en azından tüm Avrupa'yı saracağı idi. Bu gerçekleşmedi ve sosyalizmin tek ülkede kurulması zorunluluğuyla karşı karşıya kalındı. Üstelik de, sosyalizme geçilen ülkeden ekonomik bakımdan katbe kat güçlü emperyalist metropollerin kuşatılması altında oldu bu. Bugün sosyalizm çok ülkeli oldu ama aynı güçlü kuşatma sürüyor. Dolayısıyla da mevcut sosyalizm Marx'ın öngördüğü, **kapitalizmin yerini alan dünya sistemi** olmadı. Yapılamadığı için değil, bu tür bir geçiş sürecinde **olamayacağı** için olmadı.

Geldiğim bu noktada konuyu, bu yazı kapsamında sürdürmek, yazının hacmi açısından mümkün değil. Bir dünya sistemi olmak demek, sistem olarak dünyada ağır basmak, varolduğu döneme damgasını vurmak demektir. İki dünya sisteminin sürgit birarada varolmaları "dünya sistemi" kavramıyla bağdaşmaz. Kapitalizm dünya sistemi olarak varlığını daima koruyacak ise bunun somutu, sosyalizm hiçbir zaman dünya sistemi olmayacaktır demektir. Ben sosyalizmden bu kadar umutsuz değilim.

Ben umutsuz değilsem, Ekim Devrimi çocuklarının sosyalizmden umutsuz olmaya hiç mi hiç hakları yoktur. Ekim Devrimi'nin ve onu izleyen sosyalist uygulamaların yarattığı impuls, hiç kuşku duymuyorum ki dünyamızı, sosyalist bir gelecek açısından çok daha olgun ve elverişli şartlara getirdi. Evet, sosyalizm kapitalizmi dünya çapında hâlâ domine edemedi. Görünen perspektifte de kapitalizm başı çekecek gibi gözüküyor. Ben buna üzülmüyorum; başarılanları düşünüyorum da, bu kadarı bile bana **mucize** gibi geliyor.

İlginç ve son derece heyecan verici bir **geçiş dönemi** yaşıyoruz. Bu "geçiş dönemi"nin nasıl bir yol izlediğini, hangi iniş çıkışlara gebe olduğunu hepten kestirmemiz mümkün değil. Görüyoruz ki, kapitalizm hâlâ daha güçlü, sosyalizm ise **yaşanan** geçiş sürecinin yolaçtığı handikaplarla da uğraşmak zorunda. Ama er ya da geç dünya sosyalistleşecek; çünkü sömürüye dayanan bir düzenin ilelebet payidar olduğu görülmüş değildir.

Bu doğruysa Marksistlere düşen, dünyanın kapitalizmden sosyalizme geçiş sürecini olabildiğince kısaltmaktır. Bunun da yolu, kapitalist kampta yer alan ülkeler devrimcilerin -bu arada bizlerin- **kendi ülkelerinde** sınıf mücadelesine hız vermelerinden, **kendi ülkelerinin** devrimini gerçekleştirecek hedefler gütmelerinden geçiyor. Evet, nükleer silahlanma, ekolojik bozulma, gelişmekte olan ülkelerin dramı vb. global problemlere çözüm bulunması için, daha bugünden dünya çapında işbirliği ve mücadele hayati önem taşıyor. Ama insanlığın bu tehlikelerden hepten kurtulmasının da garantisi, hiç kuşku duyulmasın ki sosyalizmin bir dünya sistemi olarak kapitalizmin yerini almasıdır. ■

Nükleer silahlanma, ekolojik bozulma, gelişmekte olan ülkelerin dramı gibi global problemlere çözüm bulunması için, daha bugünden dünya çapında işbirliği ve mücadele hayati önem taşıyor. Ama insanlığın bu tehlikelerden hepten kurtulmasının da garantisi, hiç kuşku duyulmasın ki sosyalizmin bir dünya sistemi olarak kapitalizmin yerini almasıdır.

▶ *DİPNOTLAR*

(1), (2), (3), (4), (5), (6), (8), (9), (10) Yeni Açılım, Ağustos 88, (s. 35-43)

(7) World Marxist Review, March 1988, s.115

▶ "Yeni Politik Kültür" kavramı sosyalizm dünyasında, yani hem sosyalist ülkelerde hem muhalefetteki işçi sınıfı partilerinde yoğun olarak tartışılıyor. Tartışmacılardan bazıları bu kavramı sınıf mücadelesinin yerine ikame etmeye çalışırken aynı zamanda yaygın bir tepkiye neden oluyorlar. Yurdumuz basınında ise genellikle bu tepkilere yer verilmiyor. Amerikan Komünist Partisi Genel Sekreterinin yazısını çevirirken amacımız bu önemli eksikliği ortadan kaldırmaktı.

Dünya halkının büyük çoğunluğunu saran nükleer çatışma korkusu ve değerli gezegenimizde insanlığı korumaktaki kararlılığı bütün sorunların ele alındığı çerçeveye yeni bir boyut katıyor. İnsanlık için seçim, abartmasız, "Olmak veya olmamak"tır. Birbirine bağlı, iç içe geçen, çakışan hatta birbirleriyle çelişen yeni gelişmeler, günümüzün yakıcı sorunlarını büyük ölçüde karmaşık bir hale getiriyor.

Yaklaşık yüz yıl önce Karl Marx, "Günümüzde her şey karşıtına gebe gibi görünüyor"[1] demişti.

Eğer bu sözler Marx'ın zamanında doğruysa, günümüzde kat kat doğrudur.

Doğrudur, çünkü günümüzde tüm gelişmeler köklü, niteliksel bir değişim noktasına varmıştır. Nesnel koşulların patlayacak duruma geldiği ve böylece içinde çok daha büyük kendiliğinden bir güç taşıdığı bir anı yaşıyoruz. Günümüzde çözmemiz gereken sorun, insanın ilerleyişini etkileyecek bu büyük gücün nasıl dizginleneceği ve kullanılacağıdır.

Yeni ve gelişmekte olan nedir?

Marx'ın sözleri bugün daha da doğrudur çünkü yeni ve gelişmekte olan, yeni ve daha yüksek bir boyut kazanmaktadır. İster doğa bilimlerinde, ister toplum bilimlerinde, isterse siyaset, ideoloji ve kültürde olsun önde gelen güç, yeni ve gelişmekte olanla uyumlu olmak demektir. **Yeni** olmadan eski, bayatlar, kalıplaşır. Günümüze de, geleceğe de yön veren **yeni**'dir.

Günümüzde yeni, daha karmaşık, daha çetrefildir. Friedrich Engels bu durumu şöyle özetliyordu: "Eşyayı hareketsiz, cansız, her biri kendi başına birbirinin ardı sıra ve yanyana düşünecek olduğumuzda aralarında hiçbir çelişkiye rastlamayız...

"Ne zaman ki, eşyayı, hareketi, değişimi, canlılığı, birbiriyle karşılıklı etkileşimi içinde düşünürüz, o zaman durum tamamen değişir; çelişkilerle karşılaşırız. Hareketin kendisi bir çelişkidir... bir varlık her an hem kendisi hem de bir başkasıdır."[2]

Her an hem "kendisi" hem de "başka bir şey" olmak genelde hareketin temel yasasıdır. Ayrıca, ekonomik, politik ve ideolojik, kısaca tüm gelişmelerin incelenmesine kılavuzluk eden bir ilkedir.

Yeni olan "başka bir şey" boşlukta doğmaz. O, olmakta olanın ve olmuş olanın daha da gelişmesidir. Doğada olduğu gibi politik ve ideolojik alanda da "kendisi olmayı", "başka bir şey olmak"tan ayırmayı denemek, politik ve ideolojik anlamda yalpalamaları beraberinde getirir. Taktik görev, bu olguların, sürmekte olan bir sürecin özgüllükleri olarak nasıl ele alınacağıdır.

Sarsıcı değişikliklerin olduğu anlarda yeni ve gelişmekte olana açık olmak, "başka bir şey"in

KORUYACAĞIMIZ DÜNYA YAŞAMAYA DEĞER OLMALI

Aç ve açıktakilerin, ırkçı baskıların ve yeni sömürgeciliğin kurbanlarının kafasında insan neslini koruma düşüncesi, kendi yaşamlarını daha çok yaşamaya değer yapan mücadelelerle birleştirilirse anlam kazanacaktır.

ne olabileceğini önceden kestirmek belirleyici bir öneme sahiptir. Yeniyi ele alırken cesur ve deneyci bir yaklaşım göstermek gerekir.

Ancak yeniyi düşünürken -özellikle de siyaset arenasında- akıldan çıkarılmaması gereken bir nokta, tarihte Marksizm-Leninizm bilimini revize etmek için girişilen oportünist çabaların ve sömürücü sınıfın baskıları karşısındaki teslimiyetçi politika ve eylemlerin, "yeni" üzerine görüşlerle haklı çıkarılmaya çalışıldığıdır.

Sınıf mücadelesinin çevresinden dolanma çabaları

İşçi sınıfı hareketinin tarihi boyunca, "yeni bir şey" kavramları hep sınıf mücadelesi kavramının çevresinden dolanmak, onu örtbas etmek ya da saf dışı bırakmak için kullanılmıştır.

Sınıf mücadelesi düşüncesini saf dışı bırakmak için, kapitalist sınıfın kendisine özgü doğasının şu veya bu şekilde değişmekte olduğunu, azami kâr elde etme hırsından vazgeçmeye başladığını kabul etmek gerekir. Sınıf mücadelesi düşüncesini saf dışı bırakmak için, kapitalist gelişimin temel yasalarının da şöyle ya da böyle nasıl değişmiş olduğu açıklanmalıdır. Bu ise mümkün değildir.

Kapitalizm çeşitli aşamalardan geçti: Tekelcilik, emperyalizm ve devlet tekelci kapitalizmi. Fakat değişimlerin tümü kapitalizmin asıl doğası ile uyum içinde oldu; değişimler, yeni koşullar altında kapitalizmin doğasını hep korudu. ABD kapitalizmi, Hitler faşizmine karşı savaşa katıldı. Ancak bir an bile asıl doğasını - sömürü, baskı ve azami şirket kârları hırsını- yitirmedi.

Savaş için üretim zaten en kârlı işti. ABD emperyalizmi silahlı mücadeleye katıldı, ancak anti-faşist ittifakı savaş sonrası "Amerikan çağı"nı hazırlamak ve egemenliği ele geçirmek için kullandı.

Kapitalizmin temel yasaları, kapitalist sistemin kendi doğasının özünü değiştirmesine elvermez. Evet, kapitalizm bazen daha değişik davranmaya zorlanmıştır, ama bu başka bir şey olmak üzere metamorfoz geçirdiği anlamına gelmez. Nesnel unsurlar ve sınıf güçleri dengesindeki değişiklikler kapitalizmi farklı tepkilere, taktik değiştirmeye zorlar. Ancak sınıf sömürüsü ve sınıf mücadelesi yasalarına dayanan asıl kendine özgü doğası değişmeden kalır.

Günümüz dünyasında kapitalizm, sosyalist dünyanın varlığını hesaba katmak zorundadır. Uyum sağlamaya, diplomatik ve ticari ilişkiler kurmaya mecburdur. Sosyalizmle yarışmak zorundadır ve sosyalist ülkelerin askeri gücünü hesaba katmalıdır. Ancak kapitalizmin bu ayarlamaları birer manevradır. Hiçbir zaman sınıf hedeflerinden vazgeçmez ve bu da sınıf mücadelesini kaçınılmaz kılar.

Kapitalizm üzerine yanlış hükümler

Kapitalizmin doğasının değişmekte olduğu üzerine her düşünce, kendiliğindenliğe dayanma ve sınıf işbirliği politikaları dahil, yanlış hükümlere vardırır. Bu tip kavramlar, kapitalizmdeki değişikliklerin onu, insanlığın gereksinimlerine daha çok cevap veren bir konuma getirdiği görüşleriyle bağlantılıdır.

Kapitalizm var oldukça, yeni, asla sınıf gerçekliğinin dışında gelişemeyecektir. Yeni, kendi başına varolamayacağı gibi, sınıf sömürüsü sisteminin ve uyuşmaz sınıf antagonizmalarının çevresinden dolanamayacaktır. Yeni, daima sınıf mücadelesinin genel arenasında gelişmek durumundadır.

Komünist Manifesto meseleyi açıkça dile getirmiştir: "Şimdiye kadar varolan tüm toplumların yazılı tarihi, sınıf mücadeleleri tarihidir."[3]

O zamandan bu yana yaşam değişti. Sosyalizm, dünya gerçekliğinin bir parçasıdır. Güneş, son sömürgeci imparatorluklar üzerinde batmaktadır. Üretim sürecine yüksek teknoloji egemen olmuştur. Ancak yazılmakta olan tarihin ağırlık merkezi hâlâ sınıf mücadelesidir.

Bu doğrular, gerçek dünyadaki hareket yasalarının yansımalarıdır. Tartışma götürmezler. Herhangi bir kişinin öznel gerçek kavramına uyması için değiştirilemezler.

Sınıf mücadelesinin kapitalizmin doğasının başlıca özü olduğu şeklindeki nesnel gerçeğin çerçevesinden dolanma, onu gözardı etme ya da ondan vazgeçme girişimleri, oportünizm yoluna girmek demektir. Başka çelişkiler de vardır. Ama sınıf mücadelesi asıl, uyuşmaz çelişkiyi yansıtır. Oportünizm, işçi sınıfı yandaşlığının yadsınması, onun yerine sınıf işbirliği ve sınıf ortaklığı kavramlarının konmasıdır. Oportünizm, sınıf mücadelesini ve tarihin işçi sınıfına verdiği özel ileri görevi ön plana çıkaran nesnel yasaların yadsınmasıdır.

Global sorunlarda yeni düşünce

Bugün dünya, ulusal ve sınıfsal sınırları aşan yeni, son derece ciddi evrensel sorunlar karşısındadır. Kara, hava ve su kirlenmesi, ozon tabakasının delinmesi, yoksulluk, kıtlık, hastalıklar ve elbette tüm canlıların korunması ve nükleer bir çatışmanın önlenmesi, böyle sorunlardır ve tarihsel zorunluluk haline gelmişlerdir. Bunlar, insan neslinin gündemindeki yeni maddelerdir ve çözüm beklemektedirler. Nitel olarak yenidirler, çünkü tüm sorunların en temeli ile ilgilidirler: Sevgili dünyamız canlıların evi olmayı sürdürecek midir, yoksa patlamalarla stratosferde ilelebet asılı kalacak bir nükleer kül yığınına mı dönüşecektir?

Bu evrensel sorunlar için yeni bir düşünceye ihtiyaç vardır. Çünkü bunlar tüm halklara, uluslara ve sınıflara meydan okumaktadır. Yumuşama ve barış içinde bir arada yaşama kavramlarına yeni bir boyut kazandırmışlardır.

Yeni olan bir şey de, bu ciddi evrensel sorunlara çözüm arayan güçlerin dünya siyaset sahnesinde giderek önem kazanan yeni bir unsur oldukları gerçeğidir. İnsan neslini yok olmaktan kurtarmak konusunda herkesi ilgilendiren kitlesel bir kaygı var. İnsanlığın ilerleme mücadelesi genelinde bu güçler, yeni ve önemli bir kitle tabanı haline gelmişlerdir. Bu yeni gelişmeler, politik öncelikler, taktik ve stratejik kavramlar hakkında bazı önemli sorular ortaya atmaktadır.

Bu değişiklikler bazı yeni çelişkiler doğurmuştur. Sorun, komünistlerin, işçi sınıfı ve ilerici hareketlerin, ulusal ve sınıfsal sınırların ötesinde etkisi olan ve tüm canlıların yaşamına -en azından bu gezegende- son verme potansiyeli taşıyan bu yeni unsurları ve çelişkileri nasıl ele alacağıdır.

Ana sorunlar şunlardır:

▶Daha iyi bir yaşam için girişilen tüm mücadeleler, bu arada sınıf mücadelesi ve ulusal kurtuluş mücadeleleri, insanlığı koruma mücadelesine bağımlı kılınmalı mıdır?

▶İnsanlığı koruma mücadelesindeki birliği zedelememeleri için bu mücadelelerin hızı kesilmeli midir?

▶Belli başlı sınıf mücadeleleri ile kurtuluş mücadelelerini yavaşlatma şeklindeki bu yaklaşım, kapitalist ve sosyalist toplumlar arası yeni barış içinde bir arada yaşama politikalarının özünü belirlemeli midir?

▶Ulusal kurtuluş, ekonomik ve politik özgürlük mücadeleleri, çokuluslu şirketlere karşı ve- ▶▶

Lenin hiçbir şeyi sınıf çıkarlarının üstünde görmedi. İkisi arasındaki diyalektik ilişkiyi açıkça kavradı. "İnsanlığın çıkarlarına öncelik" demek, işçi sınıfı ve sınıf mücadelesini arka plana itmekle eş anlamlıdır.

rilen mücadele ve genelde sınıf mücadelesi, tüm bunlar nükleer tehditten arındırılmış bir dünya için girişilen en geniş, tüm sınıfları kapsayan hareketlere engel mi oluşturuyorlar?

Yanıt, "Hayır"dır

Tüm bu sorulara yanıt "Hayır"dır. Böyle bir bağımlılık ne mümkün ne de gereklidir. Böylesi bir yaklaşım tüm mücadeleler için yıkıcı olacaktır. Mümkün değildir, çünkü kapitalizmin temeli, özü değişmemiştir. Gerekli değildir, çünkü ikisi arasındaki çelişkiler çözülmez değildir. Aslında günlük işlerde her ikisi içiçe geçmiştir.

Taktik sorunlar şunlardır:

▶Hareket, yaşam için gerekli, yiyecek, barınma, giyecek için mücadeleyi kapsamadığı takdirde, insanlar gezegenimizde yaşamın korunması için savaşacaklar mıdır?

▶Sendikalar, işçilerin geçinebilecekleri bir ücret mücadelesine önderlik etmedikleri takdirde, üyelerini nükleer silahların ortadan kaldırılması mücadelesine seferber edebilecekler midir?

Yanıt, "Hayır"dır. Aç ve açıkta olanların, ırkçı baskıların ve yeni sömürgeciliğin kurbanlarının kafasında insan neslini koruma düşüncesi ancak kendi yaşamlarını daha çok yaşamaya değer yapan mücadelelerle birleştirilirse bir anlam kazanacaktır.

Madalyonun öteki yüzünde ise dünya halkının büyük çoğunluğunun nükleer savaş tehlikesinden ciddi bir biçimde endişe duymaları vardır. Bu şekilde barış eylemlerine ilgi duymakta, katılmakta, seçim arenasına da çıkmaktadırlar. Halk, her ikisini -dünyayı korumayı ve onu daha yaşanılır bir hale getirmeyi- de gözönüne alan taktiklere ilgi göstermektedir. Günlük yaşamda ikisi arasında bir çelişki yoktur.

Daha iyi bir yaşam için girişilen tüm mücadeleler, bu arada sınıf mücadelesi ve ulusal kurtuluş mücadeleleri, insanlığı koruma mücadelesine bağımlı kılınmalı mıdır?

ABD, askeri saldırganlığını sürdürdükçe dünya hiçbir şekilde Nikaragua halkından silahlarını bırakmasını isteyemez veya Apartheid rejiminin acımasız ırkçı zulmü sürdükçe Güney Afrika'nın siyah halkından kurtuluş mücadelesine son vermelerini ya da İsrail'in canice işgal politikası sürdükçe Filistin halkının yurtları için mücadelelerini bırakmalarını bekleyemez.

Yine sendikalara saldırılar, işten atmalar ve işsizlikle, çokuluslu şirketlerin fabrika kapamalarıyla karşılaşan milyonlarca işçiden onurlu bir yaşam için verdikleri mücadeleyi veya aç ve açıkta olanlardan kapitalist aç gözlülüğe karşı mücadelelerini ya da ırkçılık kurbanlarından şirketlerin kâr hırsıyla desteklediği ırkçılığa karşı savaşı bırakmalarını istemek mümkün değildir.

Mümkün değildir; gerekli de değildir. Mümkün değildir, çünkü tekelci sermaye, hatta barış içinde bir arada yaşama ve nükleer silahlanma yarışına bir son verme düşüncesini destekleyen kapitalistler bile barışı destekleyen politikalarını sömürü ve azami kâr politikalarına karıştırmazlar. Böylece, sınıf mücadelesi sürer.

Nükleer silahlanma yarışına son vermekten söz eden, ancak nükleer silah üretimini de kapsayan askeri iş sözleşmeleri yaparak büyük paralar vuran şirket yöneticileri vardır.

Kapitalizmin insanlığı nükleer tehdidin eşiğinden çevirmek gibi herkesi ilgilendiren bir çıkar için sömürüden ve kârdan vazgeçtiği tek bir örnek yoktur.

Sınıf mücadelesi içindeki işçiler için, emperyalist baskıların kurbanları için, sınıf mücadelesine katılmak salt öznel ve soyut bir sorun değildir. Tekelci düzenin ve emperyalizmin kurbanlarını savaşmaya zorlayan sömürü ve baskının doğurduğu koşullardır.

Kapitalizm ve kapitalist ülkeler geri çekilmeye ve manevra yapmaya zorlanabilirler. Bu çok önemlidir. Orta Menzilli Nükleer Silahlar (INF) Anlaşması böylesi önemli bir geri çekilme, nükleer silahların azaltılmasına ve hatta yok edilmesine yönelik bir adımdı. Reagan yönetimi buna çok isteksiz bir şekilde katıldı. Açıkçası anlaşma masasına oturmaya ve zirveye mecbur oldu.

Ne var ki anlaşmayı imzalamak Reagan yönetiminin veya ABD tekelci sermayesininin hakim politikalarını değiştirmez. ABD kökenli çok uluslu şirketler azami kâr politikalarını sosyalist olmayan dünyada sürdürmektedirler.

Kimileri soruyor: Sınıf sınırlarını aşan ölüm-kalım sorunlarıyla ilgili mücadeleler ideolojik alandaki mücadeleyi nasıl etkiler?

Lenin, büyük bilgeliğiyle yanıt vermektedir.

"Seçilebilecek iki şey var: Burjuva ideolojisi ya da sosyalist ideoloji. Bir orta yol yoktur. Çünkü insanlık "üçüncü" bir ideoloji yaratmamıştır. Ayrıca sınıf antagonizmalarıyla parçalanmış bir toplumda asla sınıf-dışı ya da sınıflarüstü bir ideoloji olamaz. Dolayısıyla, herhangi bir şekilde sosyalist ideolojiyi küçümsemek, en ufak bir şekilde ona sırt çevirmek burjuva ideolojisini güçlendirmek demektir."[4]

Lenin, zamanında haklıydı ve bugün de hedefi buluyor. Burjuva ideologları taktiklerini değiştirirler, ancak temel amaç ve hedefleri aynı kalır. Bazen kedi gibi mırıldanır, dişlerini pek göstermezler. Cepheden hücumlarını yumuşatır, yandan, daha sinsi saldırırlar. Ama burjuva ideolojisi hakkındaki temel gerçek, tekelci sermayenin kendi bencil sınıf çıkarları doğrultusundan şaşmadığı ve gerçekte de şaşamayacağıdır.

Gerçeğin çarpıtılması

Tüm insanlığın ve işçi sınıfının çıkarlarıyla tekelci şirketlerin çıkarları arasındaki çelişki, en temel çelişkidir. Bu gerçeği çarpıtmak, son zamanlardaki teorik yazılarda görüldüğü gibi başka alanlarda da çarpıtmalara yol açıyor:

"Olumsuz bir tepkinin gelebileceğini düşünüyorum... Özellikle de sınıf mücadelesine fetişist bir gözle bakmayı sürdürenlerden... Halbuki hepimizin bildiği gibi, Lenin, bir bütün olarak toplumsal ilerlemenin çıkarlarını, proletaryanın sınıf çıkarlarının üstünde görmüştür. Bugün tüm dünyanın içinde bulunduğu durum insanlığın çıkarlarına açık bir biçimde öncelik vermeyi gerektirmektedir. Yeni düşünce tarzımızın özü buradadır."[5]

Sorun şudur: Tekelci şirketlerin zalimane sömürü ve baskılarını sürdürmelerine izin verip, ezilenler bahasına tüm insanlığın çıkarına öncelik tanımalı mıdır? Yeni düşünce tarzı, bu değildir.

Lenin hiçbir zaman toplumsal ilerlemenin çıkarlarını işçi sınıfı çıkarlarının karşısına koymamıştır. Toplumsal ilerlemenin çıkarlarını artan bir şekilde proletaryanın kaderine bağımlı görmüştür. Lenin hiçbir şeyi sınıf çıkarlarının üstünde görmemiştir. İkisi arasındaki diyalektik ilişkiyi açıkça kavramıştır. "İnsanlığın çıkarlarına öncelik" demek, işçi sınıfı ve sınıf mücadelesini arka plana itmekle eş anlamlıdır.

Aynı yolda yürüyen Aleksandır Bovin son kitapçığında şöyle diyor: "Fakat siyasi olarak kapitalizmin var olmaya hakkı vardır. Ve biz bu hakkı tanıyoruz."[6]

Bovin, belki tanıyabilir bu hakkı ona. Ancak tarih, adalet, insanlık çıkarları ve sınıf mücadelesi asla tanımaz.

Bir adım daha atan bir başkasının, Dmitri Likhaçev'in iddiası şöyle: "Doğada her şeyin düzeni, milyonlarca yıldır işleyen olağanüstü bir zekânın varlığını kuşku bırakmayacak şekilde kanıtlamaktadır...

"Sanıyorum bir çok insan böyle bir aklın var olduğu sonucunu çıkarmaktadır."[7]

Sözcüklerin evrensel olarak kabul edilen anlamları vardır. "Olağanüstü zekâ" ve "akıl" gibi doğaya atfedilen sözcükleri yanlış anlamaya imkân yoktur. Bu düşünceler ya sözcüklerle sorumsuzca oynamakta ya da insanın ve doğanın üzerinde yer alan, mistik, doğaüstü veya yüce bir varlığa gerçek bir inancı yansıtmaktadırlar. Bilimden sapmanın başka bir örneği aynı makaleden şu bölüm: "...aydınlara özgü ahlaki özellikler yalnızca bir yetişme ve eğitim sorunu değil, aynı zamanda bir soyaçekim sorunudur."[8]

Bu tehlikeli bir şekilde "üstün ırk" kavramına yaklaşıyor ve en azından aşırı bir aydın elitçiliğini dile getiriyor. İnsanlar kültürlü doğmaz. Bir yetişme ve eğitim süreci sonunda öyle olurlar.

Sınıf mücadelesine sıkıca bağlı olmak

Fırtınada kalan bir asma köprü rüzgârda sallanır ama çökmez. Çünkü çelik kabloları ayaklara sıkıca bağlanmıştır. Kablolar esnektir çünkü sıkıca bağlıdır. Politikada partiler ve hareketler esnek taktikler güdebilmeli ve gütmeli, yeniyi, gerçekten kopmaktan korkmadan deneyebilmeli ve denemeli. Yeter ki "kablolar" Marksizm - Leninizmin esaslarına, sınıf mücadelesinin esaslarına sıkıca bağlı kalsın.

Parti ve hareketler, tekelci sermayenin insanlık çıkarı ya da insancıl olma gibi düşüncelerle ikna olmayacağı şeklindeki evrensel ve her zaman geçerli gerçeğe sıkıca bağlı kalarak esnek taktikler gütmelidirler. Tekelci sermaye, ancak azami baskı ile, güçler dengesiyle ve şirket çıkarları ile insanlık çıkarlarının bir an için çakışmasıyla harekete geçirilebilir.

Her iki unsur da -yeni güçler dengesi ve paralel çıkarlar- insanlığı nükleer bir sondan kurtarma mücadelesinde vardır. Bunu anlamak önemlidir ve kitle mücadelesindeki taktikleri belirlemenin en önemli unsurlarından biridir.

İnsanlığı koruma ile yaşamaya değer bir dünya mücadelesi arasındaki çelişki, bu mücadeleler şiddete başvurmadan sürdürüldükçe ve süreç daha evrimci bir karakter taşıdıkça o kadar keskin değildir.

Fakat tarih de şahittir ki, bütün mücadeleler barışçı bir yol izlemiyor. Şiddet sömürücülerin, ezenlerin aracıdır. Onlar, etkinliklerini, güçlerini yitirince, demagoji ve yalanla artık yönetemeyecek hale gelince, işçi sınıfı ve halka karşı şiddet kullanırlar.

Lenin şöyle demişti: "Ne zaman ki, işçi sınıfı üzerinde burjuva ideolojisinin etkisi azalır, zayıflar, içi boşalır, o zaman burjuvazi her yerde ve her zaman en pervasız yalanlara ve karalamalara sarılır."[9] Bu da başarılı olmazsa, şiddet kullanır, kaba kuvvete başvurur. O takdirde işçi sınıfı ve halkın iki seçeneği kalır: Ya şiddete karşı kendisini korumak ya da elini kolunu bağlayıp teslim olmak.

Nikaragua halkı şiddet istemiyor. Barışın öz-

lemini çekiyor. Ancak özgürlüğü de kapsayan bir barış için silahlarını bırakacaktır. Egemenliğini ve devrimini sahte ve geçici bir barış için terketmeyecektir.

ABD emperyalizmi Nikaragua'nın seçilmiş hükümetini devirme politikasından vazgeçmedikçe, halkın silahlanmak ve savaşmaktan başka seçeneği yoktur. Aynı şekilde Güney Afrika'daki faşist ırkçı azınlık siyah çoğunluğu şiddet kullanarak ezdikçe ve sömürdükçe ezilenlerin savaşmaktan başka seçeneği yoktur. İsrail işgali ve barbarlık sürdükçe, Filistin ayaklanması sürecek ve yayılacaktır.

Kurtuluş hareketleri insanlığı koruma mücadelesi için herhangi bir şekilde engel teşkil etmeyeceklerdir. "Silahsızlanma ve Gelişme" kavramı bunu açıkça gösteriyor. Anlamı çok basittir: Silahsızlanma için mücadele askeri bütçelerin kısılmasına ve buradan tasarruf edilen fonların barışçı amaçlar için ve yaşamın niteliğini geliştirmek için kullanılmasına doğrudan bağlıdır. Ancak, kapitalist dünyada, mücadele olmazsa, tasarruf edilen para en zenginlerin kasalarına akacaktır.

Gerçek şu ki, insanlar daha yaşanılası bir dünya mücadelesine ne kadar çok katılırlarsa, insanlığı yok olmaktan kurtarma mücadelesinde de o kadar iyi savaşırlar. Görev, insanlığın ilerlemesi ve korunması için yenilmez bir savaşan güç haline gelebilecek mücadele birliğinin taktiklerini belirlemektir.

Tüm ilerici önder güçler için görev, en büyük paydaları birleştirecek kavramları ve biçimleri bulmaktır. Sınıflar ve sınıf ilişkileri nasıl değişirse değişsin, sömürenler ve sömürülenler oldukça daima ikisi arasında sınıf mücadelesi olacaktır. Bu bilimsel bir yasadır.

Emperyalist güçler, emperyalist yağmacılar ve sömürgenler -Afrika'da, Asya'da, Orta ve Güney Amerika'daki gibi- oldukça, onlara karşı antiemperyalist mücadele sürecektir. Bu bir yasadır.

Barış içinde bir dünya, nükleer yokoluş korkusundan arınmış bir dünya yaratmak zorundayız; başarmamız gereken en zor görev, böyle bir dünya için mücadeleyi, sınıf mücadelesi, ulusal kurtuluş mücadeleleri, emperyalizme, baskıya ve sömürüye karşı mücadele ile sıkı sıkıya birleştirmektir. ■

1- Karl Marx, Friedrich Engels, Collected Works, Cilt 14, s-655

2- Marxist-Leninist Philosophy, Progress Publishers, Moskova, 1987, s-50

3- Karl Marx, Friedrich Engels, Collected Works, Cilt 6, s-482

4- Marxist-Leninist Philosophy, Progress Publishers, Moskova, 1987, s-171

5- Likhaçev'in "Become a Citizen of the World" (Dünya Yurttaşı Olmak) makalesi üzerine Yevgeni Ambartsumov, WMR, Sayı 10, 1987, s-152

6- A.Bovin, The Imperative of the Nuclear Age, Moskova, 1986, s-39

7- Dmitri Likhaçev, "Become a Citizen of the World" WMR, Sayı 5, 1987, s-68

8- a.g.e., s-65

9- Marxist-Leninist Philosophy, Progress Publishers, Moskova, 1987, s-173

(WMR 5/88'den çevrilmiştir.)

YAĞMA HASAN'IN BÖREĞİ

Komisyoncu Özal

Türkiye'nin dış borçları her gün biraz daha artıyor. İhracat patlaması öykülerine rağmen giderek artan dış borçların ödeme planları yeni dış borçlanmalara bağlanıyor. Türkiye'nin son beş yılda görünen en büyük özelliği dış borçlarındaki Cumhuriyet tarihinde rastlanan en büyük kabarmadır.

Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik durumun parlaklığını durmadan dile getiren Sayın Başbakan Özal, gerçekte bir dış borçlanma komisyoncusudur. Bu yazımızda Sayın Özal'ın geçmişte yapmış olduğu dış borç bulma komisyonculuğu işine değineceğiz.

1976-1977 yıllarında maliye bakanının özel emri ile Türkiye'ye getirilmiş DÇM (Dövize çevrilir mevduat) hesaplarının araştırılması görevi genç bir uzmana verildi. Bu uzman konu ile ilgili geniş bir çalışma yaptı. DÇM hesaplarının nasıl açıldığını, bu hesapların açılmasına kimlerin aracılık ettiğini araştırdı. İlginç bir tesadüf bir banka aracılığı ile Kadıköy'de Efes İş Hanı altında faaliyet gösteren La Maison adlı ithal malları satan bir firmanın DÇM hesapları ile ilişkili olduğu saptandı.

Banka arşivinde yapılan çalışmalarda söz konusu DÇM hesaplarının aracılığını o günlerde yurt dışında bulunan sayın Özal'ın yaptığına dair açıklamalara rastlandı.

DÇM hesapları aracılığı ile Türkiye'de bazı firmalara sağlanan olanakların bedeli bu hesapların açılışını yapanlara komisyon ücreti olarak ödenmişti. Bu komisyon ücretleri normal olarak yüzde 8 ile 15 arasında değişiyordu. O tarihlerde yapılan çalışmalara göre sayın Özal'ın yüzde 10 komisyonla DÇM hesaplarının oluşmasına aracılık ettiği anlaşıldı.

DÇM hesapları ile ilgili olarak yapılan çalışma, dönemin maliye bakanına intikal ettirildi. O dönemde görevli bulunan maliye bakanı konunun araştırılmasını özel görev olarak bir uzmana tevdi ederken herhangi bir duraksama göstermedi, fakat incelemeler derinleştirilince araştırmanın fazla yaygınlaştırılmamasını istedi.

Görevin uzmana verilmesini öneren üst kademe bürokratı olan kişi uzun yıllar Maliye Bakanlığı'nda hizmet vermiş, fakat Özal hükümeti sırasında görevinden alınmıştı. Halen bir özel bankanın yönetim kurulu üyeliğini yapan ve konu ile ilgili konuşmak istemeyen 1976 ve 1977 yıllarında Maliye Bakanlığı'nda üst yönetimde görev alan bu eski bürokrat, dönemin bakanından genç bir uzmana böyle görevin verilmesini sağlıyarak çok önemli bir olayın maliye arşivlerine geçmesini sağladı.

DÇM ile ilgili araştırmanın orijinali Maliye Bakanlığı'nın arşivinde mevcuttur.

O tarihlerin DÇM hesaplarının oluşmasına komisyon karşılığında aracılık eden Sayın Özal bugün devletin dış borçlarının oluşmasında ve yönlendirilmesinde ailece etkili bir rol üstleniyor. Denilebilir ki Türkiye'nin dış borçları Özal ailesinin yönetimindedir.

Bugün Türkiye'nin dış ülkelere olan borçlarının kesin miktarı bilinmiyor. Merkez Bankası'nın genç ve akademik kariyerli sayın başkanı konuya ilişkin açıklamalar yaparken devamlı rakkamlara cayalı olarak konuşuyor. Ancak bu rakkamlar gerçekleri yansıtmıyor. Çünkü yerel yönetimlerin dış borçlanmada adeta devletle yarışırcasına davranmaları sonucunda ortaya çıkan ve denetimsiz kalan dış borçların miktarını, bugün yerel yönetimin başındakiler de bilemiyorlar. Buna karşılık yeni borçlanmalarla ilgili komisyon öyküleri bugünlerde de duyuluyor.

Dış ülkelere yapılan borçlanmalarda tüm dünya ülkeleri, kuru devamlı yükselen ülke paralarına karşı duyarlılar. Çünkü bu ülkelerin para birimlerine göre yapılan borçlanmaların ödenmesi giderek zorlaşıyor. Örneğin bugün dünyanın en hızlı değerlenen parası Japon Yeni'dir. Dolayısıyla hiçbir ülke çok fazla sıkışmadıkça Japon para birimine göre borçlanmıyor. Oysa ülkemiz Japon para birimine göre ve Japon piyasasına borçlanmaya adeta abone olmuş gibidir.

Geçen yıl televizyonda Panaroma programında yapılan küçük bir açık oturumda, durum Anadolu Ajansı'nın başarılı ekonomik haberler müdürü tarafından Rüşdü Saraçoğlu'na soru olarak yöneltildi, devamlı diğer para birimlerine göre değer kazanan Japon para birimine göre borçlanmanın tercih edilme nedenlerinin açıklanması istendi. Merkez Bankası'nın sayın başkanı her vakit olduğu gibi dolambaçlı sözlerle Japon para birimine göre borçlanmanın borçlanmada bir çeşitlendirme niteliğinde olduğunu açıklamaya çalıştı. Oysa bilinen ve söylenen odur ki Japonya'daki finansman kuruluşları dış ülkelere kredi verme işinde aracılık edenlere belli bir komisyon ödeyebiliyorlar.

Türkiye'nin dış borçları tehlike çanlarını çalmak üzeredir. Türkiye'de her borçlanmayı kamuoyuna açıklanmayan süpriz siyasi gelişmeler izliyor. Türkiye-Yunanistan-Kıbrıs ilişkilerindeki gelişmelerin başlangıcında ve sonucunda Türkiye'nin dış borçlanma çalışmalarının olduğu gözleniyor.

Türkiye'nin bugün dış borçları nasıl ödeniyor ve ödeme takvimi nedir? Bunu kimse bilmiyor. Yerel yönetimlerin dış borç miktarları ile bunların ödeme planlarının ne olduğu konusunda devlet yönetiminde yer alanların çoğunun bilgisi yok.

Bugün dış borç ödemede kısa vadede bazı çözümler bulunabiliyor. Bu çözümlerin ne olduğunu bilmek tüm ülke vatandaşlarının hakkıdır. Çünkü borcun ödeyicisi ülke vatandaşlarıdır. Ama "Biz borçlarımızı ödüyoruz" sözünün altında yatan ödeme biçimi bugüne kadar Türk halkına Özal hükümeti tarafından açıklanmadı.

Dış borçlar Türkiye'nin geleceğini ipotek altına alıyor. Borçların ve bu borçlara ait faizlerin gelecekte ödenmesi nasıl olacak?

Dış borçlanmayı Türkiye'ye musallat edenlerin tarih sayfalarındaki yeri komisyonculuk bölümündedir. Konu Türkiye Cumhuriyeti arşivindeki bir raporda yer almaktadır.

Osmanlı'nın son günlerinde dış borçlanmaların faturası tüm Türk halkına çıkarılmıştır. Bugün dış borçlanmalar yurt dışında pazarlıklarla yapılıyor, vadesi gelen borçların ödenmesi için daha ağır faiz koşulları ile yine başka ülkelerden borç alınıyor. ■

YIL 1946...

O yıllarda davalarda beraat etmek, hatta Leninizm'i reddetmek bile, hele Demokrat Parti döneminde, bir "sosyalist" partinin yaşayabilmesi için yeterli değildi.

Sosyalist ve işçi partilerinin kurulabilmesi ve yaşayabilmesi için iki tür koşul gerekmektedir, biri belirgin bir dönemin sosyo-ekonomik oluşumuna bağlı koşullar, diğeri ise yasal koşul, şüphesiz birincisi ikincisini içerir, tarihimizde 1925-1946 yılları arasında çok partili bir rejimin koşulları oluşamamıştı, hatta burjuva partileri bile yaşatılamadı.

Bizde çok partili hayata geçtiğimiz dönemde sosyalist partilerin kuruluşuna daha doğrusu yaşamasına izin verilmedi, ilk sol parti 27 Mayıs 1960 devriminden sonra kurulabildi ve iki sağcı askeri darbeye karşın hâlâ gündemden çıkarılamadı. Şüphesiz TİP geniş ölçüde eski savaşımların devamıdır, altmış küsur yıllık geçmişimizi bilmeden onu değerlendiremeyiz. Sosyalist ismini taşıyan marjinal partileri bu arada saymıyorum, Cemil Alpay'ın, Orhan Arsal'ın, Dr.Hikmet'in, Alaettin Tiridoğlu'nun partilerinin, bazılarının kapsadığı bütün iyi niyetlere karşın, sosyal tarihimizde fazla bir yeri yoktur.

▼ Dr. Şefik Hüsnü. 20 Haziran 1946'da Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi'ni kurdu. Ama parti o yıl 16 Aralık'ta kapatıldı.

İki yıldır Türkiye'de sosyalist parti kurma konusu gündemdedir, bu en olumsuz yasal şartlara, süregelen davalara, işkencelere karşın böyledir. Bu da bizi gerilere, II. Dünya Savaşı sonralarına bakmaya sevketmektedir. Ne idi o zamanki durum? Milli Şef rejimi önce Atatürk'ün geleneksel Sovyet dostluğu politikamızı askıya almış, İngilizlere bağlanmaya yönelmiş, sonraları Alman zaferleri karşısında Hitler Almanyası'na yamanmıştır. Alman yenilgisi, Sovyetlerle Batı emperyalist devletlerinin kurduğu ittifakın zaferi kesinleşince, kurulacak Birleşmiş Milletler örgütüne üye olabilmek için savaşın son günü "şekten" Almanya'ya savaş ilan edilmiştir. Hükümetimiz bugün nasıl Avrupa Topluluğu'na girmek istiyorsa, o gün de iktidar, o zamanki tanımlama ile demokrasiler safına, yani Sovyetler, ABD, İngiltere safına girmek istemekte idi. İktidarın en korktuğu şey anti-faşist "İleri Demokrat Cephe"nin kurulabilmesi idi. Yani CHP hesap vermekten korkmaktaydı, bundan dolayı dünya savaşını kazanan demokrasiler cephesine hafif iniş yapmak istiyordu. Bu nedenle bütün dünyada, özellikle geleneksel solun gayreti ile oluşan, ortak cepheyi çökertmesi kendisi için şarttı. Bu görevi Ali İhsan Göğüş gibi bazı üniversiteliler üstlendiler, 4 Aralık 1945 günü Tan, La Turquie, Yeni Dünya gazeteleri ve Gün dergisi yerle bir edildi, bazı kişiler gözaltına alındı.. ve sağ kanat, "Vatan", Celal Bayar ve arkadaşları sinip cepheden ayrıldılar, az sonra kendi partilerini DP'yi kuracaklardı.

Demokratik Cephe çökmüştü, ancak Dernekler Kanunu'nun bir maddesinin değişmesi ile parti kurma olanağı yaratıldığında, 141-142. C.K. maddelerine rağmen, geleneksel sol, parti kurma olanağını buldu. Dr. Şefik Hüsnü önce cephe politikasını oluşturmuş iken, bu kez ikinci aşamada "maruf"lardan olmayanlara, yani TKP davalarında hüküm giymeyenlere parti kurdurma girişiminde bulundu, "Yeni Dünya" gazetesi ile "Gün" dergisinin çıkması, "Görüşler" cephe dergisi, 1945'te bu amaçla öngörülmüştü. Ben, Rıfat Ilgaz bu nedenle bu gazetelerde görevlendirildik. Partiyi kurma görevi ise eski savcılardan, İmralı Hapishanesi müdürlerinden, "Tan" gazetesinde Adiloğlu imzasını kullanan Esat Adil Beye önerildi, o da kabul edip hazırlıklarına başladı, bu hazırlıklar ve 4 Aralık'tan sonra "Gün"ün yeniden çıkması oluşurken yeni bir faktör belirdi. Aracılık yapanlardan, eski İştirakiyun Partisi üyesi, 1927'de TKP Merkez Komitesi üyesi Hüsamettin Özdoğu arkadaşın kayınbiraderi Sarı Mustafa, Hamdi Alev ve benzerleri, yani TKP'den çoktanberi ihraç edilmiş bir grup Esat Adil'in etrafını sardı ve onu Dr. Şefik Hüsnü'ye karşı kışkırttılar. Kendisinde Türkiye sol hareketinin lideri olma, disiplin dinlememe eğilimleri kabardı, bu yönde şartlandı. Böylece parti kurma girişimi bir açmaza girdi, kötüsü, Hüsamettin Usta, "Aziz yoldaş" sıfatını unutarak, bazı yakınları ile, nasıl olsa partiye içeriden hakim oluruz aldatıcı bahanesi ile, bu girişime alet oldular. Yeni kurulacak yasal partinin sapması tehlikesi karşısında Dr.Şefik Hüsnü, Esat Adil'in 15 Mayıs 1946 günü kurduğu (kendisi 4 Haziran diyor) Türkiye Sosyalist Partisi'ne alanı boş bırakamazdı, kendi öz kadrosu ile 20 Haziran 1946 günü TSEKP'yi (Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi) kurdu. TSP kurucusu dostum Macit Güçlü Adana'ya gelip benden il örgütünü kurmamı istediğinde, uzlaşmazlığın çözülüp çözülmediğini sordum, olanlardan haberi bile yoktu. Biz zaten hazırlığımızı yapmıştık. TSEKP İl örgütünü oluşturduk. Ben, Ferit Kalmuk arkadaşımdan aldığım direktif üzerine Adana Sendikalar Birliği'ni oluşturmaya koyuldum. Emekçi Parti çığ gibi gelişti, 13 ilde örgüt kurdu, bu girişim o kadar köklü idi ki, 15 yıl sonra TİP genelde aynı illerde ilk örgütlerini kurabilmiştir. O dönemin savaşımını vurgulamak için Samsun olayını belirtmek yeterlidir sanırım. TSP Samsun'da önceden örgüt kurmuştu, TSEKP (Emekçi Partisi) Samsun örgütünü kurunca Sosyalist Parti'nin Samsun İl'i kendini feshedip Emekçi Partisi'ne katıldı. Bununla ilgili olarak Esat Adil'in, yani Sosyalist Parti'nin kurucusu ve genel sekreterinin, parti organı haline dönüşen "Gün" dergisindeki beyanatını aktarıyorum:

Önce, Tüzüğe göre illerin kendi kendilerini feshe hakları olmadığını hatırlatan Esat Adil Bey şöyle devam ediyor, "Samsun kurucu icra komitesini oluşturanların herbiri idealist, devrimci ve gayet değerli arkadaşlarımızdı. Bu arkadaşlarımızın istifaları herhangi bir anlaşmazlıktan ileri gelmiş değildir. Aksine bu değerli devrimciler, siyasi bakımdan son derecede hatalı olmakla beraber kişisel erdem göstererek savaşım alanları aynı derecede devrimci olduklarına şüphe etmediğimiz Emekçi ve Köylü Partisi'nin Samsun şubesine terk etmeyi, kendi görüşlerine göre uygun bulmuşlardır. Davamızı herkesten daha iyi yürütüp, daha iyi başaracağımızdan emin olmasaydık Samsun'daki arkadaşlarımızın bu erdemini bir siyasi hata saymazdık ve kendilerini tebrik etmekten çekinmezdik." (**Gün**, Sayı 29, 30 Kasım 1946).

Sanırım ki, dünya sosyalist partiler tarihinde bu tür bir belgeye rastlamak olanak dışıdır. Bu belge ayrıca Dr. Şefik Hüsnü'nün ve partisinin o dönemdeki itibarını açıkça vurgulamaktadır. Artık durum apaçıktır. Sarı Mustafa Börklüce'nin planları, o dönem için, tutmamıştır. Esat Adil iki parti arasında bir birleşme protokolu önermektedir. Yapılan toplantıya sanırım Dr. Şefik Hüsnü ile birlikte Müntekim Öçmen arkadaşım katılmış ve Esat Adil'in iki partinin kendilerini feshedip yeni bir parti kurmaları önerisini öncelikle olasılık noktasından kabul etmeyerek, böyle yeni bir partinin kurulup yeniden teşkilatlanmasına izin verilmeyebileceğini belirtmiştir, karşı önerisi Sosyalist Parti'nin kendini feshedip üyelerinin Emekçi ve Köylü Partisi'ne katılması şeklinde olmuştur. Müntekim arkadaş hayatta olduğuna göre konuyu ayrıntılı olarak yazabilir. İşte yukarıdaki Samsun olayı bu çerçeve içinde oluşmuştur.

Bilindiği gibi iki sosyalist parti, yandaş sendikaların çoğu ve sol dergiler 16 Aralık 1946 günü kapatılmış, yöneticilerin bir kısmı hakkında dava açılmıştır. Dava sanıldığı gibi iki partinin davası değildir, bir TKP davasıdır, örneğin davanın iki numaralı sanığı Ahmet Fırıncı (Dede) iki partinin de üyesi değildi, sabıkası olmayan Emekçi Partisi kurucularından Dr. Habil Amato dostum ise davaya dahil edilmemiştir bile, hatta Emekçi Partisi Ankara Sekreteri Zeki Baştımar aynı nedenle dava dışı kalmıştır. Kararda "Emekçi ve Köylü Partisi'nin gizli Komünist

Partisi'nin bir devamı olduğu sabit olmuş'' denmektedir fakat Sosyalist Parti yöneticilerinden (üç numaralı sanık) Hüsamettin Özdoğü, Süleyman Taki ve bir arkadaşları mahkûm edilmişlerdir. Bu da açıkça gösteriyor ki tek ölçek eski sabıka kayıtlarıdır, iki partinin faaliyetleri değil. Hüsamettin ustanın ''Komünist Partisi'nce dönek sayılması'' (Karar Sa: 57) kendisini aklamaya yaramadığı gibi, Esat Adil'in birleştirme girişimi bile Esat için ''suç unsuru'' sayılmamıştır. Dava, yeni yasal iki partinin davası değil, eski TKP'lilerin davasıdır. Hatta, Sarı Mustafa'nın eski bir mahkûmiyeti olduğunu kendisi iddia etmesine karşın beraat ettirilmiştir. Bu durum kararda şöyle özetlenmektedir:

''İktidar Partisi (CHP) karşıtı bulunan sosyalist partileri ezmek için sanıklar kovuşturmağa maruz kalmış olsalar iki partinin tümü takibe maruz kalması gerekirdi. Oysa Emekçi ve Köylü Partisi'nden gizli Komünist Partisi ile ilgili olanlar kovuşturulmuştur, kurucu ve üye olup da gizli Komünist Partisi ile ilgili bulunmayanlar hakkında kamu davası açılmamıştır.'' (Karar Sa: 61)

Davada Dr. Şefik Hüsnü'nün evinde yakalanan bir tarihçe ve rapor dolayısıyla kendisinden Komintern ile olan bazı ilişkileri hakkında ifade alınmak istenmiş, altmış yaşındaki lider 17 gün uykusuz bırakılmış, her tarafında ödemler oluşmuştur, hayatının kurtulması iyi bir doktor olması ve bu nedenle uykusuzluktan zehirlenmeyi önlemek üzere ağzına proteinli gıda almaması sayesinde olmuş, polisin zaten bildiği konuları ifade olarak vermeyi reddetmiştir.

Dr. Şefik Hüsnü de, Esat Adil Müstecaplıoğlu da partilerinin kapanacağını kesinle sanmamışlardı, ikisi de dünya konjoktürünün buna engel olacağını sanmışlardır. Oysa Churchil'in 1946 yılında Fulton'da verdiği demeç ''Demokrasiler'' cephesinin yıkılmasının işaretini oluşturdu, az sonra Sovyet-Amerika ittifakı bozuldu ve soğuk savaş başladı. Kapanmanın kökünde bu olgu vardır. Diğer yönden Emekçi Partisi'nin ve sendikaların olağanüstü bir hızla gelişmesi hükümeti korkutmuştu. Sendikaların nasıl geliştiğini kanıtlamak için Seyfi Demirsoy'un Türk-İş kongresinde; ''Komünistleri ancak on yılda sendikalardan kovabildik'' dediğini anımsatırız.

Temmuz 1948'de verilen bu karar kesinleştikten sonra Türkiye Sosyalist Partisi (Esat Adil) 20.7.1950 günü yeniden faaliyete geçmişse de 18 Haziran 1952 günü yöneticileri yeniden tutuklanmış ve Parti kapatılmıştır. 3 Aralık 1955 günlü beraat kararına karşın dava 29 Eylül 1960 gününe kadar sürmüştür. Bu da gösteriyor ki, beraat etmek, hatta Leninizmi reddetmek bile, hele Demokrat Parti döneminde bir ''sosyalist'' partinin yaşayabilmesi için yeterli değildi.

Burada ne Dr. Şefik Hüsnü'nün Emekçi ve Köylü Partisi'nin ve ne de Esat Adil'in Sosyalist Partisi'nin tarihini yazacağız. Ancak Esat Adil'in 1946 yılında Şefik Hüsnü'nün partisine karşı olumlu tutumunu belirttiğimize göre, yeraltına itilmiş TKP'ye karşı aynı kişinin çelişkili tutumunu belirteceğiz.

Esat Adil hapisten çıkıp beraat ettikten sonra haftalık ''Gerçek'' dergisini yayınlamağa başlıyor (15 Şubat 1950), bu dergi beş ay sonra canlandıracağı TSP'nin yeni ideolojik platformunun hazırlık aşamasını teşkil etmektedir. Davada Marksizm değil Komünizm suç sayılmıştı, Esat Adil dergisinde ''Marksizmin Leninist halkasını terketme'' politikasını sergileyecektir, böylece ikinci kuruluş döneminde sakıncasız bir yumuşak iniş yapacağını sanmaktadır. Aynı davada yargılanmış olduğu, birleşmek için öneride bulunduğu, Samsun olayında göklere çıkardığı Dr. Şefik Hüsnü'nün partisine ve bütün geçmiş harekata karşı bakınız Esat Adil ne demektedir:

''Fakat her şeyi sabote etmek, her olumlu hareketi baltalamak ve her eylemi kıskanmaktan başka ellerinden bir şey gelmeyen 'Mührü Süleymancılar' derhal faaliyete koyularak sosyalist maskesi altında gizledikleri kalpazanca hareketlerini kanun dışına çıkarıp, asıl samimi sosyalist hareket üzerine de polisin kötü sanını çekmeyi ve hareketi apaçık satmayı başardılar ve 16 Aralık tutuklamalarına neden oldular... 16 Aralık (1946) ihanetinden ve onu izliyen iki yıllık elemli günlerden sonra Türkiye'nin samimi sosyalist mücahitleri milli davalarını yeniden ele almış bulunuyorlar.'' (Günlük **Gerçek** gazetesi 10 Ekim 1950).

''Türkiye'nin son otuz yıllık (1920-1950) sol cenah hareketinin bilançosu ancak birkaç kelimeden ibarettir: Kendi kendini yemek, çürütmek ve hiçbir şeyin örgütlenmesine, yayılmasına ve kökleşmesine meydan vermemek. Bilgili, imanlı ve zinde her girişim kundaklanmış, her yeni doğan kadronun arasına şüphe, güvensizlik mikrobu saçılmış, teşebbüsü eline almak isteyen her fert ve topluluk aleyhine menfur propagandalar yapılmıştır. Bu melun şebekenin sanki tek görevi, bu memlekette sosyal savaşımı baltalamaktan, herhangi Marksist bir kuruluşun kurulmasına ve kökleşmesine asla olanak vermemekten ibarettir. Yine bu melun şebeke, kendi kendini yemekten çekinmemiş, ağına düşen her idealisti kirletmiş, çürütmüş ve eninde sonunda onu hapishaneye düşürmüştür... Aczini, iktidarsızlığını, cahilliğini, tamamen demode olmuş, köstebek sistemi ile kamufle etmekten başka bir şey bilmeyen bu şebeke... halkı ve işçi sınıfını kendi öz davasına düşman etmiş olan bu örümcek kafalı, bozguncu, Troçkist ve anarşist beyinli şebekenin gelmiş ve geçmişteki bütün foyalarını açıklamak zamanı gelmiştir... bundan böyle, bozucu, bozguncu, kalpazan, milli ve enternasyonal realite düşmanı her türlü goşist faaliyete paydos.'' (Esat Adil (Adiloğlu), haftalık **Gerçek**, Sayı 4, 8 Mart 1950).

''Biz.. Demokratik inkılapçıların fikir ve eylem yardımcıları ve sosyalizm idealistleriyiz. Türkiye'de komünizm heveskârları ile panturanizm ütopistleri arasında zerre kadar fark yoktur.'' (Esat Adil, haftalık **Gerçek**, Sayı 1)

Esat Adil, birçok yazıda ''biz sosyalistiz onlar komünist'' diyerek iki yıl önce methettiği, birleşmek teklifinde bulunduğu (Bak Karar), ve hapiste bulunan Dr. Şefik Hüsnü'nün hareketini kötülemek pahasına iş görebileceğini sanmış, yaranamamış, bir süre sonra verdiği tavizlere rağmen tutuklanmış ve partisi kapatılmıştır, birkaç yıl sonra beraat etmesi, hesabının temel yanılgısını ve çirkinliğini değiştirmez.

1950 yılında yeniden kurulan partinin dünya görüşü, ''sosyalist'' eğilimi nedir? Kendilerinden alıntılar yaparak bunu da görelim:

''İngiliz demokrasisinin ve kapitalizminin gelişmeleri elbirliği ile sosyalizmi doğurmadı mı? Amerika'daki sosyal ve ekonomik ıslahat ve Amerikan demokrasisinin hedefi sarsıntı geçirmeden sosyalizme ulaşmak değil midir?'' (Esat Adil, haftalık **Gerçek**, Sayı 1). ''İsveç, Norveç, Danimarka, İngiltere gibi yurtseverliği ile tanınmış milletler sosyalist hükümetler tarafından idare edilmektedir. Eğer sosyalizm, birçoklarının zannettiği gibi tehlikeli, gayrımeşru bir ideoloji olsaydı, Avrupa Batı demokrasilerinin sosyalist partileri kendi milletlerinin bu derecede yüksek sevgi ve itimadına mazhar olabilir miydi.'' (Esat Adil, haftalık **Gerçek**, S.4)

''Siyasi maceralara yol açmayan, sömürücü amaç gütmeyen Amerika sermaye ve tekniği de milli ekonominin ve üretimin gelişmesi bakımından o derecede gereklidir.'' (Haftalık **Gerçek**, Sayı 2).

Artık Esat Adil Müstecabi'nin 1950 Türkiye Sosyalist Partisi'nin ''sosyalizm'' anlayışı, öz doktrini hakkında bir şey eklemek gereksizdir sanırım, ve sanırım ki, bazılarının eleştirdiği Dr. Şefik Hüsnü'nün 1946'da TSP'den hemen sonra TSEKP'yi, yani Emekçi ve Köylü Partisi'ni geleneksel kadroları ile kurmasının ne gibi bir sapma tehlikesini önlediği artık açıkça anlaşılmaktadır.

Son bir söz, Reşat Fuat ve arkadaşlarının hapiste olduğu (1944 tevkifatı), Dr. Şefik Hüsnü ve arkadaşlarının hapiste olduğu (1946 Aralık tevkifatı) bir dönemde, yani meydan boş kalınca ''sosyalizm'' adına oynanmak istenilen oyunu sergiledim, ancak o dönemde de, mizah görüntülü olsa da, bir sol dergi yayınlanmakta idi: ''Nuhun Gemisi'' (2 Kasım 1949 - 30 Mayıs 1950, 31 sayı). O dönemde iki tevkifattan da her nasılsa sıyrılabilen Zeki Baştımar sol hareketi yürütüyordu, Abidin Dino da fiilen dergiyi yönetmekte idi, ancak yazılar isimsizdi, Marko Paşa'da olduğu gibi. Esat Adil'in ''Gerçek'' dergisi yayınlanmaya başlayınca o dergiye: ''Nuh Çarpıyor - Müstecaplızadem, gel beri'' başlığı ile yanıt verildi ve birkaç sayı sürecek olan bir polemik başladı. (Nuhun Gemisi, Sayı: 18, 19, 20, 21, 23, 26) ''Gerçek'' de: ''Goşizm'', ''Melun şebeke'', ''İngiliz sermayedarlığının ajanlarından bir Paşazade'', ''müstahak olduğunuz cevap'' ve benzeri yazılarla ve artan bir hakaret ve küfür havası içinde yanıtlar veriyor. ''Nuhun Gemisi'ndeki kundakçıya: Ortaya çık ve maskeni çıkart!'', diyebiliyordu, yani karşıdakileri hem illegallikle suçluyor, hem de kışkırtıyordu (**Gerçek**, Sayı: 3,4,5,6). Bunun üzerine ''Nuhun Gemisi''ndeki imzalı olan tek yazı ile yanıt verildi: ''Esat Adil'e - imza Abidin Dino'', bu kısacık yanıtta ''Nuhta çıkan yazılara cevap bulamayıp saldırmanız bir kuvvet belirtisi değil, bir âciz itirafıdır, durumunuz hüzün verici'', denmekte idi.

Bu arada Türkiye'de olaylar hızlanmaktaydı, 14 Mayıs 1950 günü Demokrat Parti seçimleri kazanıp memlekette ilk kez seçimle bir iktidar değişikliği yapılıyordu. 20 Temmuz 1950 günü Esat Adil'in TSP yeniden faaliyete geçiyor, 26 Ekim 1951 günü TKP büyük tevkifatı başlıyor, 18 Haziran 1952 günü Sosyalist Parti yöneticileri tutuklanıyordu, bu partinin sonu olacaktı.

Dünü bilmek bugünü düzenlemek için çok ibret verici! Yine de şunu özellikle vurgulamamız gerekir. O güç Demokrat Parti şartlarında TSP'de mücadele edenlerden mücadelelerini bugüne dek sürdüren çok değerli arkadaşlarımız vardır, hiçbirini dışlamak söz konusu olamaz. ■

Not: ''Gün'' dergisinde (Sayı: 37) '''Atilla İlhan Karanlıkta Oynuyor'' yazımda öneli iki yanlış var, (Sahife 30, sütun 3, paragraf 2'de) 1952 yerine ''1932 tevkifatında'' olacak, zaten devamından anlaşılıyor, (Sahife 31, Sütun 1, Paragraf 1 1932 Mühürdar Kongresi yerine ''1932 Defterdar (Eyup) Kongresi geçecek, bir de satır atlanmış (Paragraf 2) ''2 Sosyalist Parti - 1946''dan sonra yazı şöyle devam ediyor: 2 Sosyalist Parti - ''TKP Kuruluşu ve Mücadelesinin tarihi 1914 - 1960 kitabına hemen cevap verdim.''

(Sayı: 38)'de de (Sahife 43, Sütun 2, Paragraf 2'de) Velit Ziya, ''Velit Ebuziya'' olacak.

▲ **Esat Adil Müstecaplıoğlu.** *Partisinin ikinci kuruluş döneminde sakıncasız yumuşak iniş yapacağını sanıyordu.*

SOSYALİST İNSAN VE ETKİNLİK, T.Oizerman, V.Zh.Kelle ve diğerleri, Çev: Kemal Durmaz, Sefa Şimşek, Akış Yayıncılık, İst., Haziran 1988, 131 s.

Kitabın en başında, Akış Yayıncılığın imzasıyla yayınlanan "İnsan İçin Siyaset Siyaset İçin İnsan" başlıklı giriş makalesinde, Şvarnadze'nin "güce dayanan politika sorumsuzluk göstergesidir" sözü aktarılıyor. Yine aynı yerde şöyle deniyor: "İnsan sorununun bugün her şeyden önce ideolojik bir sorun olduğu tartışma götürmez. İnsan üzerine genel sözler söylemek hiçbir şey söylememektir ve ideolojiden soyutlanacak insan üzerine oluşturulacak kuramsal faaliyetin alanı bugün çok daralmıştır."

Çağımızın, bir ideoloji çağı olduğu vargısına ulaşmamızı bu kitap biraz daha kolaylaştırıyor. Beş uzun makaleden oluşan ''Sosyalist İnsan ve Etkinlik'', özellikle felsefi, sosyolojik ve psikolojik açılardan insan problematiğine belli yaklaşımlar kurma denemesi.

Çevirmenler ''Ütopyadan Özgürlüğe: Birey'' başlığını taşıyan notlarında, ''bunlar (makaleler), özellikle bilimsel olarak ele alınmış sosyalist kültürdeki güncel felsefe sorunlarını açıklıkla yansıtan ve en azından bizim için (çevirmenler için) doyurucu ve ikna edici nitelikleri olan yazılar'' oldukları için, böyle bir çeviriye gerek duyduklarını yazmışlar.

Kitaptaki birbirinden ilginç beş makale arasında beni en çok etkileyen, ülkemizde artık tanınan bir felsefeci haline gelen T.Oizerman'ın ''Felsefe ve Günlük Bilinç'' başlıklı makalesiydi. Bu makalede Oizerman, Lenin'in Felsefe Defterleri'ndeki tesbitleri doğrultusunda günlük bilinç-sağduyu kavramını analiz ediyor. Temel vargı şu: ''Günlük ve günlük olmayan (bilimsel-felsefi) bilinç arasında mutlak bir karşıtlık yoktur.''

Yine ülkemizde tanınan felsefeciler olan Kelle-Kovalzon çiftinin ''İnsanın Bireysel Gelişiminin Tarihi Olarak Toplumsal Tarih'' başlıklı makaleleri de oldukça ilginç. Bu makalede yazarlar tarihte Marx'ın tesbit ettiği üç ''toplumsallık türü''nün birey'lerini felsefi açıdan yerlerine oturtmaya çalışıyorlar. Ayrıca bireysel olan toplumsal olan ilişkisinin hem farklı sosyoekonomik koşullardaki diyalektiğini hem de bir ve aynı sosyoekonomik formasyonun (sosyalizmin) içindeki çelişkili ve birlikli diyalektiğini çözümlüyorlar.

Leontyev, ''Etkinlik ve Bilinç'' başlıklı makalesinde, ''İnsan bilincinin nasıl belirlendiği?'' sorusuna verilen iki farklı modülasyonlu cevabın anlamını araştırıyor. Ayrıca güdü etkinlik ve hedef-edim olgularının hem karşılıklı hem de birbirlerine göre konumlarının insan bilinci düzlemindeki yerini tayin etmeye çalışıyor. İnsan bilinci-kişisel anlamlaryan tutarlık-ideoloji ve genel olarak dil-soyutlamabilinç ilişkisi üzerinde duruyor.

A.K.Uledov'da ''Toplumun Entellektüel Yaşamı'' başlıklı makalesinde, entellektüel üretim-tüketim ilişkisi temelinde, entellektüel yaşamın nasıl belirlendiğini araştırıyor. Entellektüel yaşamın üç sacayağı ideolojik-bilimsel-sanatsal aktivitenin özellikle gelişmiş sosyalizm koşullarındaki çözümlemesini yapıyor.

Kitabın ''Toplumsal İlişkiler'' başlıklı son makalesinde Y.K.Pletnikov, birey-toplum ilişkisinin toplumun örgütlendiriliş tarzına göre bir çözümlemesini yapmaya çalışıyor. Meta fetişizmi-yabancılaşma-reifikasyon-dereifikasyon kavramlarına, ele aldığı konunun bağlamı içinde açıklamalar getiriyor. Burjuva, sosyalist ve özellikle komünist toplumsal kuruluşların birey'inin üzerinde maddi (birincil) ve ideolojik (ikincil) toplumsal ilişkilerin nasıl şekilleneceğini araştırıyor.

Ülkemizde sosyalistler bugüne kadar ''birey'' olgusunu genellikle es geçtiler. Bunun gerisinde öyle sanıyorum ki, birey olarak özgürleşmenin, çağımızda, ancak sosyalist olmakla mümkün olacağını bilmenin kolaycılığı yatıyor. Oysa, sosyalist olmadan ''özgür birey'' olunamayacağı ne kadar doğru ise, ''özgür birey''i hedeflemeden ve onu maddi-entellektüel yaşantısında içselleştirmeden, sosyalist olunamayacağı da o kadar doğru.

Öyleyse, özellikle ülkemizde burjuvazinin ve hayatın asla kıramayacağı bir iradeye doğru gitmek isteyen her sosyalist, biraz komik olacak ama, eğer değilse, önce ''birey'' olmayı becermelidir. Bunda utanılacak bir şey yok. Ama ayakları üstünde duramayan bir çocuğun koşacağını ummak, utanılacak bir yanılgı olabilir.

''Sosyalist İnsan ve Etkinlik'' bireyi daha derinden, felsefi bir tarzda kavramaya ışık tutacak bir kitap. Ama sadece küçük bir katkı. Çünkü ''birey'' üzerine daha çok teorik açılıma ihtiyacımız var. ■

Felsefe dergisi

YENİ DÜŞÜNCE TARZI

Felsefe Konusu Olarak ''Yeni Düşünce'' (Ömer B.Canatan)
Yenilenmenin Devrimci Özü (G.Simirnov)
İvmelendirmenin Stratejisi (T.Oiserman)
Yeni Düşünce ve Edebiyattaki Yansıması (A.Adamoviç)
Şablonları Kaldırmak, Klişeleri Parçalamak (O.Yanistki)

□

An Üzerine Bir Deneme (Oktay Taftalı)
Aristoteles'te Çelişkinin ve Üçüncünün Olmazlığı İlkeleri (Ali Irgat)
Maddeci Diyalektik ve Görevcilik (T.Oiserman)
İlk Uygarlıklar Dönemi (V.Masson)
Thales'ten Platon'a - IV (V.Masson)
Nomoi - Yasalar - III (Platon)

□

Atina Okulu (L.M.Batkin)
Dostoyevski'de Karnaval Öğeleri (M.M.Bahtin)

İSTEME ADRESİ:
DE YAYINEVİ Nuruosmaniye Cad. Atay Apt. 5/3
Cağaloğlu-İSTANBUL
TEL: 511 00 25

88/4
ÇIKTI